

SALVADOR VILASECA ANGUERA

EPIDEMIES A REUS

(s. XIV - XVI)

NOTES D'ARXIU

INSTITUTO DE ESTUDIOS TARRACONENSES
«RAMÓN BERENGUER IV»

1976

EPIDEMIES A REUS (s. XIV-XVI)

Notes d'Arxiu

SALVADOR VILASECA ANGUERA

EPIDEMIES A REUS

(s. XIV - XVI)

NOTES D'ARXIU

INSTITUTO DE ESTUDIOS TARRACONENSES
«RAMÓN BERENGUER IV»

EXCMA. DIPUTACION PROVINCIAL DE TARRAGONA

1976

Instituto de Estudios Tarraconenses

«Ramón Berenguer IV»

Publicación n.º 53

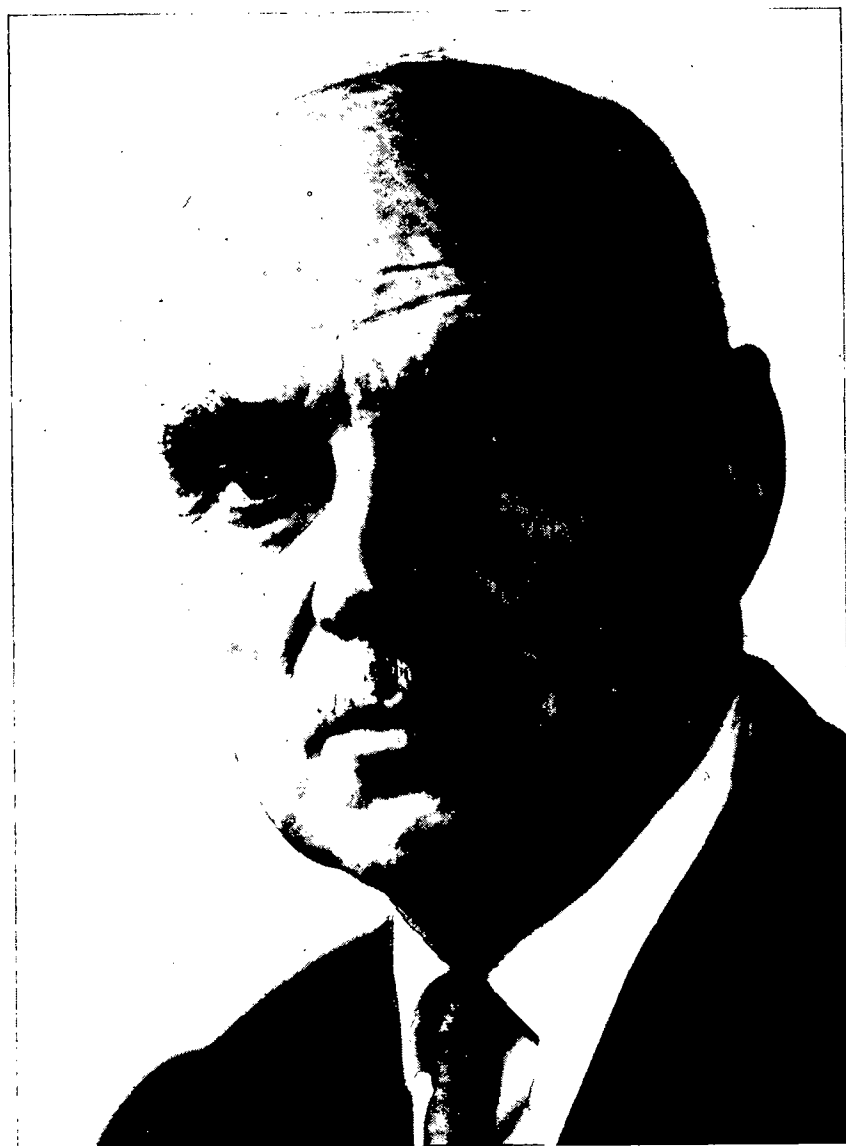
Sección de Arqueología e Historia

Publicación n.º 38

Depósito legal: T. 1992 - 1976

SUGRAÑES Y CIA., CONDE DE RIUS. 9 - TARRAGONA, 1976

C. Miller

PRESENTACION

Salvador Vilaseca Anguera, fue Vice-Presidente y Director del Instituto de Estudios Tarraconenses «Ramón Berenguer IV» desde 1960, por fallecimiento de Manuel de Montoliu, hasta 1966 en que creyó que era necesario que otra persona lo relevara del cargo que repetidamente había intentado dejar.

Vilaseca sentía una especial estima por el Instituto de Estudios Tarraconenses del que se consideraba un poco responsable de su nacimiento, un poco padre.

Así pues, al morir su Director, el Instituto de Estudios Tarraconenses decidió dedicar a su memoria una publicación-homenaje, sin que en principio se tuviera una idea concreta sobre cuál podía ser su tema y contenido.

Posteriormente, al conocerse la existencia del original que hoy sale a la luz, se creyó que nada mejor que llevar a la imprenta su trabajo sobre las Epidèmies a Reus, con lo que, además, se completaba el esquema de investigación histórica que como médico se había trazado hacia casi cincuenta años.

Lector: el Instituto de Estudios Tarraconenses quiere, con el libro que tienes en las manos, honrar al que fue su Vice-Presidente y Director, pero sobre todo al hombre sencillo, laborioso, entregado por entero a su profesión y a su afición, abierto a todos, servicial, fiel a sus amigos y a sus ideas, esquivo a la adulación y a los agradecimientos, amante de su tierra y sus hombres, de su historia y de sus tradiciones.

ÍNDICE GENERAL

INTRODUCCION

UNA CARPETA AZUL	13
CONTENIDO DE LA CARPETA AZUL	15
ORIGINALES	18
SALVADOR VILASECA	20
SEGLE XIV	25
SEGLE XV	29
SEGLE XVI	
REBOT DE 1507-1508	33
<i>Portals</i>	34
<i>Morbers</i>	36
<i>Quarentenes</i>	37
<i>La Comuna i els pobles comarcans</i>	37
<i>Aïllaments</i>	38
<i>Robes als encants</i>	38
REBOT DE 1520-1523	39
<i>Conducció de metges, cirurgians i especiers</i>	40
<i>Portals</i>	40
<i>Morbers</i>	42

<i>El Consell de la Vila</i>	42
<i>La Comuna i pobles comarcans</i>	43
<i>Quarentenes</i>	46
<i>Aïllaments</i>	47
<i>Comerç</i>	47
<i>Devocions</i>	48
REBROT DE 1530-1532	49
<i>Moviment a la Vila</i>	49
<i>El Consell</i>	50
<i>Portals</i>	50
<i>Morbers</i>	51
<i>Aïllaments</i>	51
<i>La Comuna i pobles comarcans</i>	52
<i>Metges i cirurgians</i>	52
<i>Testaments</i>	53
NOVES DE 1540	53
REBROT DE 1557-1559	53
<i>El Consell</i>	53
<i>Morbers</i>	53
<i>Butlletins de Sanitat</i>	54
<i>La Comuna i pobles comarcans</i>	54
<i>Portals</i>	55
<i>Quarantenes</i>	57
<i>Robes</i>	58
<i>Garbers de fora vila</i>	59
<i>Comerç</i>	59
REBROT DE 1563-1565	62
<i>Noves de pesta, morbers i guardes als portals</i>	63
<i>Butlletins</i>	64
<i>Quarantenes</i>	64
<i>Comerç</i>	65
NOVES DE PESTA DE 1576-1580	65

LLETRA DELS CONSOLS DE TARRAGONA EN 1582	66
REBROTS DE 1592	67
REBROTS DE 1599	70
<i>Noves y guardes</i>	70
<i>Senyals de plom</i>	72
<i>Mercats</i>	72
<i>Metges i barbers</i>	72
<i>Devocions</i>	72
HIGIENE PUBLICA	75
<i>Nodriments</i>	77
<i>Forments</i>	77
<i>Carn</i>	78
<i>Atuells de cuina</i>	82
<i>Aigües</i>	83
PARTIT DE REUS	87
JOC	90
MATRIMONIS	91
SUPERSTICIONS	95
ALMOINES	99
CEMENTIRIS	105
FOSSAR DE NA PALERA	105
FOSSAR PRIMITIU	106
FOSSAR VELL	107
LLIT DELS MORTS	111
FOSSER	112
ENTERRAMENTS FORA EL FOSSAR	113

INTRODUCCION

UNA CARPETA AZUL

CONTENIDO DE LA CARPETA AZUL

ORIGINALES

SALVADOR VILASECA

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PH.D. THESIS
SUBMITTED TO THE FACULTY OF THE DIVISION OF THE PHYSICAL SCIENCES
IN CANDIDACY FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF CHEMISTRY

INTRODUCCION

En la habitación que Salvador Vilaseca tenía destinada a despacho, una con balcón a la calle de S. Juan, en donde los libros y las revistas rebosaban por todas partes, en un rincón, y sobre un mueble cerca de la mesa de trabajo, hay apretadas una serie de carpetas, llenas de papeles. Son las carpetas en donde están acumulados los datos que sobre los temas que creyó interesantes, reunió Vilaseca durante toda su vida.

Aunque no conozco ni la extensión ni la profundidad del depósito, tengo la seguridad de que allí se conserva material de valor que, con mano limpia y serena, debe, en principio, catalogarse y al mismo tiempo ver la posibilidad de darlo a conocer.

Allí están muchas horas de la vida de Vilaseca, y como él siempre pensó que su trabajo podía y debía ser útil a alguien, creo que debemos hacer lo posible para que ese pensamiento, que contribuyó a mantener viva su actividad investigadora, tenga su cumplimiento.

UNA CARPETA AZUL

Entre esas carpetas, había una que muchas veces tuvimos los dos por delante. De cartón azul, reunía en ella recortes de periódicos, revistas y notas sueltas de archivo, recogidas sobre cualquier clase de papel, de todos los tamaños (dorso de anuncios de productos farmacéuticos, circulares, cartas o lo que hubiera tenido a mano en el momento de leer o «descubrir» un dato interesante). Como muestra diré que un par de estas notas están escritas en unas tiras de papel de 7/8×1 cm.

En otro papel de 9,5×4,5 cm escribió:

«27-II-1501. Jaume Segarra, pintor, fill de Jaume Segarra i de Joana apoca a Rafel d'Enveja i Francesca. 100 ll. (75 y 25 diners)»,

recogiendo una nueva noticia sobre el pintor Segarra encontrada después de haber publicado su libro.

Esta carpeta azul, única que conozco, era manejada por Vilaseca con frecuencia cuando lo visitaba, porque su contenido comprendía unos temas que, con independencia, nos interesaban a los dos, y que nos llevaban a hablar de ellos tantas veces como nos veíamos.

La primera vez que supe de su existencia fue en 1947, cuando publiqué en el «Diario Español» de Tarragona, unos artículos sobre epidemias.

Estos artículos formaban parte de una serie que fue preparada con el fin de divulgar los datos que, relacionados con la historia de Tarragona, iba recogiendo en sus archivos, y con los que durante algún tiempo conseguí activar el interés por el pasado de la ciudad, tarea divulgadora que por razones que no son del caso exponer, me ví en cierto modo obligado a restringir o suspender.

Los artículos de las epidemias fueron:

Epidemias en Tarragona. El aislamiento era la mejor defensa.
«Diario Español» del 19 de noviembre de 1947.

Epidemias en Tarragona. En 1348 hubo que ampliar el cementerio.
«Diario Español» del 20 de noviembre de 1947.

Epidemias en Tarragona. En 1650 faltaron médicos y enterradores.
«Diario Español» del 21 de noviembre de 1947.

Epidemias en Tarragona. En la epidemia de 1592 la villa de Alcover ayudó a Tarragona. «Diario Español» del 19 de diciembre de 1947.

Vilaseca estaba preparando entonces el texto de su libro sobre el pintor Segarra:

La pesta de l'any 1530 i el pintor Jaume Segarra de Reus. Reus, 1952. 78 págs.

y me pidió las notas que tuviera reunidas sobre la peste de 1530. El sabía que contaba con mi incondicional colaboración y las utilizó en las primeras páginas de su libro.

Otra ocasión que llevó a manejar la carpeta azul se presentó cuando publiqué los artículos:

Brujas en Tarragona. I. «Diario Español» del 5 de febrero de 1949.

Brujas en Tarragona. II. «Diario Español» del 12 de febrero de 1949.

ya que también él estaba reuniendo en la carpeta noticias sobre el particular.

Por tercera vez volvimos a coincidir en un tema de la carpeta azul cuando publicó

Hospitals medievals de Reus. Asociación de Estudios Reusenses.

Reus, 1958. 108 págs.

adelantándose unos meses a mi libro

Los hospitales de Tarragona. Tarragona, 1959. Instituto de Estudios Tarraconenses. 228 págs.

Así, pues, es natural que continuamente me invitara a que diera a la luz el conjunto de la documentación que yo tenía reunida relativa a las epidemias, sanidad, médicos, brujas, etc., y que yo, conociendo el valor de Vilaseca, me resistiera a hacerlo porque creía que el maestro debía ir delante, para que me guiara... y le devolvía la petición.

En las últimas visitas que le hice, insistí en la «necesidad» de que se decidiera a vaciar la carpeta azul.

En sus últimos meses estaba ocupado en la obra sobre

Informació sanitaria sobre el port de Salou (1805).

Metges, cirurgians i apotecaris reusencs (1730-1840).

El canal Sunyer i Godoy.

La guerra napoleónica a Reus, les lluites polítiques a Reus i el redreçament econòmic.

y ante mi insistencia, llegó a decirme:

—En cuanto termine con estos médicos, le prometo que me pondré a trabajar en las epidemias. Yo también deseo completar la obra que inicié hace tiempo.

Las pruebas de imprenta del libro sobre los médicos reusenses quedaron en sus manos. La muerte no le dejó ni terminar las correcciones. La carpeta azul no se abrió.

Creo que un deber de amistad es hacer lo posible por mantener viva la memoria del amigo y que en mis posibilidades estaba la de realizar lo que él quiso pero no pudo hacer y así lo manifesté a sus deudos. La dificultad de llevar a la práctica el propósito estaba en el contenido de la carpeta. ¿Era suficiente y tenía la ilación mínima como para poderlo hacer?

CONTENIDO DE LA CARPETA AZUL

En la carpeta metía Vilaseca cualquier noticia que encontraba, buena o mala, que trataran de: enfermedades, epidemias, supersticiones, creencias, devociones relacionadas con las enfermedades, etc.

Un examen más detallado me ha permitido formar con su contenido cuatro grupos:

Uno es el constituido con los recortes de escritos aparecidos en periódicos y revistas; otro con los libros o artículos especializados y de más calidad; un tercero con las notas bibliográficas y de Archivo y un cuarto con los originales, redactados, aunque no definitivamente terminados, ya que en ellos abundan las correcciones y adiciones.

En el grupo de los recortes de publicaciones los hay que tratan de la lepra, el fuego de San Antonio, la histeria, la peste negra, la asistencia médica, adivinación, historia de la Medicina, historia de la seguridad social, brujería.

En el grupo de las publicaciones de más calidad están:

GABRIEL LLABRÉS Y POLL. *Quelques mots sur les épidémies catarrhales*. Montpellier, 1843. 83 págs.

JOSÉ VIÑES IBARROLA. *Una epidemia de peste bubónica en el siglo XVI*. Pamplona, 1956. 133 págs.

JOSEP M. COLOMER. *Mataró al mil cinc-cents*. Mataró, 1969. 248 págs. (con un capítulo dedicado a la peste).

JAIME SOBREQÜÉS CALLICÓ. *La peste negra en la península ibérica*. Barcelona, 1970-1971. 38 págs.

El grupo tercero lo he formado con los textos recogidos por Vilaseca en su investigación y unos pocos documentos que quedaban en la carpeta a la espera de tomar nota de ellos y devolverlos a su lugar en el archivo.

El texto de más interés de este grupo, por lo que representa, es un cuadernillo, cosido con hilo rojo, con ocho hojas recortadas de papel de barba, escritas a máquina, en las que se recogen

Paràgrafs referents a la pesta extrets del manuscrit d'en Francisco Torné y Domingo: Crónica general de la Virgen de Misericordia, etc., 1870, 260 págs. i «Decimas en 1592», per S.V.A. 1923.

En el interior se copia íntegro el título del original:

Crónica general de la Virgen de Misericordia, desde los tiempos primitivos hasta nuestros días sobre el origen y fundación de Reus, y en particular sobre la antigüedad de aquella Sta. Imagen; peste, aparición, y demás calamidades que ha sufrido la ciudad; rogativas, fiestas dedicadas a dicha Virgen, y otras singulares noticias, por Francisco Torné y Domingo de Reus. 1870. Manuscrit en 15×23, 260 págs.

He dicho que es el más interesante porque muestra que el tema de las epidemias ya era, en 1923, motivo de estudio para Vilaseca.

El resto de las notas manuscritas conservadas son muy variadas.

Hay una sobre el patronazgo de S. Sebastián en Cataluña, como abogado de la pestilencia en el siglo XIX, extraídas, al parecer, de una colección de gozos en honor del santo.

Hay otras con detalles del libro de Jacqueline Brossolet sobre *La Vierge au manteau protecteur contre le flèches de pestilence*. «Medecine de France». Paris 218 (1971) 215-220, en las que se dice que la flecha es una de las más antiguas representaciones de la peste, símbolo posiblemente sacado de la *Iliada* en donde los guerreros de Aquiles, en el primer ataque a Troya, sufrieron una peste debido a las saetas de Apolo.

En otra nota se indica que un santo arrodillado, cubierto de flechas, probablemente San Sebastián, figura en la página portada del *Compendi utilissim contra pestilència*, de Velasco de Taranto, médico portugués del siglo XV, traducción catalana de Juan Vilar, impreso por Rosenbach en 1507, «en una temporada sospitosa de pestilència», según el traductor, peligro que en esa fecha no existió, lo que ha hecho pensar a Nicolás Antonio y a otros, que podía tratarse de una reimpresión de la edición de 1475, considerada perdida.

También se recogen en otras hojas datos de la bula de Juan XXII contra los hechiceros, de cómo en 1512 las cortes de Aragón pidieron que fuera perseguida la hechicería y la Inquisición se hizo cargo de ello, sobre la bula de Sixto V —1586— prohibiendo los libros de magia (*Constituciones sinodales*. B.º 1748) y sobre excesos del tribunal de Barcelona en la represión de unos casos de brujería en 1530 y 1556.

En otros papeles hay anotaciones sobre la prostitución y el burdel, sobre unas ordenaciones de Pedro el Ceremonioso en 1363 relacionadas con los burdeles, algunas referencias al de Valencia y a la asistencia médica de las mujeres públicas, pagadas por una especie de inspector, llamado el rey Arlot, y por último anotaciones de 1453, 1526 y 1634 de los Libros del Consejo de Reus.

Notas sobre la creación de las universidades de Lérida (1300), Barcelona (1402), Valencia (1412) y Gerona (1416), ésta última con los mismos privilegios que las demás del reino de Aragón, Valencia y principado de Cataluña.

Cogidas con un «clip» tres hojas con notas sacadas del Libro del Consejo de Reus. Estas hojas merecen una reseña más detallada.

Son referencias al contenido de los Libros del Consejo del último cuarto del siglo XVI, y que es posible que fueran estudiadas con cuidado por Vilaseca por la relación que tuvo la aparición de la Virgen

a la partorcilla Isabel, el 25 de septiembre de 1592, en el aumento de la devoción a la Virgen que había protegido a la ciudad de los estragos de las epidemias pasadas.

Con relación a la desaparición del folio en que pudo hacerse mención del milagro, y que corresponde a las fechas comprendidas entre el 21 de septiembre y el 13 de diciembre, se fijó Vilaseca que los cuadernillos anterior y posterior constan de 24 folios mientras que el que se supone fue mutilado sólo tiene 20 folios, lo que parece indicar que en efecto fueron separados los folios.

Hay también, con relación a los temas ya indicados, unas referencias al voto a San Sebastián (4-X-1579, 5-I-1580 y 5-I-1581), al cementerio (9-V-1575, 3-IX-1575, 5-I-1580 y 7-XII-1580), al juego y jugadores (17-XII-1577, 21-X-1579 y 14-I-1581) y otras.

También en este grupo he recogido un cuadernillo cosido con hilo verde oscuro, y formado por veinte hojas de 21×15 cm que lleva el título de «Apuntes varios y noticias» y en el ángulo superior derecho un número, 49, como si hubiera formado parte de una colección.

En este cuadernillo, en el que se anotan hechos ocurridos hasta en 1856, como es el de la construcción del faro en la montaña de Salou, se hace referencia a Fco. Torné y Montserrat, chocolatero, hijo de Reus, que parece ser el recopilador.

Como indica el título de ese cuadernillo se presentan un conjunto de variadas noticias en donde se mezclan textos de inscripciones romanas de Tarragona, detalles históricos de Tarragona, hechos ocurridos en Reus, y la narración que se encontró en la Biblioteca de los PP. Franciscanos en 1826, sobre la aparición de la Virgen a Isabel Besora, así como versos escritos con motivo de algunas fiestas que se celebraron en distintas ocasiones en honor de la Virgen de Misericordia.

ORIGINALES

El cuarto grupo de papeles lo he formado con los dos originales de Vilaseca.

El primero tiene diecisiete folios, escritos a lápiz en apretados renglones, que contienen el texto de la primera ponencia de un curso que se organizó sobre historia clínica psiquiátrica, aunque ignoro el lugar y la fecha.

En él, Vilaseca estudia desde el momento en que en el hombre primitivo se pasó del pensamiento mágico al pensamiento lógico (que es

cuando el hombre enferma psiquiátricamente, y la «paleopsicología» pasa a ser «psicopatología»), hasta 1700.

Al estudiar la difusión de las prácticas mágicas para combatir la posesión demoníaca, cita el que en 1548 un tal maestro Malet, se ofreció a los jurados de Reus, como lo había hecho en Tarragona, Valls y Montblanc, para descubrir brujos y hechiceros, ofrecimiento que fue aceptado, siendo luego denunciadas al Inquisidor las personas que dicho Malet indicó.

El otro original es el que ha dado lugar a este libro.

Está escrito a máquina, a doble espacio, en ciento cuatro holandesas, y se conservan el original y una copia. Está escrito en varias etapas.

El que en la carpeta hubiera junto a este original un ejemplar de la convocatoria del premio Jordi Cases, hecha por la fundación Salvador Vives Casajuan en 1970, y que esté en ella subrayada la parte que indica la extensión que debía tener el trabajo que aspirara al premio (200 holandesas como mínimo) parece indicar que hubo un momento en que Vilaseca pensó presentarse.

Dentro de la carpeta azul había también un folio amarillento y viejo, en el que Vilaseca escribió un guión de los temas a estudiar.

En el folio se lee:

L'hospital de S. Joan
Altres hospitals
Epidèmies
Metges
Cirurgians
Apotecaris
Confraries
Menescals
Higiene pública
Almoinas
Supersticions
Cementiris

Su lectura indica que las obras

Hospitals medievals de Reus. Reus, 1952. 108 págs., y

Metges, cirurgians i apotecaris reusencs dels segles XIII-XVI. Asociación de Estudios Reusenses. Reus, 1961. 184 págs.

fueron parte de este guión o programa de trabajo.

En cierto modo el resto de los epígrafes de la lista que no se tocaron en esos libros citados, son los que forman el texto de éste.

En el libro *Metges, cirurgians i apotecaris* se copia una relación de los antiguos médicos tarraconenses que le fue proporcionada por Sancho Capdevila, que murió en 1931. Esto viene a mostrar una vez más, que Salvador Vilaseca estuvo más de cuarenta años recogiendo datos sobre un tema que con el tiempo fue sacando a la luz parcialmente, y que hoy, gracias al acuerdo del Instituto de Estudios Tarraconenses «Ramón Berenguer IV» se completa.

SALVADOR VILASECA

En estos últimos años Salvador Vilaseca tenía su atención puesta en los temas relacionados más directamente con la Medicina y se había desligado de la Prehistoria, por dos razones.

La primera porque se sentía maltratado, sobre todo por los recién llegados al campo de la Prehistoria, a los que él había recibido y dado la bienvenida con facilidades, atenciones, consejos y lecciones. No todos habían sabido corresponder a su confianza.

Ultimamente me llegó a decir:

—En la Prehistoria está la ferocidad primitiva. En los prehistoriadores ha reencarnado el salvajismo. Yo soy uno de los que lo sienten en su carne.

Sin embargo no podía cortar los lazos que tanto tiempo le habían tenido sujeto. En la Prehistoria había pasado muchas horas felices.

Juntos habíamos hecho exploraciones y es posible que su última salida al campo como prehistoriador fuera la que hicimos en el verano de 1974, para reconocer un taller de sílex en superficie, cercano a Montblanc, y que yo había encontrado hacía tiempo. Aquella tarde de julio estuvo contento, recorriendo aquellos campos, recogiendo esquirlas y piezas rotas de sílex, agachándose con frecuencia y olvidando los dolores de cintura que le inmovilizaban, recordando con anécdotas, algunas de las etapas de su vida de prehistoriador.

La segunda razón por la que deseaba volver al estudio en la Medicina era porque creía que profesionalmente estaba en deuda con la profesión, con los médicos y con los enfermos.

Le parecía poco haber estado más de medio siglo atendiendo a pacientes por amor a ellos, de tal manera y en tal grado que un extremista exaltado, cuando los tiempos no eran los apropiados para elogios, al comprobar su desprendimiento profesional le dijo:

—Usted es de los nuestros.

Le parecía poco haber cumplido como médico con su deber, en todas las ocasiones, con peligro de su vida, como ocurrió en el año 1936, con motivo de la guerra civil, cuando él, como forense, debía hacer la autopsia de las víctimas que eran asesinadas y certificar las causas de las defunciones.

A la amenaza de los exaltados componentes del llamado «tribunal de la sangre», para que dejara de actuar, o en caso contrario ya no firmaría más certificados, insinuando el medio expeditivo de conseguir su silencio, Vilaseca, contestó:

—La certificación que no firmaré será la mía.

Le parecía poco haber atravesado los campos, con casi un centenar de enfermos mentales, empujados por la guerra, hacia el norte.

Tanto es así que él, que durante toda su vida había tenido la ilusión de ingresar en la Academia de Medicina, cuando en 1966, lo propusieron como candidato, no se creyó con méritos suficientes para ello, y rogó a sus amigos que no lo hicieran, diciéndoles:

—Si me estimáis de verdad, olvidadme.

Y sin embargo hay que decir que a la Prehistoria llegó Vilaseca por la Medicina. Es cierto que sus primeros trabajos fueron geológicos (*Els terrenys paleozoics del Camp de Tarragona*) y embriológicos (*Sobre la histogénesis de la glándula genital*), pero a ellos siguió inmediatamente uno dando cuenta del hallazgo de una cueva que estudió en 1919 cuando pasó el verano en Prades.

Empezó a trabajar en el Instituto «Pedro Mata» como analista y biólogo, preparando vacunas, antígenos, etc., pero inmediatamente empezó a gustarle la psicoterapia. En el paciente veía la posibilidad de conocer algo del hombre al desnudo, sin la «máscara» de la conciencia.

No hay duda que la conciencia marcó una etapa importante en la evolución del hombre, y por aquí quedó cogido Vilaseca.

La Prehistoria era el archivo y laboratorio en donde Vilaseca recogía los datos que necesitaba en su intento de poder descubrir lo hombres que fueron nuestros antepasados. Las vasijas, los utensilios, las cuentas de collar, los botones, los brazaletes, todo el material que encontraba en las excavaciones era meticulosamente examinado, mirado y remirado en todas las posiciones posibles; las láminas y figuras de sus trabajos eran confeccionadas por él, dibujando pacientemente todas las piezas, una a una, con su mano. Para Vilaseca cualquier sílex trabajado era como un encefalograma.

Es decir, Vilaseca como hombre inquieto por su origen y su destino, intentó conocerse y creyó que la fuente de este conocimiento es-

taba en el hombre primitivo y en el sustrato de hombre primitivo que puede quedar oculto en el hombre actual, y que puede aflorar en el enfermo psíquico. La Prehistoria y la Medicina estuvieron unidas en Vilaseca, que completó su medio vital colocando por delante de la Prehistoria, a la Geología y la Paleontología, y entre la Prehistoria y la Medicina, la Historia.

Y voy a terminar. Son muchos los detalles que conservo de su vida y de ellos he escogido los que creo que puede interesar conocer. Terminaré con unos referentes a sus estudios y aficiones.

En sus primeros años de bachillerato la habitación en donde estudiaba y en donde pasaba sus horas entretenido, jugando con su lupa, haciendo disecciones de animales, coleccionando insectos, tenía sus paredes adornadas con ilustraciones de las murallas de Tarragona.

Cuando estaba cursando Medicina y tenía la Anatomía como materia de estudio, enfermó y tuvo que guardar cama largo tiempo. Mientras, se produjeron unos incidentes en la Universidad y fue sancionado el curso a examinarse ante un tribunal como alumnos libres. Cuando llegó la hora de actuar, dejó a los componentes del tribunal llenos de asombro. Se sabía hasta la letra pequeña del Testu.

Los estudios de Ciencias Naturales en Madrid le desilusionaron, dada la menguada formación y competencia del profesorado que impartía las enseñanzas.

Vilaseca en los últimos años trabajaba al final de la jornada. Se acostaba tarde, dormía hasta la madrugada, leía o trabajaba otro rato y volvía a dormir hasta que el día lo despertaba.

Y todos los días, este sabio que investigó las fronteras del hombre, antes de que rendido por el trabajo le venciera el sueño, tenía unos momentos para elevar su pensamiento y rezaba.

JOSÉ SÁNCHEZ REAL

SEGLE XIV

SEGLE XIV

Un document de la Cúria Prioral de Reus (C. P.), del 8 de gener del 1367 precisa que la pesta féu sa aparició a Reus en 1348, el mateix any en què envai la resta de Catalunya i gran part d'Europa: «...censals deguts de la primera mortaldat que fo en l'any de mil.ccc.quaranta e vuyt...»¹.

De l'any 1354 tenim una requesta sobre els béns de Jaume Mercer, reclamats per sa filla natural i ledesma Caterina, que comença: «Com en Jaume Merced pasas d'esta vida en lo loch de Reus en l'any e temps de les grans mortaldats prop passades, etc...».

El mateix any de 1354 la universitat de Reus havia comprat l'hort de Na Tarragona i el camp de Na Palera amb destí a hospital i cementiri d'empestats i convertit algunes cases de la vila en llocs d'aïllament.

En 1363 els Jurats demanaren a l'Arquebisbe 80 lliures per a construir un carner dins el fossar de la vila per a soterrar-hi cossos en temps de «gran mortaldat per pesta» (C. P.).

Aquestes són, en conjunt, les úniques dades que hem pogut recollir sobre la «pesta negra» del 1348 i dels seus rebrots durant la resta de la catorzena centúria a Reus. Els manuals de la C. P. corresponents a aquell any i immediats següents estan tan fets malbé que no permeten cap lectura².

¹ «Noverint universi etc. Som en Matheu Rocha de Reus ça enrera e la dona na Ermesen muller sua venesen an Matheu Rocha prever beneficiat en la sglea de Reus en la capella instituïda per en Verthomeu Moster ça enrera tres sous çensals los quals lo dit Matheu Rocha e sa muller Ermessen prenien sobre unes cases de la dona na Berenguera muler de P. Miret guardam les quals cases son en Reus en senyoria de Cabrera affronten ab G. pater ab les cases de la muler que fou d'en Guerau Pedrol ab en Pujol e ab la carrera publica les quals cases te la dona Mongada e requesta moltes vegades per en Berenguer Bugrar capellà e succeïda del dit Matheu Rocha prevere e comprador que los dits tres sous çensals deguts dela primera mortaldat que fo etc.» *Manual de Testaments*.

² V. Hospitals i Cementiris. BOFARULL es limita a transcriure el que diu Blanch sobre la presència de la pesta al Camp de Tarragona en 1348 (*Anales*, 2.^a ed., p. 27).

SEGLE XV

SEGLE XV

Mitjan el segle, el Consell hagué de prendre acords de caràcter profilàctic, condicionant l'entrada de forasters a la vila, limitant el desembarc a Salou de fustes o vaixells procedents de Mallorca i sobre l'estrenyement de Reus amb la clausura dels portals.

Als 10 de maig de 1450, havia deliberat «que tot hom qui vengue hi vulla star pels morts que hic vingue, acceptat empero que no sia malalt ni hage algun mal en si» (Llibre del Consell. Ll. C.).

23 abril 1494. «Que com a tots sia notori que com a Malorqua se muýran e sien venguts molts dela villa e molts malorquins de Malorqua e parega a ells que seria bona cosa que la villa fes alguna ley».

«Sobra la proposta dels morts dellibera lo dit Consell que sien tancats los dos portals e que no ny aga sino dos de huberts, e quant a la guarda dels portals sia ramès als senyors jurats e alguns promens elegits per los dits senyors jurats» (Ll. C.).

15 Juny 1494. «Com sia cosa certa a tots com una fusta sia arribada de Mallorca e com en dita fusta ajan arribat certs merquaders e aquells agen comprat cert vi e aquells vullan caregar e sia cosa certa que a Malorqua se morien de pestilència e com sia feta enquesta que los malorquins ab certa pena noy entren an fet aplegar lo dit Consell pera donada lisència de caregar o no».

«Fonc delliberat sobre la càrega del vi que los dits merquaders carregan son vi selvades certes cauteles ab las ques tirava lo dit vi sens los careters e aquella cautela sia dita als senyors de jurats als dits careters» (Ll. C.).

20 juny 1494. «Com en molts llochs se moren que sien huberts dos portals dos ores al matí e dos ores a la vesprada e los demás tancats» (Ll. C.).

20 juliol 1494. «A més fonch proposat per lo sobra dits jurats dient que com a tots sia notori que en molts lochs se moren e que fins

vuy per ocasió del batre agam tenguts dos portals huberts que estiguen les guardes e que no tingam sino hu portall hubert».

«Fonch deliberat quant a la guarda per ocasió dels morts que se entenga que no sia tengut sinó hu portall hubert e sia lo dit portall lo portall Nou³ e dels tres portals so és lo portal de Muntarols e lo portall del Spitall vaga per setmanas de aquesta manera que sols sian huberts dues hores de mati e dues hores de vespra per los nodriments» (Ll. C.).

17 maig 1495. «Quant del fet dels morts sis devem guardar ho ho deliberat lo Consel nos estrenyam a dos portals e sia feta guarda per paret e denit hun home loguat e que los jurats serquen e meten tants com ne trobaran e que guarden cascun dia e dos per paret» (Ll. C.).

Un any més tard (1 març 1496) tornen a ésser meses guardes als portals «pel morbo».

1 maig 1496. «Sobre la guarda del morbo que's deu fer altre provisió ala guarda dels portals he així matex preposaren sobre totes e qualsevol questions».

«La guarda del morbo ho remet lo Consell als honorables jurats e alguns promens... Joan Carnice, Arnau Bruch, Pere Belvey, Joan Gilabert, Joan Enveja» (Ll. C.).

15 maig 1496. «P. los Jurats es stat preposat com es stat asi mestre Gener frare de Santes Creus lo qual avent licència de son superior que tinria voluntat venir mostrar en aquesta vila de la ciència de mestre Ramon Llul ho de siència nomenada la prestant (?)».

«Quant a mestre Gener que a present estiguam a la mira axi p. la concorensia del tems com enquera que de si a Sent Luch a discurs del temps però que no li sia així totalment donada negativa sinó que sia aseborit perquè de lo altri sian servits».

Aitals deliberacions són contemporànies de les publicades pel Dr. Roca⁴ tretes de la «Rúbrica d'ordinacions de l'Arx. Mun. Bar.». Una d'elles ens interessa especialment per fer referència a nostres comarques: «Fonch feta ordinació que algú que vengués de les partides de Terragona e altres llochs on se mòrien de pestilència no gosa entrar en aquesta ciutat (Barcelona), termens e territoris de aquella».

³ Segons Celdoni Vila, en una de les seves notes marginals, «lo portal nou se deya dels Juheus».

⁴ Història de la Medicina Catalana en temps del rey Martí, pág. 78.

SEGLE XVI

REBROT DE 1507-1508

REBROT DE 1520-1523

REBROT DE 1530-1532

NOVES DE 1540

REBROT DE 1557-1559

REBROT DE 1563-1565

NOVES DE PESTA DE 1576-1580

LLETRES DELS CONSOLS DE TARRAGONA DE 1582

REBROT DE 1592

REBROT DE 1599

SEGLE XVI

REBROT DE 1507-1508

Des de les darreries de la XV^a centúria fins a la següent, les noves de morbo no es deurién interrompre, posant als reusencs en continuat sobressalt. Així, en 1501 es torna a ordenar el tancament de portals: «Si apres que ajam acabat el batre sans estranyarem que no obram sino hun portal o dos ni sis fera alguna aleccio de algunes persones per be guardar los dits portals e la vila».

«Quant si obrirem un portal, o dos fonch deslliberat que apres de aver batut sen obren dos e no mes avant» (2 juliol, Ll. C.).

La intensitat del rebrot epidèmic de 1507 dóna lloc a nombrosos acords del Consell, ja sia a prop de les guardes dels portals, de les quals formaren part els propis Consellers, ja sobre els malalts que es trien de la vila i dels que pretenien acollir-s'hi, ja encara a prop de les robes i altres objectes procedents de llocs sospitosos. Als Consellers i prohoms elegits per a entendre en tot allò referent a la pesta, se'ls nomenava «morbers» i eren obligats per l'acord següent: «Tots aquells que per lo honorable Consell seran elegits en fer anades per la vila que hagin anar e sien sortats anar e si anar no volran que sien inhibits d'entrar en consell per quatre anys» (28 abril 1507, Ll. C.).

Dos dels tres jurats pagaren tribut a la mort; foren els honorables Arnau Bruch i Joan d'Enveja. En Simó Pallarès, el supervivent, restà sol des de 28 d'abril de 1507 fins a fi d'any, «en absència de sos companyons defunts», «per obit de sos companyons» (Ll. C.).

19 abril 1507. «Quant al tocar del seny major a cossos e novenes e capdanys per quant l'escolà e lo prior demanen for demesià com ara de present se haga sonat lo seny major per los honorables Narnau Bruch e Johan d'Enveja lo dit scolà demana mig ducat perço vol lo dit Consell quen sie parlat ab dit prior e prebenders, e si lo dit prior

volra entrar amb alguna bona concordia en la bona ora en altra manera se vege per justicia» (Ll. C.)⁵.

Portals.

29 febrer 1507. «Quant al morbo e be guardar la vila ques tanquen los portals fins a dos e de aquells dos sien donades guardes. E mes sien ellegits alguns nombre de homes e de bon recapte e aquest vegem e examinen ab los senyors de jurats ensemps axi les guardes com encare los que entrar voldran. En la nit empero que sigue hun portal tanquat ab guarda de nit per los fills de la vila que entrar e exir volran» (Ll. C.).

27 març 1507. «Quina pratigua se tindrà com millor guardar que vui no fem. E a mes si mudarem de portals sins estarem ab lo portal Nou o si obrirem altre portal tanquant aquest».

«Per ben guardar que sia remes als jurats per fer tot so e quant mester sia pera salvetat de la vila» (Ll. C.).

11 abril 1507. «Per lo ben guardar la vila fonch provehit so es que sien conduit dos homes a loguer sis trobaran sino hu que sia de bon recapte e per paret sian elegits dos homens e ensemps ab lo qui sera logat empero que per raho dels nodriments lo portal de Muntarols es tigue dues hores obert, dues hores de mati e altres de vesprada pero que per lo portal de Muntarols no entre ningu si dons molt molt conegut sera ans aquell qui los guardara los haga a remetre al portal Nou» (Ll. C.).

19 abril 1507. «Que sia obert lo portal mateix e ab les guardes mateixes, quant empero dels morbers en loch dels jurats qui son passats d'aquesta vida son los adjunts de jurats en Bernat Mariner, Franc. Boix, Joan Salvat havent plena potestat de totes coses a be guardar».

«Lo nombre dels morbes son aquests: primo lo jurat e los adjunts qui son tres Nofre Bellvey, Bernat Marine e Francesc Boix» (Ll. C.).

26 abril 1507. «Quant al ben guardar lo portal determene lo consell que sien elegides bones persones e de aquelles n'estigue una de aquestes en lo portal hon se fera hexamen . . . . . e quant als portals que estigue hobert lo portal Nou e alis prengue hecsamen e dels altres portals sen hobre un de degorn tres hores e dues de vespre» (Ll. C.).

2 maig 1507. «Que en Rabasa qui es guarda del portal sie remogut e en loch de aquell que tots jorns hi haga hun conseller ab los dos homes per paret» (Ll. C.).

⁵ V. *Ordinacio* en carta cxxxij.

9 maig 1507. «Per lo guarda del portal si sera qunduyt portaler qui garde de costum».

«De la guarda del portal que sie qunduyt hun home de bon recapte per guarda» (Ll. C.).

24 maig 1507. «Quant als portals a guardar que sien dos portals oberts so es lo portal Nou que vuy sta obert e lo portal de Muntarols e que axi com vuy ha un home salariat que sien dos de salari' amb aquell millor mercat havenen porra e que sien manats quatre homes per paret so es dos a quada portal».

«E foren novament elets sis homes per morbes, so es: Bernat Mariner, Rafell d'Enveja, Joan Carnice, Pere Pla, Simeon d'Enveja, Joan Bosch» (Ll. C.).

13 juny 1507. «Si's obriran mes portals dels qui vui tenim oberts per raho del batre».

«Que los portals stiguen axi com sestan» (Ll. C.).

15 setembre 1507. «Quant a la guarda dels portals vol lo dit Consell que sien uberts dos portals solament e que quison ara e guarden lo portal dos del consell e dos homes per paret».

21 novembre 1507. «Com la temporada per raho de la peste es molt perillosa ya si's tanquaran tots los portals sino hun o sin tendrem dos uberts ab guardes».

«Que sien uberts dos portals e que sien meses tantes guardes quantes los jurats volran e coneixeran» (Ll. C.).

8 gener 1508. «Fonch proposat si los portals se obriran e sens guardes per rao dels morts».

«Quant en tenir huberts los portals fonch deslberat per lo Consell que dos portals sien uberts e guardats per paret de dia e de nit sens guardar».

23 gener 1508. «Que en totes les parts on se son morts les morts reposen e ates que fins asi nos som guardats si de si avant nos guardarem».

«Quant en levar les guardes dels portals que encare les guardes no sien levades» (Ll. C.).

6 febrer 1508. «Com se sie sabut que are poch ha se ha fet novament de peste a Vilavert a la Spluga e en altres parts e com hia la vila se guardas flaquament si ara per la dita nova lo consel volra que milor nos guarden e si seran acullits los pobres».

«Quant en guardarnos de la temporada que comensa de pesta quens guardem be tenint guardia assalariada per a la nit e per lo dia e tres per paret hobrind dos portals consutantlos per setmanes e cada portal

dues guardes e que nengun stranger no puga entrar sino al portal aont sera la guarda áseleriada e que los pobres strangers no sien acullits en la villa sino que els sia donat un apartament fora la vila remes als senyors de jurats».

22 març 1508. «Com molts se clamen sobre lo tanquar los portals e si lo Consel permeteran si algun altre portal sera libertat».

«Que sestiguen seguons vuy se estan so es que per cada setmana ne sien huberts dos» (Ll. C.).

9 abril 1508. «Que ates que la temporada de pestilencia perila molt e com aparegua per alguns que nons guardam prou be si aparra al Consell que fasam millor guarda que fins así no havem feta».

«Que no sobren sino dos portals a la continua so es lo dels Jueus e lo de Munterols».

17 setembre 1508. «Com se tenen aguardar los portals ates que en Tarragona no stant be».

«Que duràn les vermes se obren quatre portals so es: lo de la Font, lo dels Jueus, lo del Spital e lo de Munterols posanthi guardes per tanda e si sera mester obrirlos tots que sia remes als als jurats».

1 octubre 1508. «Que es fasa eleccio de altre portaler com en Sant qui era conduyt hi ha renunciat». «Que sia conduyt un altre per guardar de nit e de dia ques guarden per tanda».

«Si en dies de festa se obriran dos portals». «Que sien oberts» (Ll. C.).

17 desembre 1508. «Si levarem les guardes dels portals ates que ja stan be a Tarraguona».

«Que sia levada la guardia asalariada e que desi a festes sien guardats per paret» (Ll. C.).

Morbers.

4 juliol 1507. «Quant als morbers que sien pregats mos. Serra e en Nofre Bellvey que sien morbers ab los qui ho son» (Ll. C.).

22 març 1508. «Foren elegits per morbers am companyia dels jurats Antonio Salelles, Johan Carnicer, Cosme Mercer, Pere Sola, Simeon Enveja» (Ll. C.).

9 abril 1508. «Si afegirem morbers, que sien afegits per morbers ab los que ja son elegits ab altre consel en Francesc Boix, Bernat Carnicer e Andreu Solsona e En Simo Pallares» (Ll. C.).

9 juny 1510. «Que sien elegits morbers de la vila. E foren elegits: los jorats Anthoni Salellas, Rafel d'Enveja, Bernat Carnice menor, Andreu Solsona, Joan Guerau, Pere Raboster».

Quarantenes.

Els casos més típics de quarantena són els següents:

28 abril 1507. «Fonch determenat quèls qui son anats a fira a Verdu poch tement nostre senyor Deu e la senyoria, no obstant la crida feta ab certa penna son anats, que per pena stiguen xv. dies que no entren en la villa» (Ll. C.).

2 maig 1507. «Que los que son fora de la vila per la anada de Verdu per la fira que usant de misericordia que entren en bona hora».

13 maig 1507. «Com entrem en meses e molts volen anar a guanyar per seguar lo que es molt perilos ya com se provehira».

«Quant als qui volen anar a sseguar fora la vila e terme de Reus que ans que no entren en la vila estiguen quaranta dies assent arribats seran be examinats e si hauran segat en part on se muyren de peste que ans de entrar stiguen l. dies e encara encarreguen en pena de l. sous e de aso sie feta crida» (Ll. C.).

13 juny 1507. «Quant dels que son anats a seguar no tement lo manament ab veu de crida fet que nengu no guosas anar seguar en Penades ni eu Urgell e com sien fora la vila si entraran o no».

«Que los guarbers que no han seguat en loch sospitos que fahent lo jurament quostumat que entren e los altres que han seguat en loch sospitos que no entren fins a tant que per lo Consell o morbers sera conegut» (Ll. C.).

1 octubre 1508. «Com en Borrás e ses filles estiguen be si encare seran acullits en la vila».

«Si en Serra que s'en era anat star a Tarraguona e com ara vulle tornar asi si sera acullit».

«Quant a lentrar d'en Serra e d'en Borrás desllibera lo consell que purguen trenta dies».

No obstant, aital disposició no era sempre respectada:

17 setembre 1508. «Com mosen Joan Sabater de Tarragona sta a Mas Ricart malalt de febres e que ha fet pregar a la villa quel vullen acullir».

«Que mossen Joan Sabater sia acullit» (Ll. C.).

La Comuna i els pobles comarcans.

7 març 1507. «Si la ley feta los anys passants en temps de pestilencia en lo consell de la Comuna disponent que nostre senyor Deu per nostres culpes permetia que en lo camp se propagas lo morbo en qual se vol vila, o loch de la Comuna que dins deu dies apres que dit

morbo fos propagat que les viles o llochs sants los hagen a recapte e ara sis confirmara aquella deliberacio de dita comuna o no».

«Que la bona practicha que en semblant temporada se desllibera que sie corroborada e confermada» (Ll. C.)⁶.

2 maig 1507. «Que sie trames home a Prades per saber com hauriem a venir ab ells e ab los del Comdat en cas quen's haguessem aretraure».

«Que per anar a Prades a fer lo discurs per forment e metge fonc eiet Bernat Carnicer menor» (Ll. C.).

21 novembre 1507. «Si seria bo per la gelosia del temps si levarem los mercats». Sense deslberació (Ll. C.).

13 abril 1508. «Com hun jurat del Alexar seria vingut e hauria dit als jurats que per la concurrencia dels morts los del Alexar havien deslberat que si res se movia en Reus que ells serien contents acullirlos dins tres dies apres que res sinch ages mogut faent nosaltres aqueixa mateixa promesa a ells».

«Quant a la proferta dels del Alexar quel sia regresiada la proferta e que sia apuntada be la cosa ab ells e que aqueixa mateixa proferta los sia feta per part de la vila» (Ll. C.).

Aillaments.

30 maig 1507. «Que la filla del Pau Oriol que es malalta e sospitosa de peste que isque de la vila pero que per alguna bona persona lo dit Oriol vulle sens scandal traurela de la vila en altra manera se fase lo degut» (Ll. C.).

17 setembre 1508. «Com se son enmalaltides dues filles d'en Borrás e ques dubte sio sie peste si seran tretes de la vila».

«Que les filles den Borrás sien tretes de la vila si ses sospitos y aura de peste» (Ll. C.).

Aquests acords semblen presos al principi i fi del contagi.

Robes als encants.

21 gener 1509. «Com alguns volen fer encants de algunes robes de cases ahon se son morts de peste e com fins asi se sia defensat que nos feren tals encants si desi avant apparra al consel se permeta que dits encants se fasen».

⁶ Els acords de la Comuna del Camp que s'ajustava a la Selva en l'anomenat decret del consell es contenen en els Llibres de l'Arxiu d'aquella vila. V. MORERA y LLAUDÓ: *La Comuna del Camp*.

«Que sia remes als senyors de jurats que fase seguons per ells sera vist» (Ll. C.).

REBROT DE 1520-1523

El flagell aparegut en 1507 reapareix tretze anys més tard amb maligna virulència. Es sabut que solament a Barcelona, en 1521 moriren més de sis mil persones. Els habitants dels llocs empestats en fugien devers on la glànola no era arribada encara, escampant-la per arreu on passaven. Les viles clouen llurs portals i neguen l'entrada als sospitosos fugitius. Les noves dolentes, de 1515 a 1520, arriben a Reus de Barcelona, Saragossa, Perpinyà i València.

28 maig 1515. «Que les morts se diu son en Perpinya e com per alguns de la vila sien fetes rehons que no basten les provisions que fins assi se son fetes sino quen's deven stranyer mes e provehir se posen guardes als portals e per so vega lo consell que li aparra se degua fer».

«Sobre la temporada dels morts que per al present nons estrenyam mes del que ja en el consell prop passat ses deslberat empero que en aquells sia be mirat fins a tan se veja la cosa en que dera» (Ll. C.).

3 juny 1515. «Com diumenge prop passat se tengues consel sobre la concorrensà del tems de les morts qui se diu comensen en Fransa per la recepcio de les gens fugen com se'n regiran los portals sis hobriran per setmanes hi si antraran los estrenges sols a un portal sis metra guarda asalariada continnua ho sis feria elecsio de xx.ho xxv ho xxx. qui gordasen un quiscun dia que vegem lo quels par ne deguen fer».

«Quant al hobrir dels portals vagen per setmanes e per hores so es: lo de Munterols ab lo d'en Rebooster, he lo de la Font ab lo de sent Ana, e lo del Espital ab lo de Jesus» (Ll. C.).

11 novembre 1515. «Si libertarem de no gordar els portals com se digua que en Barcelona hia bon temps».

«Que ens guardem per paret e que levem les guardes asalariades de dia» (Ll. C.).

9 octubre 1519. «Que ates les noves se han de la temporada dels morts a Saragosa e Valencia y de Barcelona que se'n tenen dolentes noves que segons se diu a Tarragona noy aculen dingu que veija l'onrat consel sis poseran guardes alls portalls».

«Quen's guardem de aquesta manera que per causa de haber de recolir encara algunes vermes per aquesta setmana y aga tres portals

huberts ya quiscun portal guarda e pasada aquesta setmana estigam a dos portals per de nit tanquats y que se haja hun hom de bon enteniment y aquell sia ben pagat y tenga carec de dits portals de nit y de dia y al portal ahon aquell sera sia lo portal de la guarda ahon los qui entraran se hagan de examinar» (Ll. C.).

Conducció de metges, cirurgians i especiers.

Davant la terrible malaltia en la que *sola fuga est remedium*, les dificultats eren grosses per a assegurar la conducció a «mal temps» de metges, barbers i apotecaris. En 1 juliol 1520, els honrats jurats proposen:

«Que ates que perilam de morteldat si aparra al consell que sia provehit de metge silurgia e apotecari y a bon temps e mall servesca la vila».

«Quant del fet de metge e selurgia e apotecari que hi sia provehit a coneguda dels sors. de jurats» (Ll. C.).

3 febrer 1521. «Que ates stam perilosos de la concorrencia del temps e com no tinguam metge ni selurgia ni specier que a bon temps ni a mal temps sia obligat en servir la villa si talls oficis se conduiran que a tal temps sien obligats en servir la vila».

«Quant al metge selurgia e specier ha deslberat lo consell que sia parlat amb mosen Sola e que si ell se volra conduhir axi a mal temps com a bon temps que sia conduhit empero que sia tornat per altre volta al consell, axi matex que sia parlat ab los selurgians e apotecaris e del ques trobara sia tot tórnat en consell» (Ll. C.).

14 març 1523. «Ates que la vila sta no sens perill y gran no tenim metge y selurgia en la villa ques determene ques te de ferse hagen dit metge y selurgia pres remes tot a les savieses dels jurats» (Ll. C.).

Portals.

10 juny 1520. «Com se han males noves del temps qui es en Barcelona e per so si aparra al consel quens deguem estrenyer en guardar mes que no fem sera fet seguons sera deslberat».

«Que sia servada la pratigua que are tenim e que los qui seran manats e no volran guardar que encarreguen en pena de v. sous» (Ll. C.).

1 juliol 1520. «Si ara durant les batons se obriran tots los portals ho no».

«Que tots sien remesos al portal de Reboster e que ali sien aceminats» (Ll. C.).

22 gener 1521. «Si les guardes dels portals se portaran per tanda e si levarem la guarda selariada del portal de Munterols».

«Que les guardies aseleriades no sien levades empero que les altres vagen per paret» (Ll. C.).

5 març 1521. «Si tornarem en guardar los portals seguons pocs dies ha feiem so es ques fassa eleccio de quaranta o sinquanta homens e que quade hu de ells age aguardar per tande hun dia ensemps ab lo qui sta essalariat».

«Que sia fet seguons es proposat e que a festes e diumenges nos obre sino hun portal e si los qui seran manats no hi seran al sol exit que los pugue esser logat donant de loguer fins a dos sous e que agen a guardar fins a toc de la avemaria» (Ll. C.).

7 abril 1521. «Que en nenguna manera nos obren sino dos portals e que los jurats prenguen totes les claus dels que nos obren e aquells estiguen en garde de ells e que los pobres devui avant sien remesos al portal de Muntarols e que los portalers de dit portal los donen recapte» (Ll. C.).

26 maig 1521. «Si farem millor provisio de la que no tenim en guardar los portals ha deslberat lo consel que sien fets morbes e que per ells ensemps ab los sors. de jurats sien fetes aquelles millors provissions que aells aparra» (Ll. C.).

27 abril 1522. «Com ses dit que a Montblanch e al Vendrell avia agut moviment de pesta e com sen hi ha morts alguns e quels avien fets soterrar a pobres qui van mendiquant per la terra».

«Que se mire lo millor que pora fins atant se vega la cosa en que dara tenint solament hoberts dos portals» (Ll. C.).

18 maig 1522. «Que ates se moren en moltes parts si aparra al consell se possen altres gardes que fins asi no avem tingudes ço es que sia feta eleccio de algunes persones que ensemps ab les guardes asalariades garden segons ja ses fet lany passat».

«Que sia axecutat segons es stat proposat» (Ll. C.).

15 juny 1522. «Com les noves de Barcelona acercha del temps de pesta se digue sien dolentes, si la vila fetra alguna provisio per ben guardarnos».

«Que sia proybit de anar a Barcelona» (Ll. C.).

El mateix dia. «Que ates que los qui foren alegits per la guarda del portal se regescan molt simplement sin faran alguna ley per que los portals sien ben guardats».

«Que lo qui sera menat y vindra ahora indeguda que en tal cas pach aquell dos sous» (Ll. C.).

15 març 1523. «Que ates les noves se han de moltes parts de pesta y se sap la ciutat de Tarregona y altres vilas se son estretes y es guarden si nosaltres farem lo mateix».

«Fasam lo mateix nosaltres» (Ll. C.).

17 març 1523. «Que ates en lo consel prop passat puch deslberat que per les noves que havien de pesta nos guardasem y vinguessem a dos portalls y per haver sentit apres los moviments apres no se son fets majors andexat de fero y que veija lo consell siu fara».

«Que la deslberacio pasada sia executada» (Ll. C.).

20 maig 1523. «Quants portals tindrem hubert».

«Que sien tancats tots sino dos y ques possen portales» (Ll. C.).

Morbers.

17 febrer 1521. «Si farem morbers ates les males noves se han dels morts que son a la volta de Perpinya».

«Que no fretura fer morbes per quant com se han mester nos troben tots sino que per los jurats ab altres persones que a ells parra hi sia mirat» (Ll. C.).

26 maig 1521. «Son stats elegits per morbers los següents, ço es: Nofre Belvey, Johan Lonch, Pau Boix, Franc. Belvey, Cosme Forthuny, Johan Spanyol, Cosme Miret, Anthoni Pontons, Pasqual Bonastre, Lorens Sentandreu» (Ll. C.). Tots ells consellers.

El Consell de la Vila.

El 27 d'agost de 1520 deliberà el Consell foragitar de son si a En Pere Bellver per haver acollit a casa seva un malalt de febres:

«Que hun qui sta a Verfull lo qual se diu esta malalt de febres no fos acullit en la vila e com aquell sia entrat ab certs tractes angue-nosos e sia aribat a casa de Pere Verver ab molt gran menyspreu de la vila e de la dita deslberacio que apar al consel sen degua fer».

«Quant al fet de Pere Verver que ates que lo dit en Pere Verver sia stat en lo consel quant se deslbera que lo dit home malt no fos acullit en la vila e com ell lo age acullit en sa casa essia desexit de algunes males paraules contra lo jurat Nanthoni Spuny per voler ysques de la vila ha deslberat lo consel que lo dit en Pere Verver sia foragitat de la casa del consel afi que sia castich a ell e eximpli als altres e que nonch puga tornar sens deslberació de consell» (Ll. C.).

En el consell del 27 deembre 1522 no es pogué fer elecció d'Oficis per trobar-se absents la majoria dels membres a resposta del morbo.

«Fonch ajustat consell en la casa dela villa principalment per fer

aleccio dels officis com de cada any se acostuma diada de sant Joan e per esser lo temps en Reus tan indispost a causa de la pesta no foren sino lo jurat y consellers següents: jurat Johan Spanyol, Joan Salvat, Pere Bellmunt, Joan Marti, Toni Pontons, Francesch Torroja, Pau Bové, Joan Rovellat, Pere Frexa.

«Determena lo sobre dit consell que ates que los jurats e consellers absents son estat preguats que per avui fosen ells y nosaltres a la bassa del Padró⁷ que assent ali juntament ab nosaltres fasen dits oficis essent hi lo temps y comoditats y en cas que nos pugua s'alejescha una jornada lo mes prest se porra per donar fi als sobre dits oficis de modo que nostre Senyor sia servit y la vila governada» (Ll. C.).

La Comuna i pobles comarcans.

10 juliol 1520. «Com demà qui sera dimecres se te atehir consel a la Comuna convoquat a istancia de nosaltres de Reus sobre una determinacio que los homens del Comdat han feta so es que nengun del Comtat no guosi acullir nangu de hon se vulla sien sols age agut moviment nengu de pesta en la vila, ho lochs de bon sera sens donar nengu die de temps e per que apar esser una gran hinominitat han fet convocar lo dit consell de la Comuna per que apar si deu fer alguna provisio e per que los par si deu anar ab poder bestant».

«Que es estat ben fet de fer convocar dita Comuna e que si vage ab poder bastant e que si tracte si usarem de buletins so es que no sie acullit nangu sens volatins» (Ll. C.).

29 juliol 1520. «Per lo honorable mossen Nofre Belvey jurat damunt dit es stada feta relacio com los homens del Comptat en son consel general han feta deslberacio sobre la temporada qui concorre del morbo que ells ab ells sien acullits de la manera següent so es que en lo loch o vila ahon aura agut moviment dins tres dies apres de dit moviment sien acullits en qualsevol loch ahon ariberan e dits los dits tres dies no esen exits e apres volien exir que paguant xx. dines que sien acullits e si eixien que casa ahon age agut moviment que purguant quaranta dies que sien acullits. E si la Comuna del camp volra entrar en dita concordia o germandat que ells son molts contents segons larguament apart per letra tramesa per dits homens del Comptat al consel de la dita Comuna. E hoida per lo present consell dita relacio tots una voce dicentes que sia servat per la present vila de Reus que axi

⁷ V. Higiene pública, Aigües.

matex dita germendat es estada aseptada per dita Comuna e per la ciutat de Tarraguona» (Ll. C.).

19 agost 1520. «Com la fira de Prades se sia cridada e agen des-
liberat tener aquella si aparra al consell liberat los homens de Reus
de anar a la dita fira als qui anar hi volran, o si aparra al dit consell
si fasa alguna provisio».

«Que no sia prohibit de anar hi qui anar hi volra empero que a la
tornada no sien acullits ells ni les mercaderias que aportaran a portar
faran de deu dies e que axi sia notificat al poble ab veu de crida»
(Ll. C.).

22 agost 1520. «Que com en lo consel prop passat sia stat desli-
berat que los qui niran a la fira de Prades que venint no sien acullits
en la present vila de Reus que no agen purgat deu dies e com apres
se sia sabut que en Tarraguona ni en les altres parts del Camp nos
son tant strets sino que liberten a tots los qui anar hi volran empero
ben aczeminats e per ço vega lo consel si li aparra se degua fer seguons
fan los altres».

«Que sia fet seguons en lo consel prop passat es stat desliberat»
(Ll. C.).

27 agost 1520. «Que com en los consels propessats sia stat que los
qui anirien a la fira de Prades que venint no fossen acullits de deu
dies, e com ni sien anats molts esien tornats e per no volerlos acullir
se sien desexit de moltes males rehons e fets alguns desordes, si aparra
al consell sen degua fer alguna cosa, o com sen regiran».

«Que los qui son stats obedients enos sien desexits de males rehons
contre los regidors de la vila que demá a vespre sien acullits e los
qui han fet lo contrari que no sien acullits fins dissabte primer vi-
nent» (Ll. C.).

4 novembre 1520. «Com per los homens de Cambrils som stats
preguats los vullasem donar la pratigua com agen mes de quaranta
dies que res de pesta en Cambrils no ha agut».

«Quels sia donada a ells e als de Barcelona e quens ne registam
seguons sen regexin los de Tarraguona» (Ll. C.).

22 gener 1521. «Si donarem la pratigua als del Alexar».

«Quels sia donada» (Ll. C.).

22 gener 1521. «Com los de Costenti nos agen scrit offerint nos
que si per la temporada del morbo asi se movia alguna cosa que seran
contents que seguint que dos o tres sinch morien de dit mall que apres
dins tres dies seran contents acollit nos e que nosaltres fassam lo sem-
blant envers ells».

«Els sia respost som contents servir lo que per ells nos es stat escrit empero que lo senyor arquebisbe consenta en lo que ens han scrit» (Ll. C.).

7 abril 1521. «Si donarem la pratigua als de Barcelona es deslberat quens registam segons sen regiran los de Tarragona» (Ll. C.).

5 maig 1521. «Com en la ciutat de Tarragona se haze fet moviment de mal de pesta com nos havem de regir ab ells si los acullirem o no o si los donarem nengun temps en acullirlos».

«Quels sia donat temps fins a dema per tot lo dia que si alguns sinch volran retraure o puguen fer be axaminats que no hisquen de casa infecta e que vuy hi sia trames home propi per donar los ne avis» (Ll. C.).

26 maig 1521. «Com nos regirem en acullir los de Cambrils e los de la Sellva e de Monroig com se digua hi ha agut moviment».

«Que sia servada la ley ses feta en la comuna» (Ll. C.).

22 juliol 1521. «Si donarem la pratigua als de Cambrils e als de Vals com se digua ha ja dies hi stan molt be e que tots los de mes hi son tornats».

«Que quant als de Cambrils nols sia permesa per tota aquesta setmana, quant als de Valls que si vage o hi sia scrit e que se age nova certa de la sanitat» (Ll. C.).

28 agost 1521. «Si donarem la pratigua a Barcelona com se digua el temps hi es bo».

«Que ates que per molts altres lochs e viles los es donada que per lo semblant que nosaltres los sia dada acceptant ne robes que agen servit les quals en nanguna manera tals robes no sien acullides» (Ll. C.).

18 maig 1522. «Es stada llegida una letra que los consols de Tarragona nos han feta dient nos que per servir la bona pratigua e germania servada en la temporada de pesta que en cas de necessitat han deslberat de acullir los que ali volran aribar pas no hisquen de casa infecta dins vuyt dies apres del cert moviment si per les altres poblacions sera fet altreta».

«Que sia acceptada dita deslberacio accepta que los huit dies sien reduhits a sis dies» (Ll. C.).

20 setembre 1523. «Si demanaran la praticha a totes les villas del Camp ab letras ho personalment».

«Que sia demanada a Terragona e no en altres lochs» (Ll. C.).

Quarantenes.

19 agost 1520. «Si alguns que son fora de les parts hon se moren pus age quaranta dies que sien fora si los acullirem o no esigualment lo fill d'en Serra que es exit de Barcelona de nou o vuit dies ha».

«Quant als qui aura coranta dies que son de les parts ahon se moren que sien acullits ben aczeminats e que lo demunt dit Serra no sia permes que durant los dits coranta dies se acoste mes prop de la vila del que are sta» (Ll. C.).

12 maig 1521. «Es stat proposat si los que son fora de Terraguona per la concorrenca del temps si volran venir per star asi en Reus si los acullirem».

«En stat deslberat que los que son éxits de la ciutat de Terraguona dins lo termini que per la vila los fou donat que aquells talls los sia donada la pratigua tota ora que vindran, quant als qui son exits apres del dit temps que nols sia donada la pratigua fins xx dies apres que son stat fora empero que si en nenguna manera no sien acullits per star asi» (Ll. C.).

26 maig 1521. «Si acullirem a micer Mediona com axi ne sien pregats los jurats per lo Sor. Don Perot^s ho vullen fer, ha deslberat lo consell que ell ni altri de Terraguona no sia acullit per star en Reus, empero quels sia consentida la pratigua de anar e venir be aczeminats e que vinguen ab companyia de algu del loch o vila ahon stan es entes de aquells qui stan en loch ahon se guarden» (Ll. C.).

2 juliol 1521. «Axi mateix es stat deslberat que lo fill de la Sra. Bas qui are novament es vingut de Barcelona no sia acullit en lo terme de Reus ates que Alforge ahon sta sa mare nol volen acullir en son terme» (Ll. C.).

22 juliol 1521. «Si acullirem en Pere Cases qui es anat a Terraguona per portar certes provissions per mossen Johan Cases».

«Que hage a porguar per tota la present setmana» (Ll. C.).

22 juliol 1521. «Si acullirem una sabatera de Terraguona que vuy sta en una casa del Infermer quis diu sta prenya e per a parir quis diu ha ja molt temps es fora de Terraguona».

«Que en nanguna manera no sia acullida» (Ll. C.).

4 agost 1521. «Com alguns de Terraguona qui stan per masies asi prop la vila los quals hisqueren de la ciutat de Terraguona tan prest que lo moviment fonch fet en dita ciutat los quals sopliquen a la vila

^s Don Perot de Castellet.

que ates han molt purguat que li plasca aver la misericordia en voler los acullir, ha deslberat lo consell que he aczeminats per los senyors de jurats que sien acullits» (Ll. C.).

25 maig 1522. «Com lo senyor en Francesc Torroja y lo fill d'en Johan Miret son vinguts de Perpinya y Salses ahont se moren quant temps purguaran».

«Deslbera lo consel agen de purguar fins al dissabte a vespre primer vinent» (Ll. C.).

Aillaments.

14 març 1523. «Que no obstant se determenà que tots los ferits de pesta foren trets de la vila y de com vuy sia mosen Bartomeu Ferrer y hun fill d'en Teixell y haver comunicada molta gent en altres cases y d'altra part nos troberian tants apartaments que vega l'onrat consell que's te de fer».

«Determena lo consell estiguen en sa casa lo mes acomedidament se porra» (Ll. C.).

La present deslberació ens mostra quant nombrosos foren els ferits de pesta en aquella data, fins al límit de no cabre en els apartaments en què hom acostumava aillar-los.

Comerç.

15 novembre 1520. «Que ates se han noves que en moltes parts se moren si levarem los mercats a fi que no tingam manera de contribuir ab gents strangeres».

«Que sien levats» (Ll. C.).

9 juny 1521. «Si acullirem certes lanes filades que alguns de Terraguona volien portar asi per a texir les quals ja dies ha son fora de Terraguona».

«Que en nanguna manera no sia permes sien meses en la vila» (Ll. C.).

4 agost 1521. «Com ja en altres consels se ha parlat ço es si permetrem que alguns perayres de Terraguona qui stan fora de ali puguem metre en la vila les lanes filades e stams per texir aquelles asi en Reus, ha deslberat lo consell que sia permes que talls lanes filades e stams sien receptats be aczeminats per los dits honorables jurats» (Ll. C.).

Devocions.

Durant el moviment historiat foren nombrosos els actes de devoció portats a cap pel Consell de la vila. El 14 març 1523, proposaren els Jurats:

«Com ates que nostre Sor. nos done alguns flagells per nostres pecats y de com lo venerable mosen Guillem Guavalda los age dit que seria molt sancta obra de fer dir tres misses ab certes cerimonies qualls ell sab lo modo y orde que determene lo consell ques te de fer».

«Determena lo onrrat consell ques digan» (Ll. C.).

Dos dies més tard, el jurat En Pasqual Bonastre proposà:

«Que ates que dimecres (dia 18) mes prop vinent se acabaran les tres misses ab solemna profaso en torn la villa y de com seria molt sancta cosa fer una candella que tingués tot lo voigi de la vila per que nostre Senyor age misericordia de nostres pecats y li plasia levarnos la pestilencia e que vege lo consell ques te de fer».

«Que ates que la villa sta ab tanta probresa que la dita candela...⁹... se fasa» (Ll. C.).

25 març 1523. «Si's convocara Comuna per certes devocions tindriem intent de fer a nostre dona de Montserrat».

«Que sen vage ab poder bastant de tot lo que ali es desliverava» (Ll. C.).

El mateix dia. «Si's faran profesons are pera festes pera que nostre Senyor ne vulla haver misericordia ni per a quant temps se votaran si sera pera iy anys ho v ho vy».

«Se fasen a consel de la venerable comunitat» (Ll. C.).

El mateix dia. «Si's fara ajuda alla luminaria de la Mara de Deu vist a causa del temps passat la luminaria esta molt pobre».

«Si fassa la ajuda sera mester» (Ll. C.).

El mateix dia. «Si's fara ajuda a la luminaria de la Ignoscenta per que la matexa causa del temps passat esta molt arroida y encare si's fara alguna taxa per les antorxes per que no hi hage total roina com es stat aquest any a causa del morbo y per lo semblant elegir a dos bones persones per regirle les quals hagen per a dar compte quiscun any lo que fins are no ses fet lo quens apar es causa principal de la destruccio de ella».

«Que se fassa eleccio los senyors de jurats ab quatre o cinc persones segons a els parra hauran mester per regirla» (Ll. C.).

⁹ Petit espai raspat i foradat on sembla endevinar-se «no».

6 abril 1523. «Que hun bon home los ha feta preferta que sis feya desliberar per honorable consel de fer aleccio de un home lo qual anas cada nit per tots los carers de la vila toquant huna campaneta pregant los fessa recordarse de pregar a N. senyor Deu per les animes del porgatori com a Barcelona y altres parts se fa hi que dit bon home es content de darli quischun any mig ducat de caritat per lo treball de aquell tal».

«Que se fassa elleccio de huna persona per dit careg avantatjantli ferlo salari lo millor los sia possible» (Ll. C.).

El mateix dia. «Lo mateix bon home ha request se proposas se fassa eleccio de hun home que tingue carec de corregir alla iglesia los minyons y que ell donara tambe mig ducat quiscun any de ajuda y caritat a aquell».

«Se fassa eleccio de dues tals persones aventne la millor cortesia ne sia posible» (Ll. C.).

REBROT DE 1530-1532.

Alguns anys transcorren sense noves dolentes de pesta. Fins al 1529 no trobem els acords d'un Consell en què es parla de la malaltia que afligeix els ciutadans de Tarragona «nomenada mal de costat o descanesia, ço es escanyessia» (*lateralis dolor, lateralis morbus*).

12 gener 1529. «Que ates que se te males noves de la ciutat de Tarreguona que hi mor molta gent de mal de costat o descanesia y axo que vege lo honrat consell com sen regiran».

«Que vage hu dels senyors de jurats a Tarraguona y que vege lo que sentira de la temporada y segons lo que sentira que ho torne assi y feriam la provesio neccesaria» (Ll. C.).

14 gener 1529. «Que com en lo consell mes prop passat se determina que hanas hu dels senyors de jurats a Tarreguona per entremetres de la temporada que eren males noves y mo. Pere Robuster que y es anat a fet relacio del que ha trobat y deslibera dit consel que per are no se moge cosa nenguna» (Ll. C.).

Moviment a la Vila.

5 febrer 1530. «Com a la vila se hage seguons alguns moviments e molt perilosos no sie del mal e per ço la gent esta algun tant alertada que vega l'onrat consel si los dexara exir ho si remetra a presonatges ho al consel quan dexar exir la gent portant ho lo cas per ço vega l'onrat consel com ho determine».

«Que si lo temps anava pitjorant del que vuy tenim alguna sospita si dexaran exir e anar fet la gent ho no l'onrat consel determine si dexaran anar la gent ho no sia remes als senyors de jurats ab alguns promens» (Ll. C.).

7 febrer 1530. «Com lo temps de la temporada concore vaga pitjorant e asi se sia descubert es peste e per dos ho tres parts de la vila aga gran moviment e declarats de peste que si liberara la gent ho no per ço vega l'onrat consel que determene e si tendra tenquats los portals e quey tenguen portalers».

«Que demas libere a qui sen volra anar sols los apensionats sien detenguts e que sent fora la gent farem que los portals tenquats es tengam hu portal hubert e que si tenga porteler aseleriat» (Ll. C.).

8 maig 1530. «Que per avuy es molt bona l'informacio de la vila que quinze dies ha que en la vila no sia mort tres persones que stiguen a la vila sino algunes que si venen de fora e a Teragona se sap cert an feta crida e donat termini per so vega l'onrat consell quen determena».

«Que hun jurat ab mo. Pere Raboster parlen ab lo merchader e segons que notaran ho consultaran ab los altres jurats e sil's apra be fasen convocar Comuna» (Ll. C.).

El Consell.

7 febrer 1530. «Que essent fora la gent de la vila que los jurats seguint se algunes necessitats de la vila e los jurats ho tots ho part vullan ajustar alguns consells fora la vila e per que los conselés stan molt squampats no poran ajustar los consels que volran per lo que vega l'onrat consel com ho determine ni quants conselés faran consel e poran determinar tota cosa si fosen asi propiament».

«Que sempre que als senyors de jurats aparra ajustar consel huna e tantes quantes vegades sera mester hu ho tots tres pusquen ajustar consel en quallsevol part e que pus hi sien dotze ab els ensemps pusquen tenir consel e cloure tota cosa com ara propiament» (Ll. C.).

Portals.

17 juliol 1530. «Que per tenir milor guarda al portal si feriem y ages star cada dia hun conseler e pus sia manat e si noy ve dien si li logaran».

«Que cada dia haga star hun conseler al portal aura entrar la gent strengera e pus sia manat sinoy ve que li pusquan logar los senyors de jurats ho lo portaler aseleriat e que li sia donat un real e que sia pres al tal conseler per jornal d'obra» (Ll. C.).

17. setembre 1530. «Com lohor de Deus lo temps es bo e la gent esta cansada de gordar los portals e si los libartaran del tot ho com ho faran, delibere dit consel se liberten dits portalls e soll hi aga portaler de nits e tancan de nits tots e aga portaler al d'en Raboster e los ostales estiguen e sacrament que no aculan gent que sia sospitosa» (Ll. C.).

25 juny 1531. «Com ningu vol anar a gordar el portal estant en gran peril».

«Que stigam a dos portals e que a cada portal vaja hun conseler e que sia obligat anar hi lo conseler a levant de missa matinal e fer tot lo dia bona guarda amb pena de quatre sous» (Ll. C.).

20 gener 1532. «Que com an Borrás que guarde lo portal guanye cada mes xxviii s. y que pariye cosa molt aspra que per lo dit Borrás no vol guardar manco perque diu que tota la nit ha de star tancant y obrint, si aparra al honorable consell que posen orde que acerta hora tanquen y hobren com fan a altra part».

«Que lo portal se tanch ha deu ores de nit y se obre a les tres de maty y que fassen fer crida per que sie a tots notori» (Ll. C.).

25 febrer 1532. «Per tot lo quan no sacullen los pobres per respecta de algunas novas se sentan ab algunas parts de moviment de pesta sis tanquariam assi per no deixarlos antra de dia ni nits».

«Que sia remes als senyors de jurats ab alguns promens» (Ll. C.).

Morbers.

26 maig 1532. «Que per les molt males noves tenim de Vilafrancha y de altres parts de pesta y com assi los qui son manats a guardar lo portal no hi volen anar fins quels hi loguen y encara los quey loguen y donen molt mal recabte y lo perill es molt gran si apparria al honrat consell se fesen morbers y si faran guarden quiscun dia consellers y quants portals tindran oberts y quins».

«Que los senyors de jurats fassen morbes com tenim acostumat y que tinguem uberts dos portals y que no deixen entrar estrangers sino al portal de Muntarols y que fasan guardar consellers en aquell portal y si noy son a la hora acostumada paguen 1 sou de cera y sia per al Corpus y que hi puguen logar un conceller» (Ll. C.).

Aillaments.

15 maig 1531. «Que com vuy sia morta la viuda den Francesc Oriol fila d'en Vidal de Tivisa neboda den Vidal texidor e es alguna presumcio per esser morta tan cuytada no sia de peste e, encare per

aver dos fedrines d'en Pau Oriol malaltes germanes del exposat ab ela an vistes lo selurgia e altres de la villa e fins are no determinen sia de peste ans los par pus tost no es empero de cert fins are no se poden determinar».

«Que n'Oriol sie pregat que el y les dos fedrines files sues malaltes isquesen de la vila e que anasen a sent Roch ho ahont volran sols isquen de la vila e si dit Oriol no voldra exir que li sia dit lo tencarem en la casa e que deli no pora exir e que per alguna finestra ho forat li sia donat lo mester e si acas moren que se soteren a sa casa e segons es dit que sia fet e que no dexen exir ningu de la vila fins per altre consell sia determinat» (Ll. C.).

La Comuna i pobles comarcans.

El jorn 14 d'abril de 1530 assisteixen al Consell els tres Jurats i onze consellers: en ell es dóna compte de la mort d'En Gili de la Selva en la masia del qual era convocada Comuna per a aquell jorn.

Quatre mesos més tard, o sia a les darrerries d'agost, era fira a Prades, com encara avui dia, si bé n'ha minvat la importància, i els honorables jurats proposaren:

«Que lo temps no es del tot bo e la fira sera dimecres primer vinent e per de ali (Prades) vindrien moltes persones suspitoses per so veja l'onrat consel quen determene si hi aniran ho no».

«Que sia feta crida ningu no vaga a Prades ho si hi van que trenta dies no pusquan entrar» (Ll. C.).

Metges i cirurgians.

5 juny 1530. «Que ates la vila lohat nostre Senyor sta avuy bona e los selurgians van per los lochs de fora curant los malalts e encara alguns van a Terragona a la Selva e altres lochs mals que vega l'onrat consel que determena».

«Quant als silurgians que ningu no vaja a Terragona ni a la Selva ni altres lochs stiguen mals ni los selurgians vagen ni isquen a pensar fora la vila sino als que son de la vila e si ningu metia roba de dits lochs mals sia cremada estigue 4 dies fora» (Ll. C.).

Al mes de març de 1530 traspasà el cirurgià conduït per la vila, mestre Arnau. Marc Aldret fou conduït seguidament, comproment-se a romandre i servir a Reus, malgrat la temporada de pesta (v. Cirurgians).

Testaments.

En els Manuals de testaments arxivats a la C. P. abunden d'una manera extraordinària els atorgats per malalts de pesta durant el 1530.

Tots tenen un començament semblant:

«Quoniam nullus in carne possitus periculum mortis evadere posit, Jo... fas y ordone mon testament y ma darrera voluntat per causa del perill en que estich del mall de la peste del qual tem morir, etc.».

NOVES DE 1540.

6 abril. «Com tenim nova com se moren de peste y hi ha alguns vexells son vinguts y son esta terra y per esser cosa tant perillosa que mire l'onrat consell si tancaran los portals».

«Que no sien tanchats» (Ll. C.).

REBROT DE 1557-1559.

El Consell.

27 desembre 1557. «Com Pere Spuny jurat elegit per aquest any esta de fora la vila y que es vingut de Barcelona y atenent es exit jurat si aparexera al consell si entra ho no com ni de quina manera volen se fassa».

«Que mossell jurat Pere Spuny entre ell y totes les dones y no gens la roba aporten de Barch. y aso entren en la vigilia de cap de any» (Ll. C.).

Morbers.

15 abril 1558. «Com molt be saben lo honorable consell dexa y dona lo carech a set personatges compressos tots los jurats lo set de les coses de peste y que an sentit los mal parlen dien que los set l'en-saràn la villa ha perdre y que no vollen tenir mes carech dits jurats ni les altres persones vege lo honorable consell com vol se fasa».

«Que los set que lo consell tenia elegits que se estiguen y que per res al mon nos moguen perque dit consel los y te molt be» (Ll. C.).

18 juny 1559. «Que tenen moltes noves de peste de Valensia y França y que an tancat los portals sino dos y que volyen se fes morbers com tenen acostumat per aque ells puguen proveyrs en lo mester y no agen de ajustar consell cada dia».

«Que sien fets morbers y aquestos juntament ab los jurats tinguen

tot lo carrech de guardar y foren ellegits Joan Olives, Pere Marco y Jaume Alguer, y Joan Veja y si ells no trobaran puguen pendre altres tans consellers los jurats en son loch» (Ll. C.).

Butlletins de Sanitat.

7 gener 1558. «Que a Tarragona no volen acullir los de aci sens que no aporten boleti per so vege lo honorable consell si faran tambe lo mateix ab los desi».

«Que fesam ab los de Tarragona y altres parts com feran ab nosaltres y los de la vila que volran boleti y no exiran del Camp de Tarragona que no paguen res sino que la vila done paper cera y tinta al scriva del consell y exint foren lo Camp paguen sis diners y los estranges pagan sis diners» (Ll. C.).

La Comuna i pobles comarcans.

27 maig 1558. «Que tenen una letra rebuda de mossen Gili comuner de la Selva aserque que volen tractar dela mort del archabisbe y tambe de la temporada corre de peste».

«Que se vage en poder bastant a la Comuna per a les cosses se tractaran de peste» (Ll. C.).

10 agost 1558. «Que an sebut que la gent havien treta de Costenti jalls y antornats per so vege lonrat consell si tornaran la pratiga ala vila de Costenti».

«Sie tornada la entrada als de Costenti ab una empero que los senyors de jurats se informen si son tornats en Costenti los que ne avien trets» (Ll. C.).

11 setembre 1558. «Que puy's lohor a Deu tenim bones noves de bona sanitat de Tarragona que aparria de entrar la gent coneguda delles villes sens boletes».

«Que acullen les persones del camp sien conegudes y també dela muntanya y altres pars y aso a coneguda dels portalers».

7 octubre 1558. «Que puy's an de anar de Tarragona lo hu dels senyors de jurats y hum prome per informarse de la sanitat ne demanen de consel a miser Sitges... y que totes les villes del camp an donada la pratiga a Tarragona y nosaltres fins asi no la havem donada».

«Que lo hun dells senyors ab un prome vagen a Tharragona y que se informen de la sanitat de mal de peste y si sera bona sie donada la pratiga per a diumenge y si els nos volien aculir que nolls sie dada la pratiga fins entant quens dexen entrar en Tharragona» (Ll. C.).

13 octubre 1558. «Que en lo consel pus prop passat se determina que la pratiga se donas a la ciutat de Tharragona per al diumenge y axí ja lo disapte abans dexarem entrar los de Tharragona asi y ells nos volen dexar entrar y si per cas metre algu que nolls vege apres lo fan exir de fora».

«Que encara que los de Tharragona nons dexen entrar en Tharragona nosaltres los dexen entrar asi y no retam mal per mal sino be per mal com la ley de Cristo y que ab ells ho fassan molt be com en lo temps de necessitat teniem del mal de peste que los donerem medicines y lo que havien menester y ara que ho fassam molt millor y la culpa sie sua» (Ll. C.).

Portals.

31 octubre 1557. «Com tot lo consell no ignora que per moltes parts se moren y assenyalatment en Barcha. y los de si van allà y tornen asi per so mire lo honrat consel com ni de quina manera ho faran axi en lo acullir com de porteles y també dels pobres ha hont los poseran ja fa frets».

«Que se mire com ni de quina manera se regexen en Tarragona y altres parts y sabut com se regexen a les hores los sors. de jurats ab uns quants promens tinguen poder de posar y porteles y de tota cosa y tot lo que ells faran sia fet com si tot lo consell ho feya. Axi mateix tinguen carrech de haver reparo per los pobres, so es a la senia de Francesch Olives ho ha ala hont milor trobaran» (Ll. C.).

21 novembre 1557. «Parlaren de la temporada y de Barcelona y que se guarden y que també ho fan com nosaltres que ab jurats ayxi del guardar com acolir y instancia per alls pobres».

«Que segons se guarden a Tarreguona guardem nosaltres y si res se innovara mes avant remes als sors. de jurats ab alguns promens que fassen tota cossa si lo present consell sajustas» (Ll. C.).

19 desembre 1557. «Com los strangers que venen de part infecte venen a negociar ab los de la vila al portal d'en Roboster y totom estan a la mescla ab ells com ho faran ni quin ni quals portals esteran aberts».

«Lo portal d'en Roboster estiga ubert de mati y de vespre y que no y entre digu vinga de part infecte sino que vage al portals de Munterols y ali que los examinen y ala donen recapte als pobres y a tots los strangers» (Ll. C.).

7 gener 1558. «Si guardar al portal un conseler per que los ca-

pelans se son preferits que tambe y guardara un capela ab lo conseler per so lo consel quey deslibere».

«Que los senyors de jurats parlen a la reverent comunitat dient los los plasie a ses reverencies portar un prevere per a guardar y que un conseler guard al portal y que vage per tanda» (Ll. C.).

23 març 1558. «Que tenen ubert lo portal d'en Robuster y que esta molt mal per so vege lo honorable consel si tancarán dit portal y quan obriran y si y posaran un portaler conduyt per que sempre interroque los qui vindran en la present vila».

«Que se tanque lo portal d'en Robuster y que tinguem hubert lo de sta. Anna ho de Jesus dexant ho als senyors de jurats quals de tals tindran ubert y que hagen un portaler sempre y que se posse orde en obrir als matins y tancar als vespres y que leven lo selari als portallers» (Ll. C.).

2 abril 1558. «Que molts conseles hia que no volen guardar als portalls y que aparria que si poses pena per los tals qui no volguessen guardar per so vege l'onrat consel quina si posara».

«Que lo conseler que no volra guardar lore ho lo die que sera manat que page tres sous ab una empero que sino pora guardar lo primer dia que guarde lo segon y aso que sie ben axecutat» (Ll. C.).

15 abril 1558. «Que uberts y tancats molts portalls y que tampoch apar mal qualsevol portal que hobren y que molta gent diu seria bo que obrissen lo portal d'en Robuster y que tancassen al cap del torrent y al sol de les Adoberies y a la Boserera y que tinguessen dos guardes a la torre de Mascardel y dos al canto del Studi y que a les cres la font y tots los obradors estarien tancats».

«Que se obre lo portal d'en Robuster y que tots los altres sien tancats dexant als set, que tapen los portalls quells aparra y que possen los guardes ala ont ben vist los sera» (Ll. C.).

4 juliol 1558. «Que seria bo si aparra al honorable consel obrir lo portal de Munterols per causa de la gent que batan y sil obraran per tota esta semana».

«Que dit portal ni ningun altre no se obren sino que tingam molt bona guarda y molt milor que fins asi no havem fet» (Ll. C.).

23 setembre 1558. «Que per causa del temps dela peste era en Tarragona, Valls y altres parts no havien volgut fiar de nit les claus al portaler qui era en Bonastre y que are los havien de tornar les claus y sian oposat per a portaler lo dit Bonastre y en Besora y en Gasul y qui posaran de portaler».

«Que lo portal sie donat y sie portaler en Joan Bonastre dexant als senyors de jurats ab lo preu» (Ll. C.).

4 juny 1559. «Que tenen noves de peste de Valensia y de Fransa y que en Barcelona y en Tarragona se guarden que vegem sis tancaran los portals y quins y com ho ordenaran».

«Que sia feta fer una crida que ningú no gos acullir roba ninguna estrangera en pena de x s. sens lisenia dels honorables jurats y tots los ostalers sien presos amb la mateixa pena de acullir roba nynguna de la terra sens lisenia» (Ll. C.).

Quarantenes.

19 desembre 1557. «Com lo fill de mo.jurat en Jaume Alger es vingut de Barcelona ha sis ho set dies es fora de Barcelona y volria entrar».

«Que stiga fins a disapte vespre fora y apres lo acullen en la vila» (Ll. C.).

23 març 1558. «Dient com despus ahir sentiren a dir que en Tarragona seren morts de mal de peste y tingueren un parlament aserqua de dit negoci y deslberaren que la hu dells (dels Jurats) anas ahir en Tarragona y sebes ali lo que se ere seguit en dita ciutat de Tarragona y axi lo jurat en Ferrer fonch ahir en Tharragona y se entremete del negoci y axi a sabut com desert sen son morts de peste iy alguns que ne avien soterrats segretament per so vege lo honorable consell si levaran la pratiga de la ciutat y si faran crida que ningu no vage a Tarragona y levarne la pratiga o que es lo que vol se fase».

«Se fase crida que vuy y dema qui volra anar a Tharragona per a negociar ses cosses quey vagen que despres nolls y deyxaran anar y siy van los fasan purgar lo temps acostumat y quant ab los de la ciutat de Tarragona que non moguem res fins a divendres que es lo quint dela luna y ales ores si res si procurara que ho dexem als set que fasen lo quells aparra del aculir y dexar entrar als qui vendran en la present villa de Reus» (Ll. C.).

15 abril 1558. «Qui madona Ugeta qui purgue de fora perque es vinguda de Tarragona diu si apparria al honorable consel que la dexasen anar estar a sant Roch».

«Que madona Ugeta no vage gens a san Roch que prenga pasiensia pus no es exida al temps degut» (Ll. C.).

12 maig 1558. «Que ab un parlament havien determinat que lo canonge Monyos qui sta en Puigdelfi purgant entrar per a dijous que

es vuy y an sentit per la villa que molts diuen que si lo canonge Monyos entre que tambe volran entrar los altres».

«Que dit senyor canonge Monyos entre puys li a estat promes pero quey vage un jurat y li supliqui y ly demane de merçe que volgues estar fins al quaranteu die y que la vila rebra molta merçe y lo procurador tambe que entre» (Ll. C.).

12 maig 1558. «Que en Font esta al mas que no pot entrar asi y com sia que lo comensal es ali al mas y an conversat y tots plegats y diu que sa filastre vol pendre benedictio per a disapte per so vege lo honorable consel si entrara per al dit dia que puge pendre benedictio a dit dia».

«Que en Font ni ningu de sa casa no entren per res fins entant que alo honorable consel aparra» (Ll. C.).

19 maig 1558. «Com molt be sab lo honorable consel com lo canonge Monyos es ja entrat y que los altres qui stan purgant de fore com are es lo comensal Font y na Ugeta y altres tambe volrien entrar per so vege lo honorable consel si entraran ells a soles o si entraran ab la roba o com se fasa».

«Que ningu dels que purge de fora que son exits de Tarragona que no entre fins lo vespre de Cincogesma¹⁰ y aso ben examinats de tot los que sera menester a coneguda dels senyors de jurats que ni qualls entraran y aso a coneguda dels dits segons lo que sentiran desi alesores si entraran ab roba o no» (Ll. C.).

5 juny 1558. «Si entraran en March Granel y sa muller y en Mitgevilla y Anthon Joan Olives que son fora que no poden entrar».

«Que los damunt dits Granel, Olives y Mitgevilla que entren lore que aparra alls set qui tenen carech y que tambe vege si aculliran los qui estan a la Selva, Gostanti y Riudoms que son exits de Tharragona dexantho tot als set» (Ll. C.).

Robes.

15 abril 1558. «Que ahir vinge roba de Francesch Amargos de la volta de Viela y que tingeren un parlament y no aparegue dexarla entrar per que no vinge ab bolati y molt descaminada».

«Que la roba d'en Amargos no entre sino que purga y que la roba fasen que se oretga y per avant sen veura lo faedor y que lo fill de na Bruga ni qualsevol altre persona que godaran roba que no entren» (Ll. C.).

¹⁰ Cincogesma, Pasqua de Pentecosta.

26 maig 1560. «Que en Tharragona an feta crida aserqua de la peste es en Fransa y conte dita crida que ningun ostaler no gossen acolir roba ninguna ni fransesos que los aparegui que are venen de nou de França per so vege lo honorable consel si farem lo mateix».

«Que se fase crida que los ostales no gossen acolir roba que vinga de Fransa ni gent que vingen de nou de Fransa ab bones penes y estigen de fora la vila xxxx dies y los jurats se informen de com o fan y alesores poriem seguir lo que faran los altres» (Ll. C.).

Garbers de fora vila.

19 maig 1558. «Que lo temps del segar es arribat y que ab los garbes porem pendre molt mal per so vege lo honorable consel sils aculirem y quines villes vol lo consel acullen o, si levaran la pratiga a totes les villes mentre entant durara lo temps del seguar».

«Que no acullen a segar ningun stranger que no conegue si no los de la Muntenyeta ab son boleti y aso delles villes y lochs on nos tenen la pratigua aquells talls quells acullam y que los sors. de jurats fasen fer una crida que ningun home poblat en la present vila de Reus gosse anar a segar en l'orta de Tarragona ni altre loch infecte ab pene de xx sous y estar xxxx dies fora la villa» (Ll. C.).

Comerç.

21 novembre 1557. «Per la temporada sis tindra marchat ho no y com ho consertaran ço es de guardes alls portalls».

«Que se tingue marchat y que se guarde be alls portalls y ab jurament pres per totom» (Ll. C.).

27 desembre 1557. «Com en Antoni Miret y Joan Bonavat inpuador an comprat y pasat aros venia de la volta de Valensia y los sors. de jurats los avien dit nol metesen dins la villa per deguna via fins avant lo consell ne fos pasat».

«Que dit Miret y Bonat estiguen fins a la vigilia de cap dany, y lo aros han comprat quant entreran sien presos de jurament lo aros hont es comprat y que los sors. de jurats nous y vells ne deslberen lo faedor» (Ll. C.).

10 desembre 1557. «Que se tingan merchats y que acullen a tots los qui vindran ab son jurament» (Ll. C.).

15 abril 1558. «Si aparria se levas lo traure de mar puys vem que lo loch sestreny del fet de la pestilencia».

«Que sie levat lo traure per are» (Ll. C.).

17 abril 1558. «Que en lo consel ques prop passat se leva la pratiga

de mar ço es del caregar y descaregar del vi y oli y altres cosses y que lo enpusador del vi y del oli que es en Bonavat los ha dit un protest ates que ses levat dit tracte y que en Marty Granel tambe te oli y vi comprat y se queixa com nol an avizat per altres per lo semblant sis preservara en lo determinat o sis tornarara al caregar y descarregar».

«Que lo vi y oli tenen comprat fins avuy quel dexe anbarquar ab una empero que lo vi y oli que sen aportaran se no aportes ab botes desi y no gens botes que sien vingudes de Barchelona ni de mar asi y que los caretos vagen ab bones guardes y que descarreguen dites botes de vi y oli tan lluny dells londres com a les guardes aniran ab ells apperra y que no cobren les botes auran aportades» (Ll. C.).

8 maig 1558. «Que alguns personatges que an menester diners los avian dit que si apparria al honorable consel tornar la pratiga de mar».

«Que lo traure del mar que en ninguna manera no sia tornat per ara y que per avant veurem con se fara» (Ll. C.).

27 maig 1558. «Com mossen Veja los a dit y també es muntat asi dient que lo arendador de les boles questa a Vich seria content de aportar asi roba de cordellars y contrays y si al honorable consell apparria acollir la roba que no oferia molt aportar y que també compraria asi vins y estamenyes y altres cosses».

«Que en ninguna manera no se aporte roba de ninguna part y que per res del mon nosen acule» (Ll. C.).

El mateix dia. «Que Anthon Ferrer blanquer ha dit que en Vinyolls hia uns cuyros que vingueren ja a la setmana pasada y son la dintre a Vinyolls deu o dotze dies fa per so vege lo honorable Consell sills dexaran comprar y que sino vollen dexarlos entrar quells los tindran a Vinyolls tan com voldran».

«Que en ninguna manera no vol que se compren dits cuyros ni que per res del mon per lo que son perillosos cuyros» (Ll. C.).

5 juny 1558. «Si levaran peix».

«No consenten en ninguna manera que aporten peix en esta villa de Reus y que apres agen passats quinze dies veurem que sen fara» (Ll. C.).

16 juny 1558. «Com tenen bon recort dies fa se leva lo peix que si apparria tornar lo per que diu Gonzalbo que lo portarien a la torra de Mascardell, o, si apparra tenir un home a mar per a comprar lo peix per so vege lo honorable consel sin tornaran y de quina manera».

«Que tots los qui volran anar a peix quey vagen ab una quells no entren en la vila y lo peix quel reben a la torre de Mascardel mudantlo

ab altres homens y com dien que noy entren dits pescaters» (Ll. C.).

16 juny 1558. «Si aparra que anassen a peix per a les barques de Cambrils que aparia aver y manquo perils a Salou per so vege lo honorable consel que lin apar».

«Que puyts al honorable consell es mes segur lo peix a Cambrils que no a Salou quey vagen a peix Cambrils ab lisenia dels senors de jurats» (Ll. C.).

31 juliol 1558. «Com lo arrendador de la bola a portat asi vuyt o nou caregues de cordellars y altres draps y que nols an volgut dexar entrar y que aporten bolatins de Vich de ont es y de Brafim y Valmol y que anomenen en dits boletins totes les pessas dells draps per so vege lo honorable consel si entraran ho no».

«Que los draps entren ben examinats ab una empero que fasen sien oretgats uns quants dies» (Ll. C.).

10 agost 1558. «Si tornaran a dar lisenia de metser les botes asi que venen de Barcelona mirant molt be com les metran y si daran la pratiga per les botes».

«Que la pratiga sie tornada delles botes, dexanto alls set del modo sea de fer que no sen aje anuig» (Ll. C.).

6 novembre 1558. «Si tindran mercats puyts lohor a Deu la terra esta bona segons se diu».

«Que per milor guardar de la villa delles febres son en Valls y en Tharragona y no sabem de sert si sera mort de tot lo mal de peste no se tingen marquats» (Ll. C.).

11 novembre 1558. «Com lo consell pus prop passat fonch de parer no tinguessem marquats y axi ne feren fer crida sentint la crida tots los enpusadors ne son quexats dels jurats y consell y axi ne han donat un protest a la villa lo qual ses legit en lo present consell mire lo honrat consell lo faedor».

«Que nos tinga mercats y que guarden be que ningu no entra en la vila porte mercaderies que fasen mercat» (Ll. C.).

20 novembre 1558. «Que en los dos consells pus prop passats se determina que no tenguessem mercats y axi diluns pus prop passat se age molt mal de cap al portal y molts que malparlaren dels jurats y que en ninguna manera se pot ben guardar per la gent esser de mal regir per so vege lo honrat consel sin tindrem encare que per dos vegades se sie deteminat que non tienguessem».

«Se tengen mercats ab una empero no deven entrar roba ninguna feta axi de la comuna ni de ninguna part que vingue» (Ll. C.).

1558. «Sia memoria com l'any 1558 lo dia de Santa Creu de maig

com se acostume de fer la benedicció del terme en processo fore la villa prop lo mur en quatre parts del terme en quatre evangelis l'any damunt dit se feu dita benedicció en mig del Mercadal y ali benayren en quatre parts del terme per causa de no confarir que la gent sospitoses ques morien a Valensia y a Barcsalana y a Taragona y en altres parts de pesta» (Ll. R. C.).

1560. El beat Salvador d'Horta, per la seva sentedat «honor de la nació catalana», feia estada durant aquest any al Monestir de Jesús. Procedia de la casa d'Horta d'on fou traslladat a conseqüència del renou produït per malalts que procedents de tot arreu hi acudien. Ací, se'l destinà a la cuina i se li mudà el nom de Salvador pel d'Alfons. Segons la tradició, descobert això pels malalts que venien a Reus a implorar la seva gràcia, s'amotinaren davant del convent i quan el Pare Prior no els deixà veure el taumaturg, l'amenaçaren amb cremar el cenobi ¹¹.

REBROT DE 1563-1565 ¹²

Noves de 1562. «Com tenen moltes noves de Perpinya y Manresa, Cardona y altres parts se moren de peste y se a fet moviment y que en Barcha. y Tharragona se guarden».

«Que al portal d'en Rebooster garde hun conselers y que se diga a nan Bonastre y son gendre que garde de les tres hores fins lo conser y al vespre de les oracions fins a les nou hores» (Ll. C., 14 octubre).

¹¹ P. MARCA, *Crònica Seràfica de Catalunya, 1560*. RAFAEL BOSCH, *Vida del Beato Salvador de Horta, Zaragoza, 1680*. JAUME COLELL, *Goigs en alabança del Beato Salvador d'Horta, Girona, Gaspar Garrich, 1627*.

¹² Cap nova trobem en 1561. No obstant, en aquest any tampoc la tranquil·litat fou completa: «sabut avem que en Perpinya y Roselo y Enpurda se morien de peste en Taragona y Reus y Constanti guarden per so vejan si guardarem ho que farem que sien posades guardes als dos portals so es al portal Deval se loge una guarda salariada ab un home de la endana y al portal Damunt dues guardes la una de la endana y mes sia feta crida que tots los que volran traure fems ho tirar pales ho altres coses per lo portal Nou y de sant Antoni que dins dos dies ho fassen de vuy avant contados sino pasats los dits dos dies se tancaran y no deyxaran la clau a ningú y a dits dos portals se pone una guarda que no sia de la endana y quant als pobres que no los deyxen entrar sino que un home de la endana so es lo que guardara al portal Damunt ensemps ab en Pere quiscun dia acapten per la vila com altres voltes ses fet y la guarda del portal Damunt la ma que sia salariada y que tinga carech de donar a menjar als pobres en lo loch acostumat y lo portal Damunt que se tanque miga ho passades les horasions y que hobriga demati la horasio» (Consells de la Selva, Arxiu de id.).

Noves de pesta, morbers i guardes als portals.

28 novembre 1563. «Com tenim molt males noves de morts de Perpinya y de Vich y altres pars que moren de pesta si gordaran ho no ni com se fara».

«Que si Tarragona guardan que gordem he que se fassa una crida que ningú no gos acollir a ningú ni roba della volta de Perpinya ni de Vich ni de níguna part que muyran de pesta» (Ll. C.).

16 abril 1564. «Com vuy dia present puja asi en nostre consel lo molt Rnd. Sor. prior mo. F. Belveny y descansaren asi ses consiensies com per mo. J. Ferran prevere an sentit com sia vingut de Barcha. que sens dubte si moren de peste com asi particularment san dit les cases sien tenquades y la com sia malla sanitat de dit mall determene lo hon. consell lo com se regiran si estrenyeran la garde ho com se fera».

«Que se afegesque asi set morbes quatre promens y los tres sors. de jurats, y aquests set morbes tingan carech de posar guardes alls portals ho en la part hon los apparra y tantes quantes los apareyxa y si los apareyxa levar la pratigua en ninguna ciutat ni ville se remet tot a ells y totes y quall se vol cosa quy toque al dit mall de peste. Foren elegits per lo honorable consel per a morbes a Mercho, Salvador Miro, Jaume Reusich, Pau Guavaldá, tenint poder bestant los sros. de jurats quant faltera ningú dells sel pugues pendre promens a compliment dells set per a dit efecte» (Ll. C.).

3 maig 1564. «Quant als portals sia logat un portaler de la casse li sien dats dos sous y mix cada dia y que tingue les claus y que stigue ali a les quatre ores del mati y a les nous del vespre. Fonch elegit a portaler Pere Pamies oblira lo portal los set volran» (Ll. C.).

9 juliol 1564. «Que ab la garde que per al die present tenim en lo portal nos pot ben guardar y per lo temps no remediarse de la peste sino anar a mall preposaren los sors. de jurats que si al honrat consell apar que se aje un conseller age la caritat y que li done lo selari y que se fassa bona guarda».

«Que se aje un portaller aseleriat y conseller y que se li doni de selari tres s. per die y se fase una cride que la gent sie en lo portall al vespre per lo entrar a les nou ores y al maty entrar com lo eyxir que no entrera ni eyxira dingu. Fonch elegit per a portaller Pere Pamies Carbo» (Ll. C.).

10 agost 1564. «Que pus ne. Senyor nos a remediat della perse-

cusio nos sarie dada de la peste si se obriran los portalls iguals y quine guarde se tindra hobrint se altre portall».

«Que se troben dos portalls y que guarden dos conselles y altre guarde per peret. Foren lo portall de Robuster y de Munterols» (Ll. C.).

28 gener 1565. «Se tenen males noves de la peste per lo que foren en dit consell elegits per morbers Antoni Ferrer, Ff. Bellvey y Bertomeu Serra jurats vells y Pere Marcho juntament ab los jurats del present any donant lo lo poder per a dit efecte y coses per causa del morbo» (Ll. C.).

10 març 1565. «Dient que la ciutat de Tarragona y altres parts y villes del camp han lliberat y tenen ja uberts los portalls e que determene lo honrat consell si llibertaran ho hobriran los portalls».

«Que se lliberten y sien uberts los portalls com abans estaven» (Ll. C.).

Butletins.

26 juliol 1564. «Si deyxaran entrar les persones de les viles cir-conveynes ab jurament sens boleti».

«Que de entrar la gent ab boletins que nos guovernem conforme avem fet fins asi a coneguda dels sors, de morbers si apareyxa estrenyer o alerguar» (Ll. C.).

23 maig 1565. «Si lo segell xich li sera demanat a mos. Mercer que moltes persones van fora y passa gran peril de empostemar la vila y los sors. de jurats segons les persones seran segelleran y pendran de juraments los que fora aniran y ens pecial aportant roba» (Ll. C.).

Quarantenes.

3 maig 1564. «Com alguns de la vila son anats a Barsalona y que com vendran si'ls acoliran a els y altres o per quant temps estaran fora apurguar».

«Que no sien acolits de vint dies y mes si als set parra y que no pugen astar de dos trets de balesta lun de la vila» (Ll. C.).

5 setembre 1565. «Ayr diluns un jurat ab un prom de la vila de Riudoms de part de consel vingueren demanant los volguessem tornar la practicha al present merce a Deu es bona la sanitat en dita vila de Riudoms e que per so deslibere lo honorable consel si se tornara dita practicha y per aquant se tornara».

«Ques done de resposta als de Riudoms que sempre que Tarragona los donaran la practicha que la present vila los donara y que durant

la praticha los de Tarragona que per al mateix die la done la present vila» (Ll. C.).

Comerç.

4 juny 1564. «Deyxaran entran les botes venen de Barcelona sent ben netejades de la aygua de mar».

«Que les botes vinguen de Barcha. se renten y estiguen sis dies plenes de aygua y ben rentades alora les deyxen entrar ananthi un conseller pegant lo mercader» (Ll. C.).

El mateix dia. «Si deyxaran entrar los draps de mo. Jeronim Enveja vinguts de Barcha. fa sercha de trenta dies».

«Que rente lo dit mo. Enveje los dits draps y vingua lo deyxarlos entrar a coneguda dells set morbes» (Ll. C.).

16 juliol 1564. «Que sent Jaume es prop y que mirem sis tendra fira y com o volen».

«Que nos tingue fira nis aculie roba naguna sino que acullen ayxi com fins are sea costumad tot a coneguda dels set» (Ll. C.).

11 novembre 1564. «Per concorre la temporada de les morts si se tindra mercats alls diluns ho no».

«Que no se tingue mercats de ninguna manera» (Ll. C.).

19 novembre 1564. «Com disapte pessat a xj. de nov. dit any fonch determenat per lo honor. consel que per la temporada concorre de les morts nos tinguesen mercat, are vist y preposat per los sors. de jurats que lo honor. consel torne a millor determinasio determinarse be en quant si se tindran mercats ho no y tenint si se entraran dins loch los de Reus ho si tindran mercats al torrent».

«Se tinguen mercats, ab bones guardes dins Reus» (Ll. C.).

NOVES DE PESTA DE 1576-1580.

18 novembre 1576. «Com ayir dissapte en virtut de una lletra rebe lo honorable batlle per part del Rnd. Capitol acercha del guardarse dels veixells venen per la mar al port de Salou y mar Fontal y altres lochs de la part de Barberia, de llevant y aont se te nova certa se moren de pesta y altre mal contagios fesen bona crida ab bones penes que ningu gose comprar tractar y contractar ab dits veixells y fonch preposat per dits sors. de jurats dient que lo consell fes eleccio de persones que tinguen carrech del que convindra a fer acercha de dit guarda y preservacio de semblant malt contagios y prestifero».

«Que se fassa eleccio de sis persones del present consell les quals

juntament ab los tres jurats que sien nou persones en numero los quals tinguin carrech de morbes y ordenen lo faedor y lo que mes util sera per a preservar la present universitat de la contigio de peste que se enten es en la Barberia y altres parts y quant als cuyros que han comprat los blanques que hauran a purgarlos» (Ll. C.).

20 agost 1579. «Com tenen noves per via de Tarragona com se aurie fet moviment de peste y que en Tarragona se guarden per so vege l'onrat consell que determene».

«Que se informen de Barchalona si se guarden y de Tarragona y segons sentiran feran» (Ll. C.).

26 gener 1580. «Com tenem mal soneto e informacio de en algunas parts en lo llevant y que determene quin orde volen se tingue per ben gordar nos de alguna infeccio de semblant mal».

«Que los sors. de jurats tinguen bona vigilancia en gordar la vila de semblant infeccio i mirar la bona orde quen Tharragona tindran en gordarse y nosaltres saguigam las suas bonas petgades dexant ho tot als dits sors. de jurats nous y als vells y un prom que sie per tot fet» (Ll. C.).

30 gener 1580. «Com ells fan gordar el portall per las malas novas tenim de morir se y que lo mal no pot venir sino per la mar o per persones de la mar y que miren si obrirem los portals y farem gordar y tenre una persona que guarda al port o quin orde volen se tingue».

«Que ja ab altre consell esta comes als sors. de jurats que tinguen cuydado y vel al nagosi de gordar» (Ll. C.).

Els bons reusencs de la setzena centúria, durant les temporades de salubritat pública, celebraven les festes més assenyalades amb joia i lluïment: «que pus nostre Senyor nos done bon temps y sanitat que tingam jutglars a les festes de nadal» (23 novembre 1578, Ll. C.).

LLETRA DELS CONSOLS DE TARRAGONA EN 1582

«Molt magnífichs y savis Jurats de la vila de Reus.

La de vs. ms. del. 1. del corrent havem rebuda en resposta de una nostra de ayr, vist lo en ella contingut y la relatio feta per lo sr. mo. Simo agraim molt a vs. ms. bona cura y diligencia han fet ab lo de la roba, la qual nosaltres assi no saberem ni sabem de hont venie, ni si de part sana, o infecte quens conste, amb certesa com deuria, sino de lur dir, lo que pot esser y pot dexar de esser y en negosis de morbo val mes usar de rigor que de fluxesa, endemes havent concorregut per la part lo atreviment que veuen, havem consultat la de vs. ms. ab los

morbers, y hasé determinat que lo home qui feu transportar la roba y hague la bolleta sie capturat y sie posat en preso alguns dies, y la dona axi mateix. Y se fan ja diligencias en haverlos. En lo de la roba pus esta en poder de vs. ms. no podem fer mes de pregarlos sien servits manar que sen creme part o partida publicament, que si fossa assi la farem cremar, y sera tot en castich y exemple als altres y no sera tanta rigor que no sie tot mester a habernos ben guardar, y axi los ho pregam ne fassan cremar part con serie lo lit, o altra cosas com los parra. Cosa nova no tenim altra, si mes sabien los ne donariem avis. E N.S. los vulla preservar.

C. de Tarragona a 2 de juliol de 1589.

Mgs. Sors. A la ordin^o de vs. ms. aparellats.

Los Consols de Tarragona» (A. M., Cal. Pub., A.).

REBROT DE 1592.

L'aparició de la Ignoscenta a la pastoreta Isabel Besora prop del torrent de Câl Sants, una matinada de setembre de 1592, mentre la pesta feia estralls per la vila, constitueix una pietosa tradició semblant a les conegudes d'altres llocs.

En veritat, cap document exactament contemporani consigna el fet¹³. Els acords del Consell sobre l'erecció de l'Ermita semblen, no obstant, d'una data molt pròxima a la de l'Aparició.

Coneixem les partides de naixement i òbit de la Fadrineta y alguns acords del Consell, que no precisen la data de l'Aparició, sobre l'erecció de l'Ermita que reproduïm.

V. *Historia del Santuario de Nuestra Señora de Misericordia en Reus*, per JULIAN DE PASTOR RODRÍGUEZ, Lleyda, Tip. Mariana, 1887. A les extenses noves bibliogràfiques que inclou cal afegir:

¹³ Manca en el novè Llibre d'acords el Consell en què deuria tenir lloc la presentació de la Pastoreta als Jurats i Consellers. Dit volum comprèn de l'any 1585 al 1593. Per excepció, van relligats en ell llargues llistes de censals i també els «parlaments de síndichs» relacionats amb la venda de Reus feta per l'Arquebisbe. Suposant que sigui històricament a la data de 25 de setembre de 1592 com la de l'Aparició, manca el consell en què hauriem de trobar-la consignada, perquè del consell ajustat el 21 de setembre es passa al del 13 de desembre. Les pàgines es numeraren molt posteriorment i entre les 134 i 135 es troben escrites amb tinta les advertències següents: «Entre mig de estos fulls faltan los robats que parlaven de la aparicio de Maria Ssma. de 25 de sep^o. de 1592». «Y per que no se extravien o robien mes fulles se ha manat per lo ajuntament del present any 1790 folearlo y enquaderarlo de nou al cuydado del Sr. Dr. Anton Pastells Archiver». Un acurat examen de la continuïtat del text i compaginació dels folis prova aquesta mancança o robatori de fulls. L'únic foli separat és el 131 que ho fou després del 1790.

Historia o dansa dramàtica de la aparició de la Verge de Misericordia, per F.T. y P, Reus, Llibr. de Joan Grau Gener, 1881.

Memoria histórico-descriptiva del Santuario de Misericordia de la Ciudad de Reus, per D. R. MINGUELL GASULL, Lleyda, Tip. Mariana, 1888.

A l'Arxiu Municipal de Reus es conserva un ms. del P. Franciscà Josep Rius titotal *Arbol de la vida plantado en medio del Paraíso, o la Virgen de la Misericordia en su santuario de la villa de Reus*, al qual es negà el permís d'estampa. Per altra part, Francesc Torné i Montserrat consigna en un dels seus mss. ço que segueix:

«En el año 1816 recogimos del Reverendo Padre Fray Rius, lector jubilado del convento de padres Franciscanos de esta villa de Reus, la noticia del día, mes y año de la celestial aparición de la Virgen, a la Pastora Isabel Besora; pues según aquel documento que leímos de manuscrito fué la celestial aparición en la madrugada del día veinticinco de septiembre de 1592, época en que la villa de Reus se hallaba en el mayor apuro y aflicción, a causa de la horrible peste que la afligía» (Apuntes varios y Noticias).

L'exemplar de l'obra del P. Rius conservat a l'A.M. és la còpia de l'original que féu a Madrid en 1803 per 137 lls., escrit de la seva mà esquerra, el manc mestre Maneta, segons referències d'En Celdoni Vilà (Lletra al Dr. Pere Anguera, datada a 25-XII-1807) (A. M.). La Censura reprobatorià que meresqué és al mateix A. M.

13 desembre 1592. «Que vist lo flagell que noso. Sor. nos adonat y la gran devocio aquest poblat te en la candela de nosa. S^a estaria be fer una capela ala aont aparegut nosa S^a a la fadrineta com mes que ya molts devots y aforovisian p. tant vs. ms. determinen lo faedor».

«Fonch deslberat per lonrat consell sens discreparne ningu ques fasa dita capela ala aont nosa. S^a aparegue y ajust compra la terra auran manaster» (Ll. C., p. 137).

13 desembre 1592. «Dema diluns es sant Nicassi sant molt apropiat al mal contegios de pesta apareixeria molt be se votas dita festa y en lo retaule se fera pinta a la iglesia sobradita de nosa. Sra. que si juntas dit sant».

«Ques fasa per vot dita festa de sant Nicasi pera sempre com si fos lo dia de Nadal» (Ll. C.).

26 juliol 1594. «Pujà en Pere Ferrando lo qual en nom de Pere Cotxi son cunyat digue als sors. de jurats fossen servits li paguen lo valor y preu de aquell tros li an pres per obs y servey de fer la Capella

de Ntra. Sra. de Misericordia ho altrament que li donen una altra heretat estimada a son just preu».

«Que a nen Cotxi se li pague lo dit tros estimat per dos homens y tambe per lo que ha patit dos anys que se fasa remuneratio de tans sous com pujaran les lliures sera ho es judicat» (Ll. C.).

30 juliol 1595. «Com l'obra de la capella de no. sra. de Misericordia per passar avant en la obra te necessitat de una fornada de obra de teulà y rajola y dita obra pasara avant y cobriran la meytat de la iglesia».

«Que dita fornada se fasa en lo forn de la vila de mas Calvo y que la donen a fer a un tal Soler y se fasa la llenha en lo torrent de mas Calvo y tot a costes y gastos de la vila capitulant ab lo tal rajoler y fent loy donar bona y ben cuyta y a la millor comoditat poran concertar» (Ll. C.).

Segons l'esmentat ms. «Apuntes varios y curiosos» d'En Francesc Torné i Montserrat, en 1592 es deien a Reus les *dècimes* següents en loor de Nostra Dona de Misericòrdia:

Medicina sou Senyora
que tots nostres mals curau
font que nostre Camp regau
sempre i quan Reus us implora.
Vos socorreu a tothora
la nostra necessitat
i així és just que Reus postrat
us digui amb suma concòrdia:
Mare de Misericòrdia
sou i sempre haureu estat.
'Vui està tot plè d'amor
Reus en festa tan lluïda
que m'apar que el cel convida
amb afecte del seu cor;
cultes amb molt gran fervor
ofereix a la Patrona
com la forma amb veu pregona
amb clarí tan relevat
que apareix la Majestat
així amb ceptre i corona.

Els jurats de la vila, amb llurs mullers i fills, tractaren en 1592 de refugiar-se al Monestir de Jesús, demanant llicència a l'Arquebisbe de

Tarragona ¹⁴, el qual, feia estada a Escornalbou. La resposta de l'Arquebisbe és de la tenor següent:

«Als faels y amats nostres los Jurats de la vila de Reus. Faels y amats nostres. Ab esta va una carta per al Governador en la qual li dich la remisio que feu lo Virrey, pessam en l'anima del quem significan de la vila. N.S. se apiade della. En lo que toca al Monastir no se yo si puch donar llicencia los pares ho sabran millor que tenen ses ordinacions y constitucions, si yo puch donar llicencia en temps de pesta o mal contagios de estar en lo Monastir lo Jurat, y altres ab ses mullers, conforme la vila te ordenat desde hara yo la done: Gde. N.S. Vostres persones, en lo monastir de Scornalbou a 20 de agost de 1592. Lo Archebisbe» (A. M., Cal. Púb., n.º 2).

Molt abans, l'any 1530, el metge Pere Solà, havent perdut el seu fill Juan, mort de pesta, s'havia refugiat al Monestir des d'on servia les medicines (v. Apotecaris).

REBROT DE 1599.

Noves y guardes.

3 juny 1599. «Com dimarts al vespre reberen una lletra de la Selva donant avis com tenien entes per via molt certa que en Bellpuig de Urgell se havie fet moviment de pesta y vista dita lletra se determina ans de mourer se ninguna cosa que lo hu dels Sors. de Jurats anas a Tarregona pera entendre lo que passava com de feta na y alli y entengue lo mateix sin havien posat ja guardes als portals y entesa dita relacio se determina ab una promenia se tancassen los portals y se posassen guardes. Apareixeria be se designassen persones per a fer guardes als portals y també persones per a entendre los negocis tocants a dit negoci del morbo».

«Se fasse electio de dos persones pera guardar los portals donant los de salari per quiscu tres sous cada die y que se fasse electio de nou persones que juntament ab los sors. jurats determinen lo que convindra acerca de dit negoci del morbo. Foren elegits per a guardes En Gabriel Blanch i en Ff. Enveja. Pera morbes mo. Jaume Gebelli, Francesch Serra, Gabriel Aleu, Joan Enveja, Joan Oriol, L. Clerga, Pere Morell, Joan Robuster y Miquel Simo juntament ab los sors. jurats» (Ll. C.).

10 juny 1599. «Que lo negoci del morbo del pesta va continuant

¹⁴ Joan Terés (1587-1603 †).

ab mal aparexeria si fessen denes per la vila per a posar les guardes més lluny».

«Ques fassa bona guarda ab denes; tant de nit como de dia» (Ll. C.).

14 juny 1599. «Com ayr diumenge fou en la present vila lo consol de Tarrecona mo. Jaume Alies ab companya de miser Jaques los quals diuen que per la bona guarda y custodia de tot lo camp serie necessaria cosa se posassen guardes per les parts foranes de tal manera que ninguna persona de Urgell puga entrar en lo camp y dites guardes se posarien a comunes despeses de tot lo camp».

«Ques torne resposta a Tarrecona als consols dient que a la vila no li esta be lo dit negoci sino que cada qual se garde en son terme» (Ll. C.).

20 juny 1599. «Que estos dies passats fou assi micer Sescases demanant que les viles del camp fessen guardes a comunes despeses ço es a mes y a ments y per dasso se ajuntaren moltes viles en Gostanti ayr dissapte en presencia de micer Sescases y alli se avie apuntat que pera ben determenar dit negoci se tingues Comuna».

«Se vage per part de la vila a la Comuna y allí se estiga a la determinació de dit consell de Comuna» (Ll. C.).

El mateix dia. «Que inseguint las determinacions passades se ha determinat en la Comuna que se posassen guardes per les parts foranes del camp y que ha tocat a la vila de Reus y Riudoms tenir dues guardes de nit y de die a la cuneta del cami de la Lleyxar les quals guardes tenen ja una senyal en la qual han de senyalar les bolletes dels qui vindran per als camins y pera dasso fos feta electio de persona pera fer dita guarda juntament ab altre garde de Riudoms ab salari de quatre reals».

«Que se fassa electio de dita guarda y los sors. de Jurats prenguen home pera dita guarda deixant ho tot a sa llibertat» (Ll. C.)¹⁵.

27 juny 1599. «Que per a ben guardar si apereixia be se tancassen los arrevals».

«Se tanquen los arrevals en les parts ont estigue millor» (Ll. C.).

16 agost 1599. «Que per orde de la premenia de morbo se son levades les guardes de nit y aparexeria be se levassen les guardes foranes y que als portals se donassen adjunts ales guardes ordinaries».

«Que les guardes foranes nos leven sens altre orde» (Ll. C.).

3 octubre 1599. «Que la vila fa molts gastos en lo guardar y apar se fa molt royna guarda que si obrirem tots los portals».

¹⁵ En els llibres de la Comuna servats a l'Arxiu de La Selva, es troben els acords presos pels prohoms del Camp a què es fa referència en tots aquests Consells.

«Que se tanquen tots los portals y altres guardes sens salari comensant a les persones del consell» (Ll. C.).

Senyals de plom.

27 juny 1599. «Que pera fer bona guarda apareixeria seria be fessen senyals de ploms ab los dies de la sedmana en los ploms per als qui son de la vila que van per ses ciutats y com tornarien restituyrien dits ploms».

«Que per are nos fassen ploms sino que cada dia se ajuramenten los que ixen de la vila» (Ll. C.).

Mercats.

31 octubre 1599. «Que passada la festa de Tots Sants comensan los mercats y vuy se te guardes als portals».

«Que se tinguen mercats y se acullen les gents robes y mercaderies que vinguen de part ont no hi ha agut mal y que se reformen les guardes als portals pera dits dies de mercats» (Ll. C.).

Metges i barbers.

«Que el consell de morbo ha determinat entre altres coses que ningun metge ni barbe isque de la vila pera visitar fora de la vila ni visitar ni curar ningun genero de malalties y cures y de asso havien feta queixa sors. doctors dient que la determinacio es molt perjudicials a ells y que se tingues per be lo consell que sempre que seran demanats los deixen anar a visitar ab una guarda lo que los sors. de jurats volran offerintse ells pagarlos».

«Que sempre que los metges seran demanats pera defora puguen anar a visitar haguda primer llicencia dels sors. de jurats y tanbe que en sa companyia vage hun guarda elegidora per als sors. de jurats y que lo tal doctor la age de pagar y la mateixa libertat tinguen los barbers» (Ll. C.).

Devocions.

10 juny 1599. «Que pera suplicar a nostre Sor. nos preservas de aquest mal que vuy concorre apareixeria be se fes una proffeso per entorn de la muralla ab commemoracio de la institucio se feu de la candela de la mare de Deu».

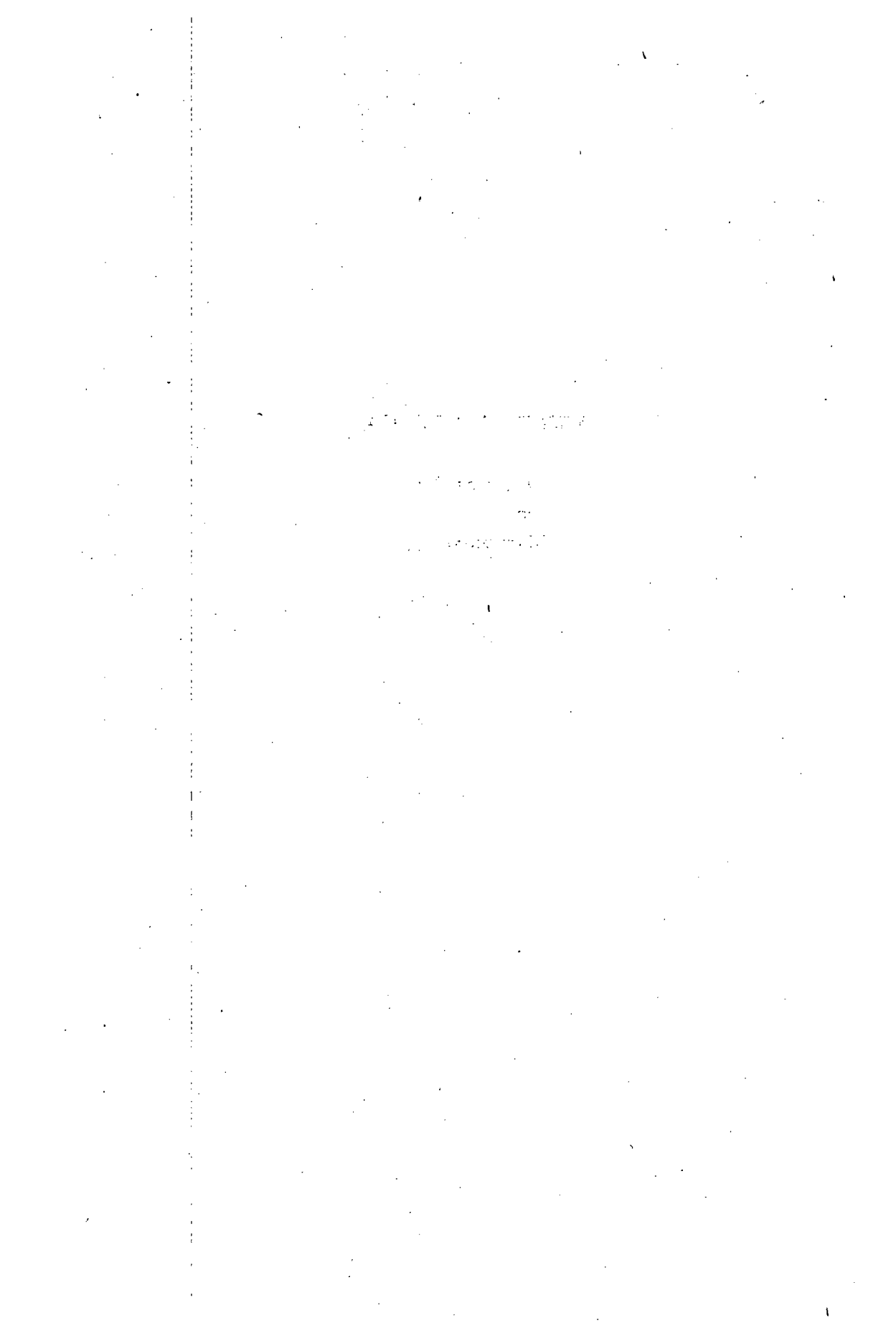
«Que se fassa proffeso per lo diumenge primer vinent conforma esta proposat per los sors. de Jurats perque no. Sor. nos preservere de tan gran flagell» (Ll. C.).

HIGIENE PUBLICA

PARTIT DE REUS

JOC

MATRIMONIS

HIGIENE PUBLICA

Ultra les ordinacions sanitàries contingudes en el «Llibre de la Cadena», el Consell prenia sovint acords de caràcter higiènic relatius a la neteja de carrers, abeuradors públics i clavegueres, les aigües brutes, bèsties mortes i tota llei de sutzures, vetllant, en una paraula, per a la salubritat de la vida.

Entre les més antigues despeses per aquests motius, trobem, en 1343:

«It. logí j. hom. qui escura l'abeurador del Aspital, adoba la carera, costa iy. ds. It. pagui a y. homens que havien adobada la carera, les grasses del Pedró, aço a manament d'en Pere Spuny qui mo dix viy. s.» «L. M.»

Més tard, a 5 d'agost de 1445, el Consell determina:

«Sobre lo fet de les aygues brutes e clavegeres fossen tornades en condret en manera que no sen puga seguir cas negu» (Ll. de C.).

Ja en el segle setze, essent la vila més crescuda, els acords sovintegen. A primer d'abril de 1515, els Jurats proposen:

«Si aparra al Consell sia prohibit que desi en avant no sien lensades ninguna ley de besties mortes en la casa dels Asens ates ques aqui lo portal de Sta. Ana», acordant-se «que sia prohibit que de si en avant no sia ningu ni gos lensar ab pena de xx. sous e que sia fetà ordinació» (Ll. de C.).

28 juny 1535. «Que mos. Gaspar Enveja que a fet una saboneria ni que te nesessitat de una sitja o pou per metre les aygues de la saboneria y que suplique al honorable consell per que ho vullén consentir per a semblant pou o sitja».

«Que los sors. de Jurats ab uns quants promens miren lo que es y si es pot li sie donat loch o facen lo que a ells aparra» (Ll. C.).

28 abril 1538. «Com ya avem vist tots l'aygua bruta ix de la saboneria de Guaspar Enveja quanta infeccio dona e lo gran dany

dona a l'aygua del val e a ortolans com loy donaren loch a beneplacit de la vila».

«Que lo senyors de jurats donen a dit Guarpar Enveja hun mes de temps... e passat lo mes... sino los senyors de jurats que vagen e que ho tanquen» (Ll. C.).

Els Comptes del Clavari Sebastià Ciurana parlen de l'existència d'una brigada pública en 1549, «als palafangues per scurar la val de la vila... 1 flori» (C. Cl.).

11 octubre 1573. «Que en Monseny demana que la vila li done lisenia a ses despeses de traure la aigua que passa per la claveguera de casa sua y ferla a voral portal de Jesus o per lo carrer de les Barreres».

«Que l'aygua passe per dita clavaguera com fins asi es acostumat» (Ll. C.).

8 març 1595. «Jaume Francesc demane li consedescan lisenia li deyxen fer un rech de sa casa al portal de la Font ho per lo carrer Nou per afi y effecte de llansar les ayguas perdudes fasa per lo sabo de llossa vol fer en sa casa».

«Que los sors. de jurats ab una promenia miren lo que en Jaume Francesc demane y si dit rech dara dany ni perjudici a les cases dels vehins y si no es perjudici a ningú y no ha de donar dany loy dexen fer y si dany donara als vehins que no loy sufren fer dit rech» (Ll. C.).

Els gossos eren perseguits, sobretot en èpoques pestilencials en les quals se'ls donava mort quan se'ls trobava desfermats per carrers o pel terme.

8 maig 1558. «Que per la temporada de peste esen Tharragona y altres lochs del camp y que porien reber algun encontre per los gossos per so vege lo honorable consell com vol se fasse sils mataran o sills faran tenir fermats que no isquen della vila».

«Que se fase fer una crida a tots los qui tenen gossos quels tinguen fermats y que no isquen della villa y los gossos que seran trobats fore los murs de la vila que sien tots morts y aso per lo be y custodia della villa (Ll. C.).

20 maig 1565. «Que per los gossos aixi de cassa com guardians de casa anan defora ella ne poriem seguir algun mal per la concorrentia dela peste en la present vila que determene lo honrat consell si mataran dits gossos ho si manaran los tinguen fermats».

«Que tingue totom fermats los gossos y trobantlos fora desfermats ques maten e que per so sie feta crida per que sie notori» (Ll. C.).

Nodriments.

En inventaris de darrerries del segle xiv s'esmenten:

«J.sach de grapiç, x. quartans de lentiles, y es quarteres e miga de faves, la verema de totes les vinyes, les olives de totes les oliveres, una senalla ab lentilles, j. dobler de pesols e carabaçes, iy corteres de guixes, un oro de spart, un cabacet ab j. quartera de fesols, miga rova de pinyons, y quarteres de ciurons, j.sach ab tro a üy quarteres d'ordi, y quarteres de spelta» (C. P.).

En un obrador d'oli, «operatorim olei», figuraven «la caldera, caldero, nauchs, rodet, legidor de aram, olla de terra et y senallons alique aynes ad servicium ipsius operatorium in eo existentibus et cum eius exita et cum la bassa et patio» (C. P., 14 febrer 1436).

Forments.

A 22 de maig de 1425, els Jurats i Consellers ensems reconeixen deure als Cónsuls de la ciutat de Tarragona 210 lliures barceloneses de tern per les quals aquests havien venut a la vila «trescentas quarteras frumenti insule Sicilie ad mensuram Tarracone et ad forum sen racionem x üy. s. per quartera».

A 17 d'agost del mateix any es constitueix una societat de vuit particulars de Reus i Riudoms per a adquirir un carregament de 350 so-mandes de blat de Sicília que portà en una nau des d'aquella illa a la platja de Benicarló, el reusenc Gabriel Clergue (C. P.).

El «Memorial de les obligacions de les quadrilles» de l'any 1530, és un manual on s'assentaren les partides de forment comprades per particulars als Jurats de la vila en nom d'aquesta.

A 2 del mes de maig de 1441, En Pere Andreu, mercader de la ciutat de Tarragona «ven e fa realment e de fet venda a la dita vila de cinchoanta quarteres de forment a mesura de la dita vila gra bo e bell de França segons la mostra per ell dada a la dita vila e lo qual e en major quantitat es ja en mar e ell fa navegar e portar ab un leny de Nicolau Texidor de Tortosa e vol e enten descarregar aquell al port de Salou e dar aquell en dit nombre posat en terra on se ha de mesurar e rebre. Item. que la dita vila do e dar a pagar haja al dit P. Andreu e ell volra per preu deles dites D. quarteres tant com levaran a ras e for de quatorze sous barchelonesos per quascuna quartera de forment francs e quitis de tots carrechs» (C. P.).

En 22 agost del mateix any, compren a Lluç d'Enveja i Jaume

Oriol mil quarteres de forment «gra novell bo bell e rebedor de França segons la mostra» a 14 sous quartera (C. P.).

En fi, en 23 febrer 1507 Bernat Martí de Belltall es promet vendre vendre a la vila «cinquanta migeres de forment mesura de Montblanch bo, net, e rebedor segons la mostra posat en Reus a for e raho de devuyt sous e tres diners migera».

Carn.

A 8 d'abril de 1437, Joan Forés i Ramon Aguiló, carnicers, es comprometen cadascú amb els Jurats de Reus a servir a les carniceries segons la manera i fors següents:

«Es assaber en una de les Carneceries com en R. Aguillo carnicer pren a servir altra Carneceria transportant nos per setmanes o cascuna setmana segons ja havem comensat. E promet de desfer yo dit Johan Carns de molto e de cabrit en lur temps mas molto primal üy. mesos ço es juny, juliol, agost e setembre primers vinents en cascun dia j.e mes si mes sera a coneguda dels mustaçafs en tot lo temps provehire la mia carniceria a coneguda dels mustaçafs de bones carns de molto, e desfare de sent Miquel a Nadal en cascuna setmana j. porch de xxx. lliures en sus, pero si mes ne volre desfer que sie en libertat que puxa fer sens contrast de altre carnicer ne d'altre persona. E desfare una part dels bous que son forçats de desfer bons e suficients a conexensa dels dessus dits e cascu sera de pes de C. lliures en sus com entre yo e lo dit altre carnicer, e los bous forçats se han a desfer tant la hu com laltre e axi com en altra manera nos convindrem ell e yo. Es empero conegut e pactat que cascu puxa desfer ultra los bous forçats mes bous si mes ne volra desfer e sien tots axi com es acostumat escarricats ans que vinguen al tall per los dits mustaçafs ab altres prohomiens. E si cas sera que los bous forçats de desfer cahien en divendres lla doncs haja a desfer aquell lo diumenge llavors prop seguent. Axi matex tallare carn salada a for de molto. Los fors de les dites carns que yo tallare son aquests, ço es molto e cabrit tot lany a xj. diners la lliura, e carn salada al dit for. It. poch a viy diners per lliura. It. promet de pagar sens dan de la dita vila al senyor Camerer la meytat dels censos de les carniceries del dit e present any».

Ramon Aguiló s'obliga «trespostantse cascuna setmana segons es dit damunt en laltre obligacio. E promet de desfer e tenir provehida sa carniceria axi de carns de cresto com d'altres carns grosses les quals no son a carrech de tallar ne desfer per lo dit Joan Fores altre dels carnicers, e que son acostumades de desfer en la dita vila de Reus

bones e suficients en e segons lurs temps a coneguda dels mustaçaffs. Item. ha adesfer carns de porch e carns bovines axi e segons lo dit Johan ses obligat damunt. Los fors de les carns que yo lo dit R. ha atallar son aquests, primo cresto j. mes aquell ques vulla a vy. diners la lliura tot laltre temps a viy diners. It anyella de let, cabrida que no haja mudat e carn de porch a viy. diners la lliura. Item ovella e cabra tot lany a vj. diners per lliura. E promet de pagar al senyor la meytat dels censos de les Carneceries.

Testes Berengarius Pasqual et Andreas Rabaça de Reddis» (C. P.).

A 29 d'abril de l'any 1428, Joan Forés i Ramon Aguiló, ja eren carnicers a Reus i reconegueren deure a Miquel Olesa del Pinell 42 lliures 17 sous a compte de 67 moltons que li compraren.

En 1530 les taules foren arrendades a Guillem Rovellat, en temps de pesta.

«Die martis xy mensis aprilis 1530.

«Laurencius Santandreu et Cosmas Fortuny jurati ville de Reddis juxta consilium habitum die dominica iy mensis predicti tradiderunt sen confirmarunt Guillermo Rovellat cultori eiusdem ville les taules de la carn, o carniceries eiusdem ville sub pacts sequentibus et primo convenerunt dicte partes que lo dit en Rovellat tallerà tot l'any present fins al terme degut ha dotze diners lo cresto y quinze lo molto y les altres carns segons mes o menys aximatex lo dit Rovellat promet als jurats nomine universitatis donar los sinquanta liures pagadores de dos en dos mesos aximatex los dits. Jurats son contents que juxtos forma del any pasat no sia tingut lo dit Rovellat ensemps que enson companyo essent tornada la sanitat de la vila sino de tener dites taules huna de molto y altra de rastro ab les carns enteses y compreses de dites dues taules com l'any passat, mes avant li consenten dits jurats que no sia tingut a matar sino quatre bous a les festivitats que dits jurats volran, mes avant convenen que durant aquest temps de peste sia tingut dit Rovallat dins la villa tener sols hun taller que tall molto y restó y altre carn adjacent y que defora la vila al Castellvell o, Mos-ter o, alla aont dits jurats y consell ordenaran que sia loch sufficient aja atenix taula.

Testes Petrus Clerga als. Baso et Guillermo Rochamora cultores ville de Reddis» (Memorial de les obligacions de les quadrilles. 1530).

En 1597, els Jurats capitulen «super arrendamenti tabule arietis sive molto» amb els carnicers més donants en la pública subhasta de les taules ¹.

¹ Manuale diversorum instrumentorum universitatis ville a Reus, in - 4º paper.

Dits carnicers o tallers s'obliguen convenen y prometen en donar tallar y matar compliment de carn de anyells (del mes de març) fins el dia y festa de St. Miquel de setembre prop vinent si ya doncs no estave prohibit pere dits dies, o, crides reals, o altrament a rao de tres sous y tres diners per lliura carnicera».

Item. de carn de porc fresc del dia de St. Miquel de setembre prop vinent fins a Nadal apres seguent so es a rao y for de dos sous y sis diners per cada lliura carnicera per als dits carnicers y si tindran licentia dels señors jurats y consell de matar crestons aquells hagen a vendre rao y for del porch fresc los quals crestons nou puguen tenir ni en lo terme pesturar sens licentia dels señors de jurats y consell sots pena, etc.

Item mes prometen y se obliguen que mataran vuyt bous taulers visurats per los señors de jurats y promenia soes tres en la festa de St Pere² los altres tres pera la festa de sanct Jaume y dos en la festa de Siquagesma de son any prop venidores y en les diades que los señors jurats los diran y volran se maten dits bous hagen de ser bons y taulers com dit es los quals bous aien de ser visurats per los senors de jurats mostassaphs y promens com es la bona pratiga y consuetud antiquíssima de dita vila y si seran trobats bons y taulers aquells vendran a reo y, de dos sous y sis diners per lliura carnicera... y no essent trobats taulers aquells vendran al for y preu que los dits señors jurats mostasaphs y promens volran y preu los daran y per cada bou que no sera trobat tauler hagen de donar y tallar dos centes cinquanta lliures de carn de molto areo y for del preu dels bous per cada lliura carnicera bona llesta y sens suspectio de mortayna y no res menys cayguen en penade vint y sinch lliures per cada vegada faran lo contrari.

Item mes los es concedit als dits carnicers que si volran matar vedells de llet, o cabrits aquells vendran al matex for y preu del molto. Item mes prometen dits carnicers que mataran les carns grasses bones y llestes sense supicio de mortaynes a coneguda dels senyors de mostasaphs y que tallaran y pesaran ab dits moltons les teles y entrevins y aquelles tallaran ab la carn dels moltons y que en la quaresma no mataran sino carn de molto bona y no mortaina y en presentia del senyors de mostasaphs sots pena de vint sous entot lo sobredit per quiscuna vegada y quant no essent bona y ser trobada mortayna en pena de tres lliures com esta en la ordinacio.

² «Per Sant Pere, bou y arroç».

Item mes prometen y se obliguen que los diumenges y festes colents demati y apres dinar tindran dos pilons en cada taula y los dissaptes y les vigilies de dites festes lo apres dinar tindran taula com es la bona pratiga y consuetud y que en lo terme no tindran ni albergaran sino tres cents moltons per cada taula durant lo temps de les dines y apres lo restant temps quatre cents moltons en lo terme de la present vila.

Item mes prometen que donaran y tallaran compliment de carn de baco ben salada sens suspectio de porchs mesells deles festes de nadal fins al dia de carnestoltes al for y preu que mataran molto.

Item mes prometen y se obliguen en fer matar de part de vespre totes les carns que seran menester lo sendema fins a mig dia y ans del mig dia la carn sera menester fins al vespre sols de pasqua de Resurreccio fins a les festes de Siquagesma y de sant Miquel de setembre fins Carnestoltes en pena de vint sous.

Item mes volen y es ordenat que abans no partiran ningun baco dels que en dites taules mataran hagen de llevar los tossos dels dits bacons y aquells hagen de vendre a hull y no a pes y tambe los es prohibit que los ossos dels caps y altres ossos dels bacons mataran per fer les cansalades en dites taules no puguen vendre sots pena de tres lliures.

Item mes prometen y se obliguen en fer trauerer y netejar les carniceries de tots los ventres y budells de tots los bestiaris mataran sols los que mataran de mati fins a migdia sots pena de sinc sous.

Item mes prometen y se obliguen dits carnicers que en tot lo temps de son any y arrendament per ninguna via no vendran moltons ni altres bestiaris que tinguen que agen erbejat y pasturat en lo terme de la present vila sots pena de vint y sinch lliures.

Item mes es ordenat qui dits carnicers no puguen logar los amprius fora les carniceries del Mercadal ans be resten y sien per al servey de la vila y los señors jurats los puguen llogar axi en dia de fira y mercats com altres dies als que volran y buen vist los sera.

Item mes es ordenat y volen los sors. de Jurats y consell que los carnicers no puguen ni presumesquen dexar los collons ni vergues en los moltons ni pesarlos ab dits moltons ni tallar ab la taula ni vendrer en ninguna manera en pena de sinc sous...».

Segueixen els drets de retenció, impositcions, etc.

Semblantment, eren arrendades les menuderies, la fleca i les tendes o tavernes d'oli i vi.

A 12 de juliol de 1562, els Jurats «tenen requesta de molts particulars com en Just que escorxa en la carneseria de la ovella y aquell

es tocat de mal de morenes y que molts ne tenen dell fastic per so sill arribaran no puga escorxar en les carneseries ni entrevenir en res que y aja depossar les mans.

Que li sia posada pena que no escorxe en les carneseries ni toch les carns de aquelles» (Ll. C.).

En molts corrals es barrejavén i nodrien distintes bèsties. A cà mestre Miquel, menescal, l'any 1540 hi havia «un porch ja mig baco, tres parells de coloms, huna gallina y tres pollastres» (C. P.).

Atuells de cuina.

Entre mig dels atuells de la cuina hom hi compta les olles i cassoles de terra, els cassons, calderes i calderons, els cetrills de terra i de vidre, els morters de terre, coure i fusta amb llurs boixos, les paelles, graelles, asts de ferros, clamacles de ferro, cremallers, peroles d'aram, forrolls, ralls, giradores, molls, fogons, alambrins, escurafocs.

En cuines i menjadors, escudelles de terra, de vegades «de pagès», canterets de vidre, almorratxés de vidre, copes amb peu d'argent, gots d'argent daurats de part de dins, taces planes daurades dintre amb esmalt, culleres de fusta i d'argent, plats i plàteres d'obra de València, raores de ferro per tallar bescuit, saler de vidre, coltell amb mànec de banya. L'«olleta de coure ab j. poch d'oli», el «caldero danar a torts», el «senallo de portar peix», els «senayons de comprar». En la «cambra prop lo pou»: j. bacho de carn salada. La gerra vinadera i l'oliera, la «gerra en que ha oli de ginebre», l'«alcolleta de viagre», la «gerra morischa», la «premsa del grech», les «alcolles plenes de vi entre bo e sotil», la «carabaça oliera», l'«olla de terra ab arrop», les «escudelles ab mel», o «ab çafra», les «arnes d'abelles», les «portadores de veremar», els «carretells», les «axetes de coure grans e xiques», el «sagi de porch». En el pastador: la «pastera ab son cubertor», l'«alcolla farinera», els «manillets de pastar», la «pedra marbre de feynar lo pa», la «rabosa de pastar». El «cup de xxx. somandes» (C. P.).

El mercader Pau Benet Carnicer posseeix, entre els seus nombrosos llibres, un «llibre intitulat del coch»³ (1563, C. P.).

³ El de Robert de Nola, molt probablement «Libre de doctrina per a ben servir de tallar; y del Art. del Coch es de qualsevol manera de potatges y salses. Compost per lo diligent mestre Robert, coch del serenissimo senyor don Ferrando rey de Napols». Barcelona, 1520.

Aigües

En un principi, la Font Vella, l'Aigua Nova, la del Moster, la de Monterols i la del torrent de cân Sants (o de l'Escorial) abastien la vila.

Sobre aquests minats, insuficients durant les secades, el Consell s'ocupà repetides ocasions, essent la qüestió de les aigües a Reus, un problema secular.

La Font Vella estava situada enfront del portal de Sant Joan, i el seu nom ha perdurat fins avui dia.

L'Aigua Nova es troba esmentada durante el segle catorze: 1343, «It pàgui en Pasqual qui ascura la basa dela Aygua Nova y s.» (L. M.); 1391, «It doni a G. Torroja per scurar l'Aygua Nova j s.» (L. C.). Una bassa datava de 1445: «que ha la bassa de l'Aygua Nova se fes un lavador e la bassa ques fas daval lo dit lavador» (5 gost, Ll. C.).

Sobre l'aigua del Moster, els acords del Consell són molt freqüents.

El dia 9 de març de 1445 l'aiguader de Reus anà al Moster «per lo govern y administracio de les aigues de la villa» mes «sent per lo dit loch del Moster y adobant lo rech della aygua dels Albalons, la qual sempre es vinguda por lo dit rech major a la present vila, vingueren Johan Pamies jurat del Moster y Pere Pamies jerma del balle y altres ab grans crits de via fora lladres y encara ab pedres en la ma manasantlos que si no ho de uxaven de donarlos malla ventura y ab tant gran asvalot de cris y manassas contra dit ayguader y sa companya que fonch forsat de tornarsen sens acabar de guiar y adobar lo dit rech y ayguas y que air lo y feren tornar al dit ayguader per lo semblant y que los han fet lo matex ab crits y manassas... los del dit loch perturban la possessio de ditas ayguas y pus que apar que la possessio no es deu perdre que vaja lo balle de Reus si ningu fara empaig los puga castigar» (Ll. C.).

A 5 d'agost de 1445, ja es determinà «qu's trabalas en cerquar al Moster pero diu lo dit Consel quey vagen prohomens que vegen si fa a fer o no» (Ll. C.).

A 8 d'agost de 1445, es decidi «que fossen donats x florins a hun que es trobador dayguas per quens mostre tres lochs hon diu que ha molta aygua».

«Que si lo dit mestre nos dona j. mulnar d'aygua com diu que la vila li sia tenguda de dar cent e vuit florins e si non trobava j mulnar que la vila no li sia tenguda de dar diner ni malla e de aço agen poder

los senyors de jurats de contactar ho capitolejar en lo dit mestre» (Ll. C.).

I a 26 de deesembre de 1446, «que obrassen en l'aygua del Moster continuadament tot dit feyner» (Ll. C.).

Mestrestant, s'ordenà escurar el rech des del Moster al Pedró⁴.

A 9 d'octubre de 1447, s'acordà encara que jurats i prohòmens «miren la hobra del Moster» (Ll. C.).

15 octubre 1447, «que ans que lo dit ayguader⁵ sinch traga los diners que pach tot so que dega alla villa de tretà» (Ll. C.).

A 27 de novembre de 1447, arriben a l'acord «que lo fet den aguader sie mes en poder de nostro advoquat» (Ll. C.).

A 11 d'agost de 1448, tornen «sobre l'aygua del Moster e de la Aygua Nova que al pas prest que poran quey meten ma equey obren» (Ll. C.).

I al 20 abril 1449, en fi, «que l'aygua del Moster vingues a la bassa del Pedró e quey obrassen de manera que l'aygua venguesse» (Ll. C.). La bassa esmentada fou construïda en el lloc de l'actual Font del Rei, en terreny comprat a un tal Padró el dia 4 de juny de 1298, d'extensió quatre dextres i situat entre els camins d'Aleixar i Alforja (A.M., P. n.º 66, cit. p. Bofarull, An. 1.ª ed.).

En 1496 torne a sortir la bassa del Pedró⁶.

⁴ Per a la conservació del rec del Moster els Jurats capitularen a 11 d'agost de 1447 amb Bartomeu Prats i el seu fill, els quals prometeren per quatre florins «quod per totum unum annum incipientem prima die augusti tenebamus et tenere promittimus in condiretum Tot lo rech e aygua del Moster ananthi e vesitant lo j. de nosaltres dos dies cascuna setmana del dit e corrent any ço es lo dimarts e lo disabte. E aquell tindrem net e scurat de terra e de tota broça e altre qualsevol enbarch que si puxe fer axi que laygua haja tot aviament bo per venir ala bassa del Pedró, o lla on vosaltres volreu abans dela bassa. E asso farem e a fer hajam a tot nostre carrech e messio. E lla on nou fessem volem encorre en pena de v. sous per cada dia que defalrem en fer ço que dit es damunt la qual pena nos imposam de bon grat. E la qual si comesa sera e tota vegada que comesa e coneguda sera per vosaltres o succehidors vostres en la dita juredia e no per nengun altre les y. parts sien dela dita vila e la terça del honorable batlle e cost per execucio fahedora. Entes empero que encas de malaltia o altre sinestre que ço que deu no vulla se seguis en nostres persones per que no puguessem complir en les dites coses feta devant vosaltres de aço escusacio justa e rahonable lla donchs sian scusats dela dita pena, e en aquella no encorreguessem. Empero durant aquell temps haguessem haver hom qui fes lo dit servey que promes es damunt» (C. P.).

⁵ Els capítols signats pels Jurats i el mestre en treure aigües, Joan de Prestedós, a 10 octubre 1447, figuren al Man. de Testaments de la C. P. de dit any.

⁶ 15 maig 1496, «com hun mestre de hobres presentat al Consel com dela aygua del Moster qui ve a la baça del Padro diu se pot fer un moli fariner sens pendre aygua he que el se hofer fer lo bo he molent de continuu esens com dit avem sens pendre aygua neguna». «Quant al mestre del moli par al consel cosa imposible esens que del mestre no avem esperiencia neguna que li sia dada neguativa cortesa-ment» (Ll. C.).

Pocs anys més tard, hom parla del minat de Monterols:

29 juliol 1515. «Que com age arribat asi en la present vila de Reus un mestre de trobar aygues e en aquell los sors. de jurats han mostrat les aygues de Munterols e del Moster e altres e vist per aquell dites aygues des offert en doblarles seguons un memorial ha donat en lo qual se offer traure aquelles a tota sa despesa e si no es axi com diu que non vol res e que per de tot lo quey aura fet empero si fera axi que demana sols de la aygua del Moster: lx. sous de les altres no vol fer preu fins la del Moster sera treta.

Fonch deslliberat per lo dit consell quant al ayguader que per los jurats ab alguns promens sia negociat ab lo dit ayguader e que sen age lo millor mercat sen porra empro que en nenguna manera no rompen ab ell e que sia negociat per los jurats vells e novells» (Ll. C.).

2 setembre 1515. «Com han mostrades les aygues del Moster e de Munterols al ayguader qui ha fet lo pou de Tarreguona e com a molt loada laigua de Monterols que feu treure dues teules de aygua.

Quant a la aigua de Muntarols que sia treta remetento als sors. de jurats e alguns promens» (Ll. C.).

El torrent de l'Escorial es nomenava de cân Sans o Sants: 14 de març de 1529, un ayguader «ses offer traure aygua del torrent de can Sans debes lo forn d'en Estapas y que se hobligava traure bona partida daygua quel fasen venir y esent asi veurant dit ayguader quin partit fara y sobre aso que vege lo notble consell que determene.

Que los senyors de jurats tengen carech de fer venir lo ayguader y esen asi que vegem quin partit fasa y que sie tornat asi en consell» (Ll. C.).

Amb tot, l'aigua del Moster certs estius minvaria fins a no arribar-ne gens a la vila: 7 juny 1529, «que los es estat dit per part dels del Moster que per causa que laygua del Moster no pot aconseguir a la basa del Pedró que sia para al honorable consell que la venen als del Moster.

Que nos vena en ninguna manera als del Moster sino que si tenga mes esment y que se tre al vinge laygua a la basa» (Ll. C.).

Mentrestant, els treballs al torrent de l'Escorial no cessaven: 22 juliol 1529, «que com los que fan feyna a la aygua de cal Sans per la vila ates que noy ha ayguader totom hi vol donar son vot asi que nasitam vinges l'ayguader perque lavos totom staria descansat del seu dir e per so sis tramatia homa propi al ayguader hono e que lo jurat Naspuny Nadal carech a hun oma de la hon es dit ayguader que en tota manera sia aci desi diumenge.

Que si lo mestre no es vingut diumenge dich ayguader que li sia fet hun homa» (Ll. C.).

5 agost 1529. «Que per moltes vegades se sie deslberat que fesen venir lo ayguader que sta a Belver per traure aygues asi en lo terme y ara es asi en la vila y lo an mostrat l'aygua que treuen altorent de can Sans y dit ayguader diu que el hi traura tres teules de aygua poch mes o menys y al Moster diu que el hi afigira dues vegades mes aygua que ara no hix y sobre aso son venguts a pactes ab dit ayguader y dit ayguader demana que li sia dont de pensio. xx. florins quiscun any so es de vida sua y de un fil tenint lo abelitar que el te y mes demana que quada dia que el per serquar aygua ho fer faena ho haministrar als que faran faena que la vila li done üy. sous.

Que sia remes als senyors de jurats de negociar ho ab milor que poran per a la vila» (Ll. C.).

Uns documents datats en febrer de 1443 fan clara referència als pous urbans.

«Com vos en Bernat de Belvey fil d'en Bernat de la villa de Reus dins la entrada de vostro obrador d'oli ajats obert e continuats dobrir cequia per tayar e trenquar les aygues e aqueles fer venir a un pou del dit vostro obrador fet per vos novellament e aço façats a gran e evident dan e perjudici interes de mi Lorench Osset del pou de mon obrador d'oli antich que afronta en lo dit vostre obrador com vos continuant aquexa dita obra e axi pren aygua ab dit mon pou me le vets mes aygues de mon pou tan antich e ocupant les avos matex e a vostre pou com sien mies de antich temps... e per amor daço seguir avos que la dita obra ses e aquela no continuets fer dins sia conegut vos poderho fer en justicia en altre manera protest contra vos e bens vostros de tots dans entereses despeses e macions fetes e fahedores per aquesta raho e de tot mon plen dret per les quelles coses vos puxa convenir davant jutga compatent tota vegada quis vulla e loch e temps haja. Mes encara stim la injuria la qual me fets perturbant me mon obrador a cc. florins los quals ja dit Lorench Oset amaria mes perdre que si perdia l'aygua de mon obrador» (C. P., paper solt).

«A la requesta e protest donat per en Lorench Osset an Bernat de Belvey que comença *Com vos senyor en Bernat de Belvey etc.* Responent lo dit Bernat de Belvey diu que ell cerquant aygua, e fahent pou en ço del seu no fa injuria a degu, car a ell es licit de dret cercar aygua en ço del seu, e edificar de abisso usque ad celum, ni placia a Deu que ell ho faça per tolrrre aygua al dit Lorenc Osset ni en injuria alguna, o emulacio de aquell, sino tan solament per sguart de sa necessitat qui

ha mester aygua en son obrador, e no es aço cosa nova car en Reus tot hom ha acostumat de fer pous, e cercar aygua en ço del seu, per que appar que la requesta, e protest del dit Lorenç Osset no procehex de justícia, e que cessa aver loch la extimacio d'injúria, ans roman per lo dit protest lo dit Bernat de Belvey injuriat com de son poder lo dit Lorens li vulla prohibir edificar a cercar aygua en ço del seu per sa utilitat e necessitat la qual cosa lo dit Bernat reputa a injúria, e la dita injúria tant tost que sap lo dit protest revocha a son coratge, e ara revocha, e extima aquella a ducents florins dor darago e de just pes los quals amara mes aver perduts de sos bens que tal injúria aver sosten-guda salva judicial taxacio...» (C. P., paper solt).

PARTIT DE REUS.

El bordell de la vila ocupava el lloc d'emplaçament de la casa que avui dia forma cantó entre la plaça de les Garrofes i carrer de la Racona. Per tant, estava situat a les immediacions del Baluart. A exemple d'altres poblacions medievals, el bordell de Reus vivia sota el patronatge de la universitat, la qual l'arrendava a un particular qui rebia els dictats de l'hostaler i pare o mare del bordell i que tenia càrrec de vetllar per les dones que s'hi hostatjaven. En el Llibre de la Cadena es consignen les ordinacions referents al Partit, que daten, probablement, de principis del segle xv. Ultra aquestes ordinacions, que reproduïm després, anem a transcriure quantes notícies hem trobat referents a l'eixorc establiment i les fembres que hi aturaven.

La més antiga data de 1420, i és la relació de «les robes trobades en la casa del Bordell apres que la fembra que la tenia sen fonch anada ab lo furt, foren presents en Berenguer can batlle a requesta dels jurats, e d'en Francesch Mir sastre de Riudoms lo qual hi es obligat... Johan Terrosella, litra e G. Carbo — primo j. taula ab peus ruins (?), it. uj. banchs, it. y. marfegues ab posts de canyiç, j. travesser dolent, j. lumaner, j. boix, j. casola, j. colga la qual dix Francesch Mir que era sua» (paper solt).

8 d'abril 1453. «Que se dege obrar la casa del Bordell y recorre los murs y carreteres» (Ll. C.).

4 agost 1454. «Que en lo tenchament de la casa del Bordell aquests dies passats de nit sen han menada gent strana j. fembra publica que sie feta requesta en scrits al honorable batlle e cort que sie castigat de que ne haje exemple en sdevenidor los mal faherits e lla hon la

Cort noy fasa lo degut que vagen al senyor Camerer ab tota via quels castich» (Ll. C.).

4 febrer 1516. Angela, la castellana «mulier prostibularis, regni Castelle» constitueix procurador a Catalunya a Joan Amargos de Reus (Ll. C.).

Angela Castellvi «la Valenciana», civitatis Valencie «promet tornar vestes et ranbas lini et lane ac canapis» (Ll. C.).

9 març 1548. «Que Matheu Carrosell, ostaler del Partit, diu la casa hi ha alguna necessitat de alguna obra y aço per star millor guardats los que dins estaran y que la vila li fos placent donar lo manobra per a dita obra y que ell pagara lo mestre del que ell deu a la vila».

«Que lo dit Carrossell fassa fer la obra demane y que ell pague tot lo mestre y que del que deu a la vila lin sie rellevat lo que pagara» (Ll. C.).

25 setembre 1571. «Que hia dos dones cantoneres que vollen quiscu de ellas ser mare dell Bordell determene lo honorable consell a quiscuna dona deran les claus la huna no li sabem lo nom laltre se diu Merie qui ja yes estada asi algun temps amige de Carbonell».

«Que reste la que are y es y que Merie li sien fets posar pene de set asots y buyde la villa» (Ll. C.).

21 febrer 1574. «Com un tal roguer, pare del Partit, a requerit que lo Partit estava mal comodat y que nuy podien estar les dones soplicant lo vullan hadobar per que si puga estar».

«Que los sors. de jurats ensemps ab los jurats vells vaguen y miren la necessitat que te dita quasa» (Ll. C.).

7 octubre 1576. «Com hun home foraster offereix asas costas reparar y fer les obres necessaries en lo Partit de la present vila y tenir posada en dit Partit y ostalatge en pelliser forner».

«Que se fasa una instansia y ostal acomodat per a dormir les dones de seguida y que se arrende a una persona que aparega a conegut als sors. de jurats deixant ho tot a ells ab bona discretio» (Ll. C.).

9 març 1578. «Com en Sogranyes de la ciutat de Tarragona demane lo Partit dient com ell si seran servits estasa y habitasa en dit Partit y sera pare de les dones arrades que alli arribaran y mirara per la utill y proffit de dita casa».

«Que la villa que obra y fasse portas al Partit y que haven Sogranyes o altra persona que los senyors de jurats lo donen a llur beneplacit mirant per la casa capitulant ab ell segons capitulen en lo partit de Tarragona ho axi com milor als sors. de jurats parra» (Ll. C.).

10 juliol 1580. «Com algunas donas arrades li demanen lo Partit

dient que si la vila lo obra que estigue condescentment per estar que ellas daran vuit o deu lliures de lloguer».

«Que lo manobrer obre lo Partit en lo que es mes necessari remediari y la taulada y lo demàs de manera que estigue algo tant condescent per estar les dones algun tant acomodades» (Ll. C.).

17 gener 1599. «Com tenen entes que la dona que te llogada la casa publica viu amansabadament ab molt gran dany y detriment de sa consiensa y hara un jove casat demana son lloguer, si remediarian semblant abus y si llogaran la casa al casat que la demana o no».

«Que los senyors de jurats remediien semblant dany y mal viure y que la casa sie llogada en aquex jove casat que la demana puix desta manera se rellevava lo pecat tant publich» (Ll. C.).

31 desembre 1599. «Que despres que fonch determenat per lo onrat consell que la casa publica fos arrendada a una dona que exida de pecat, han repensat que no seria convenient, per so que a tals persones nos dehuen posar en ocasio de pecar».

«Que ben pensat lo dedyt per los senyors de jurats en rellevar la dita dona de ocasio de pecar que per so ni altrament no li sie fet lloguer de dita casa antes mes com a pares de republica la influescan al servey de Deus y li desconsellin son mal intent» (Ll. C.).

Les obres fetes en 1547, consten en els Comptes del Clavari Pau Borbonés: «a mestre Joan per adop del Bordell... 1 ll. xy s.; a Joan Marti manobrer per menobra al Bordell que ha bestreta... 1 ll. xy s.» (C. Cl.). Les de 1555 en els del Clavari Pere Llorens: «a mestre Palares per una porta feu al Partit... x»; les de 1565 en els de B. Serra: «a Belmunt per faena al Partit... x»; (C. Cl.).

La universitat subvencionava altres despeses: «per una flaçada del Bordell... 1 flori üy sous (1557); per un lensol compraren per lo Bordell... xj sous (1557)» (C. Cl.).

En fi, ressenyem el proces seguit contra Na Marionda, fembra del partit, inculpada d'haver furtat en repetides avinenteses als qui practicaven amb ella.

12 gener 1529. «Ajustat dit consel vinge mosen lo balle n'Eloy Morera ab son notari e presenta un proces de una dona publica que stant en lo Partit e fent entrar hun home ab ella li leva dita dona hun ducat dor y mosen balle per conservarnos nostres bones practiques e costums com sie practiqua e conscretat en la present vila e que lo balle no pugue sentenciar nenguna persona sino que hage de donar a juhi de promens».

«Lo honorable consel deslibera que lo proces no se complique que sia tornat al batlle que do compliment a dit proces e tenint compliment que sia tornat als asesors e que segons aconselaran los advocats sie tornat assi que lo honrat consel sentenciara lo que li aparra» (Ll. C.).

14 gener 1529. «Com los advocats agen vist lo proces de la dona que mosen bale n'Eloy Morera ha donat a jui de la villa y que merex asotar dita dona pero que vegem l'onrat consell lo que los haparra sobre dita dona».

«Misericordia reservada que sia pasada per los lochs acostumats ab les spatles nues a caval sens pegarli nengun assot y que li sie legit lo que ha fet y per milor se posara la sentencia assi largament» (Ll. C.).

Sentència de 14 gener 1529. «+Jhs+. — Es stada a nosaltres presentada y exhibida una enquesta a instancia del procurador fisqual desa cort contra na Marionda, dona de Partit, del regne d'Arago sobre sert furt pretes era stat comes per ella de quatre duchats dor a un home nomenat Pere March exposant y dient dit honorable batlle per conservacio dels privilegis e libertats de la present vila y dels abitants en ella exhibie a nosaltres la dita enquesta per aque ab juy dels promens indiquassen aquella com en semblants casos es acostumat.

E per quant a nosaltres jurats e consellers sobre dits per los meritis del proces per la consesio de la dita Marionda com sie dita dona a ver furtat quatre duchats de hun home practiquant ab ella en Partit ja altra vegada aver furtat tres duchats en lo mateix loch vista la submisio feta dona y a demanant misericordia y perdo a Deu davant nos tres hulls usant mes de misericordia que de justicia ab juy de promens.

Sentensian que la dita na Marionda ab les espatlles nues y despullades comensant al loch acostumat sie portada a caval per tots los carers acostumats ab so de trompeta sens pegarli asots manifestant lo crim que ha comes e que sie bandejada de la present vila e terme a temps de sis anys. Misericordia al dit noble. sor. Camarar per tal que ha ella sia castich y alls altres exemple» (Ll. C.).

Joc.

1343. «It. pagui an Aspinos que avia feyta j. crida que nul hom no gosas jugar a nul goch de daus... y ds» (L. M.).

25 novembre 1369. «Que sots pena de xxv. sous nul hom no gos jugar a nul joch de daus ne de taulles sino a daus de sis...» (C. P.).

17 desembre 1577. «Que en la present villa arriben molts jugadors de hont se reb un gran dany als poblats de dita isla y gran hofen-

sa de Deu y que per levar dit abus y estripar dit vici que lo honrat consell vulla provehir lo fahedor».

«Que qualsevöll persona forastera que vindra per jugar en la present vila de Reus que sia tengut en pena de vint sous y que si no tindra vint sous que estigui tres dies en la preso y qualsevol persona que tindra taulla de goch y alguns jugadors sia en pena de deu liures y aquelles ben executades» (Ll. C.).

A mitjan del segle xv trobem esmentats els esports d'escacs, esgrima i tir de ballesta (v. inventari dels béns mobles del barber Francesc Català, 1447).

MATRIMONIS.

La universitat favoria i premiava el concert de matrimonis i perseguia els concupinaris:

A 27 de desembre de 1527, «fonch deslberat en lo dit consell que de si al devant qualsevol persona o personas que acabaran y donaran resolucio en acabar matrimonis en la present vila hagen per cada matrimoni cinch sous, los quals cinch sous hagen de pagar la universitat de la present vila, entes empero y declarat que la donzella sia de la vila e altrament no» (Ll. C.).

Aquest acord fou, no obstant, revocat un any després. 17 de gener 1529, «Com se ages fet ley que qualsevulla que fes ningun matrimoni que la donzella fos de la vila que hagues v. sous e com vuy la villa stiga ab molta necessitat siu levaran ho no».

«Com la vila te moltes despeses que desi avant no sen done cosa nenguna» (Ll. C.).

Resulta curiós el següent acord prohibint les «esquellotades»: 8 gener de 1514: «Es estat proposat que com per moltes voltes se sie seguit que quant alguna viuda se casa ab algun viudo li acostumen fer algunes burles e moltes voltes fexugues si aparra al consell que de aci en avant tals viudos o viudas volran donar alguna cosa en caritat e que tals burles se fassen».

«Quant a les viudes que per are no si fassa ninguna provisio» (Ll. C.).

24 maig 1507. «En lo cual consell fonch feta deliberacio primo quant a la demanda que en Pere Mestre fill d'en Pere fa so es que puygue metre per servirsen una dona la qual vol tenir amagada que li sia tornada resposta que en nenguna manera nos permetera per que

lo consell no vol consentir pecat ni rompre les ordinacions sobre tals coses fetes» (Ll. C.).

31 gener 1552. «Com en cassa Gaspar Guasch se fa gran abus per les dones stan alli publicament y que molts cassats van ali y fan moltes cosses sensades per so que se mire lo faedor».

«Que se adobe lo Bordell lo millor se puga y remediario y procurar en aver hun hostaler y que vegem lo procurador reall sobre Gaspar Guasch no fassa lo que ffa en sa cassa» (Ll. C.).

30 abril 1536. «Com asi a la vila algunes dones stan amigades que son de fora la vila».

«Que sien lensades les cuales dones de la vila empero que ho fassen ab consel dels advocats juxta fonch una ordinacio» (Ll. C.).

SUPERSTICIONS

1943 5.11 21. 1. 11

SUPERSTICIONS

Malgrat incórrer en dures penes, per ordinació d'un consell de l'any 1409, els reusencs que exercien d'adivins o sortillers i els que a aquests acudien, les següents determinacions del Consell de la vila mostren com era estesa a Reus durant la setzena centúria, la creença en bruixes, fetillers o metzineres.

27 maig 1548. «Com en Montblanch, Valls y Terragona es estat un quis diu mestre Malet lo qual diu coneix les bruixes y metzineres y que en Montblanch y Terragona y altres parts an trobat algunes d'elles que han fetes pendre lo dit Malet que an mortes moltes criatures y altres persones lo que es ab tant de servey de no. sor. Deu y dany de la rehe publica y que lo dit Malet es pujat ab lo present consell y que si la villa lo vol en satisfacer que ell fara lo examen per tota la villa y que denunciara totes les persones que coneixera sien bruixes ni metzineres tant richs com pobres al sor. batlle y jurats y que mire si fara lo dit examen y que mire lo faedor».

«A deslliberat lo present consell que los sors. de jurats se haven-guessen ab lo dit Malet donant li lo manco que poran dexant ho tot a arbitre d'ells y que fassa entre esta nit y dema demati lo dit examen y que per dema demati tanquen los portals y que fassen crida de tots axi homens com dones isquen ses portes y que lo dit Malet ab los sors. batlle y jurats ab un scriva que fassen lo dit examen en tota la villa y axi per lo homens com dones que denunciara eser bruixes ho metzineres lo dit Malet que se escriguen y apres de eser escrites que a instancia della universitat sien presses per lo hordinary que es mossen lo batlle y castigades ho per lo sor. inquisidor ho per qui de dies tocara y tot instant los sors. de jurats que semblants maleficis sien castigats» (Ll. C.).

28 maig 1548. «Com ensemps ab mossen lo batlle y ab lo contre escrit mestre Malet an cercada tota la villa de cassa en cassa y molt

be mirats tots los homens y dones per totes les casses y que han trobat algunes dones que lo dit Malet li par son bruixes y que sobre de elles se haura de fer examen si tall feran y per pendre y examinarlas que seria be segons diu mestre Malet que ensemps ab los sors. de jurats fossen helegits tres ho quatre promens y que miren lo faedor».

«A deslliberat lo present consell que per dita reho sien hellegits quatre promens y foren helegits los següents Johan Bruch, Berth. Vidal, Fr. Ferrer y Johan Sabater y sien castigades segons la forma del contre escrit consell» (Ll. C.).

ALMOINES

ALMOINES

La Universitat, ultra els socors als hospitals, feia caritat als pobres freturejants de la vila, repartint-los durant els anys de pesta o guerra i en diades assenyalades, principalment per Nadal i Pasqua, blat, ordi, farina i diners. D'aquesta distribució en tenien càrrec els Jurats Vells.

Des del segle XIV trobem establerta l'almoina als pobres vergonyants, administrada per dos procuradors expressos, «procuratores elemosina pauperum verecundantium»¹.

Fent remembrança dels primitius benefactors que constituïren hereus llurs als pobres de Crist, esmentem a Ramon Cabeça que a 3 de març de 1297 fa hereus universals al seu fill Pere i als pobres; Joan d'Olives, els marmessors del qual, Ramon d'Olives, Ramon Metge i Pere de Bages, venen, a 12 de les calendes d'octubre de 1299, un tros de terra del Brugar per 365 sous a profit de Déu i els seus pobres; a Bernat Geraldi que, en 1338, deix als pobres i a les poncelles pobres (C. P.). Ramon d'Enveja i Francisca, en llurs capítols matrimonials, estableixen una almoina de pa per als pobres de la vila, a 3 de desembre de 1418 (C. P.).

El Consell s'ocupà sovint de les almoines públiques i particulars, sobretot durant el segle XVI:

«Jo Maria muller que fuy den Pere Marti atorch avos sen. en Pere de Monroys que avets dats y pagats quarante e vuyt sous los quals me devets per raho de pa que pastí a la caritat e com aço sia veritat

¹ Els procuradors Bartomeu de Marca i Berenguer Granada «pro utilitate et comodo dictorum pauperum verecundantium gratis et ex certa sciencia per nos et nostros damus et stabilimus vobis Bernardo Mercader dicti loci et vestris ad meliorandum et non ad deteriorandum Quoddam trocium terre cum arboribus dictorum pauperum situm in termino dicti loci in dominacione domini Castlani franchum et quittium afrontatum vobiscum cum torrente del Salt et cum capellania beati Velusiani, etc.» per 16 diners barcelonesos censals per Nadal (C. P.).

fac vos lo present albara escrit de ma den Johan Carbo barber de la vila de Reus lo qual albara fo fet a xxv. de març any m.cccc.xxj» (A. S.)

16 abril 1522. «Com per avuy tenim algunes cassades que passen gran fretura e no tenen manera nenguna de passar sa vida sens ajutori de la vila e de bones gens, per so veja lo consell com se deu provehir».

«Que sien socorreguts en suvenirlos tant blat mesclat amb ordi segons als honorables jurats aparra» (Ll. C.).

16 octubre 1522. «Fonch preposat que la vila fa grans despeses en los molts pobres y que determini lo consell que se te de fer determina lo consell sia tot remes a la discrecio dels senyors de jurats» (Ll. C.).

20 novembre 1526. «Fonch deslberat en dit consel que ates que en la vila hi ha molta gent miserable y no troben pa pera menjar y pasen gran destent que los senyors de jurats prenguen del forment de la botiga una carrega de blât y la fassen molre y porten la farina a casa dels acaptadors de pobres y que aquells hagen a distribuyr cada setmana per als pobres una rova de pa y acabada dita carrega de blat ne hagen a pendrer altra carrega y seguir dit orde a fi que dits pobres siguin socorreguts» (Ll. C.).

10 març 1527. «Que alguns miserables de la present vila de Reus han dit y feta requesta als senyors de jurats dient com ells tenen molta nessesitat que no poden donar raho en donar compliment de menjar a ells y a sa familia per hon pregaven y requerien als dits senyors de jurats que fesen una o dues coses o que els fos fiat del blat de la botiga o que la villa los fes fermansa que ells trobarien quils pastaria per socorrer a ses nesessitats y quells donarien ala villa la mellor seguretat que porien, als quals es stat respost com per dits senyors de jurats que ells nou podien fer sens deslber del consell per so deslber lo consel com se fara».

«Que sia feta subvencio als dits miserables so es que los senyors de jurats en nom de la vila fassen fermansa als que a ells aparra fins a la quantitat a ells ben vista remetent ho tot a ells dits senyors de jurats prenent fermansa o penyora de dits miserables» (Ll. C.).

En 14 abril 1527, els pobres demanen «una fanega de blat per passar les festes» de Pasqua (Ll. C.); i en 15 de maig del mateix any acorda el Consell donar una altra fanega de blat als pobres.

24 maig 1577. «Es bona pratiga en Reus fer en les festes principals caritat als pobres que com lo temps sia esterill y nessesitat ques

deslibere quina caritat se fara per que los pobres sien socorreguts y deu ne sia servit».

«Que sia donada de caritat als pobres tres quintas y tres lliuras sols un quintar y vint sous per cada jurat vell» (Ll. C.).

8 desembre 1580. «Com la candela de la mare de Deu va llarga y que determenen si tindran per be que del que dita candela va llarga donarne la caritat se ha de dar als pobres en les festes de Nadal».

«Que dita caritat dels pobres sia pagada de la bossa del clavari i no della candela de la mare de Deu» (Ll. C.).

10 desembre 1593. «Com les festes de Nadal son prop per so que determinen si donaran caritat als pobres y quina caritat sels donara».

«Que sian donats nou quintas de farina y sis lliures de caritat als pobres de la present vila en les festes de Nadal partidores par los jurats vells conforme es pratiga antiga» (Ll. C.).

En els Comptes dels Clavaris trobem partides de la caritat: «als jurats vells per caritat als pobres vuy lls.» (C. Cl. Pere Ferrer, 1578); «als jurats vells pels pobres... y lls., iy lls., y lls. y lls., y lls.» (C. Cl. Jeroni Enveja, 1582); «a Toni Ferran per pa als pobres... 1 ll. r s.» (C. Cl., 1553).

Les fadrinetes, poncelles a maridar pobres que imploraven del Consell, rebien caritat: «senyors de jurats la filla d'en Francesch Enveja meno de dies se aposa a les almoynes comunes com a ponsela pobre sien servits de mira per ela per amor de Deu en casa de en Guillem Sera l'any present 1600» (Paper solt).

Nombrosos eren els generosos particulars que feien donatius i deixes a profit dels pobres de la vila. Una de les primitives, esdevinguda secular, era l'anomenada d'En Çaberló. Aquestes almoines eren continuament augmentades per la contribució d'altres persones acabalades i caritatives, generalment amb quantitats censal. En un manual rotulat «Capibrevium Elemosinarum universitatis Ville de Reddis» s'esmenten les següents: Cirera, Novella, Ramon Roca, Mateu Roca, Sallellas, Jaume Reig, Guiamona, Hörtolana, Mateu Ferrer, Tibaut (francès), Pinyol, Gamundi, Tolrà, Resplanda i Jovera ².

² «La Elmoyna de Pere Gamundi e de sa muller na Berenguerona instituïda segons lur testament se a donar quiscun any en lo mes de janer per los marmesors lurs e apres obit de aquells per los sacristans de mossenyor sent Pere a puncelles pobres a maridar de lur linatge e en pa cuyt a pobres de lur linatge o sien vestits pobres de llur linatge segons appar per la clausula de llur testament la qual es del tenor següent, etc.».

Els Capbreus d'Almoines existents a l'Arxiu del Priorat són:

«Elemosine de na Novella» 1485. En 4.º

«Elemosine de na Berrussa» id. id.

«Elemosine de na Pinyola» id. id.

Llibre d'Almoines «E primerament la almoyna de la dona na Citera» S. xv. En foli.

«Llibre de la taula de las almoynas, com hi de que manera sean de complir las voluntats dels fundadors» 1504. Id.

«Capibrevium juratum elemosine institute per En Greim Ortola quondan ville de Reddis» 1560. En 4.º

«Capphen de almoyna den Ramon Rocha», 1592 id.

«Llibre de la Almoyna de Pere Çaberlo quondam de la vila de Reus» 1610. En foli.

La Universitat donava a aplegar dites almoines sota capitulacions com la següent:

«Die xxj. January 1598. — Los honorables mo. Jaume Gebelli Meriti, Gabriel Blanch y Pere Pau Marti lo any present jurats de la vila de Reus degrat y en nom dedita universitat donen aplegar al honorable mo. Pere Compte apothecari de dita vila present totes les pensions tant de censos com censals y luismes cayguts y per acaure apaga y altres qualsevol coses de totes les almoynes de dita universitat per temps de tres anys ço es per los anys 1598, 1599, 1600 que per cada any son 49 lls. 14 s. 10 di. que per tots los dits tres anys dites quantitats juntes prenen suma 149 lls. 4 s. 6 di. y li prometen donar de aplegadores areo 2 s. 6 d. per lliura y dels luismes so es cada hu la tersa part del quen auran y dites 149 lls. 4 s. 6 a de aplegar de esta manera so es 49 lls. 4 s. y deu dines de assi al dia de st. Miquel primer vinent del any present y 49 lls. 14 s. 10 d. del dit dia de S. Andreu primer vinent ahun any que sera de 1599 y les restants 49 lls. 14 s. 10 d. del dit dia de st. Andreu 1599. al hun any que sera de 1600 y plegades ho no plegades les a de pagar y axi dit mo. Compte de grat accepte lo dit carrech y promet que plegat, o, no plegat donara als dits seors Jurats, o, als seus en dita administracio successors les dites 149 lls. 4 s. 6 d. ab les ya dites pagues relevats empero sempre los dits 2 s. 6 d. per lliura de aplegadores y asso fassa sens dilatio alguna».

CEMENTIRIS

FOSSAR DE NA PALERA

FOSSAR PRIMITIU

FOSSAR VELL

LLIT DELS MORTS

FOSSER

ENTERRAMENTS FORA EL FOSSAR

CEMENTIRIS

De les nones de setembre de 1318 data l'avinença feta entre el venerable Pere Peyró de Bellví, Rector de l'església de Reus, d'una part i n'Arnau d'Enveja i en Joan Martí, síndics i procuradors de la Universitat i pertinençies de Castellvell, d'altra part, en virtut de la qual, mitjançant certes condicions, pogueren els habitants de Castellvell «defunctorum corpora sepelire in cimiterio dicti loci de Castro Veteri». Abans d'ésser concordat així, els cossos difunts de Castellvell i Almofter que pertanyien al mateix feu de la vila de Reus, eren traslladats ací per a donar-los perpetua repòs.

FOSSAR DE NA PALERA

Una de les primeres notícies sobre els cementiris reusencs data de l'any 1359. En una sentència arbitral feta a Tarragona pel Cardenal diaca Pere Savall, Procurador del Cambrer Pere Roger de Beaufort (després Gregori XI), al 13 d'agost d'aquell any, es fa esment de com la vila havia comprat el 6 de les calendes d'abril de 1354, poc temps després, doncs, de la «pesta negra», un tros de terra, nomenat camp de na Palera, i l'hort de na Tarragona amb destí a cementiri i hospital d'empestats. Els cognoms Paler i Tarragó eren al segle XIV usuals a Reus. En l'esmentada sentència s'obliga als jurats de Reus a pagar al Cambrer els censals i fadigues de totes aquelles cases que la universitat havia emprades per a acollir-hi els malalts de pesta, i a desenterrar els cadavers soterrats al camp de na Palera i que es vengués aquest camp, donant al Cambrer els dos laudemis (de compra i venda) i la dècima del blat que hagués corresponst collir-hi durant aquell temps, tot imposant al Cambrer silenci sempitern en quant al drets que reclamava sobre l'hort de na Tarragona, on es construí l'Hospital de pesta (Aquesta sentència existeix a l'A. M., P. n.º 50).

En 1363, trobem «j quarterada sobrel fossar de na Palera ...xxxx lls.» (C. P., paper solt).

Per altra part, en una nota del Llibre de Despeses de 1359, retrobem la compra del camp de na Palera: «item pagui a R. Bosch per les esmines del camp de na Palera p. l'any m.ccc.lvj. es en senyoria del Camarer... vüj lls.» (D.). Ramon Bosch, era, en aquella data, procurador i acaptador de l'Hospital de Sant Joan.

No poseim cap dada sobre l'emplaçament del camp de na Palera. Segons Vilà es podria referir a ell el següent fragment de l'inventari del quondam Pere Spanyol: «Item troç de terra de pa prop la era del Vilar partida apelada *lo ffossar* a fronte ab lo torrent de la vila» (Notal en foli de la Comuna Prioral, 15 juliol 1460). Segons el mateix Vilà, entre l'hort de Miró i la vella bassa del Comú, abans de l'hort de Gavaldà, en la partida del Vilar, es descobriren una munió de pedres obrades¹ i d'ossos humans. Els dubtes augmenten en pensar que semblants restos podrien ésser moltíssim més antics i correspondre a la necròpoli romana de baixa època descoberta fa pocs anys en el propi lloc.

FOSSAR PRIMITIU

Inutilitzat el cementeri de na Palera, el 6 de febrer de 1363 els Jurats de Reus supliquen a l'Arquebisbe la concessió de 80 lliures per a la construcció d'un carner dins el propi fossar de la vila, per a soterrar-hi cossos en temps d'excessiva mortalitat per moviments de pesta (Notes en oli de la Comp. Pr.). No desmentint el costum de l'època, el fossar de la vila de Reus estava situat a la plaça de l'església i enfront d'aquesta («cimiterio in ecclesia beati Petri, contigum et coram»).

En 11 de març de 1452 s'havia pres acord de «que sia feta letra al senyor sobre les esmines y lo fossar e que sia fet axi mateix memorial a mossen Patriarcha que ara hi va» (Ll. C.).

I en 1472, fossar i mercat eres al mateix lloc. 11 agost, «han parlat ab lo senyor Legat entrevenint hi lo senyor Camarer com sia bona cosa mudar lo mercat e traurell del cementiri».

«Que los Sors. de Jurats vagen a Tarragona e comuniquen ab lo senyor Camarer e ab lo S. Legat sobre lo fet del cementiri e que sie

¹ «6 pedras picadas ochavadas de 2 palms $\frac{1}{2}$ llargaria cada una trepadas o foradadas del mig que formavan lo peu duna creu.» Lloc citat.

demanat lisenia que ab solusio si peccat hi haura de tenir lo mercat en lo dit cementiri» (Ll. C.).

En fi, en 13 de gener de 1499 s'acordà que tot lo cementiri vell «sia cavat afons de tres o quatres palms e que la ossa sia tirada e messa en una gran fossa o carner en lo sementiri» (Ll. C.).

FOSSAR VELL

L'any 1498, per iniciativa del cabrer Guillem de Bertran, hom pensà traslladar i ampliar el fossar, tot aprofitant, en part, el terreny que comprenia l'antiga abadia i el seu hort.

14 de gener de 1498. «Fonch proposat per lo reverent senyor Camarer lo qual en lo dit consell se troba present e largament deduí e explicà com lo sementiri de aquesta vila asi on esta estigue vergonyosament amb gran carrech de conciencia e com ell com a pastor he senyor de aquesta vila pregue e exorte lo honorable consell, que vulle determenar que lo sementiri sie conmutat trobant disposició com fahent abbadia de la scrivania fins al celler, de la resta se pot fer sementiri comprenent lo restant de la abbadia e lort. E que per dar conclusio al negoci los prebendes offereixen donar xx ho xxv ll. e alguns circunvehins fan donatiu de xxxx lls. o mes p tant demane lo dit senyor que la vila fase alguna quantitat fins a cinquanta o sexanta lls.».

«Eshe la proposicio feta p. lo senyor Cambrer p lo traslladar sementiri determena lo dit consell que p. servey del senyor e per interes del R. senyor Camarer plau al honorable consell que lo sementiri sia mudat alla on ses previst primerament he haura disposicio que la vila paguara fins en cinquanta liures e que los prebendes circunvehins o altres daran compliment a fer lo dit cementiri abbadia e scrivania» (Ll. C.).

17 gener 1498. «Com ultimadament sie estada feta determinacio que com lo reverent senyor Camarer tingue pensat que per servey de nostre senyor deu e per honor e decoracio de la vila se degue mudar lo cementiri lo dit honorable consell feu oferta e promissio al dit senyor o als prebenders o aqui ha esser vist la conexensa de dita obra e trasplantacio de dit sementiri de cinquanta e com aparegue al dit senyor que com la oferta feta li aparegue poch que al menys la dita oferta se deurie prorrogar fins a sexanta liures empero los dits honorables jurats demanen consell quina ni qual resposta sia feta al dit senyor».

«Que quant a la oferta feta p. lo honorable consell al Reverent senyor de cinquanta lls. que aquelles sien donades axi com son pro-

meses estant e perseveran en lo bon propòsit ço es que lo sementiri siete conmutat en la abadia e ort empero per quant es demanat que la quantitat de l. lls. no abastarien a fer lo circuit e cloenda del cementiri on deu estar lo dit consell ha feta conclusio que exint la abadia d'alli on es e mudar lo en altre loch que per quant lo cementiri per penre major ambit e decoracio que en tot cars la vila es contenta sobre les cinquanta lls. afegir vint lls. asi que sien lxx lls. E mes vol lo dit consell que sie fet examen p. los senyors de Jurats ab aquells promens que ells volra si soplira lo loch on se diu ques fase la Abbadia e si trobaran alguna altra casa o alberch que san fasse p. abbadia e que vist lo loch o casa o alberch que sia feta relacio al present consell e si tal nos trobe que lo consell esta e persevere en la darrera delliberacio» (Ll. C:).

L'Abadia és traslladada a una casa que per setanta lliures es comprà a la pubilla d'en Clerga (a) Bassó.

23 gener 1498. «Com lo Reverent Senyor Camerer ha intantat molt als dits jurats que com la vila hage feta oferta al dit senyor p la transplantacio ques ha defer del Cementiri p. haver casa p. abbadia setanta lls. dich lxx. lls. e com se hage comprada una casa p. abbadia so es la casa de lá pubilla del Clergue Basso p. cxx lls. p. so demana lo dit senyor al consell que sobre les lxx. lls. fer afegir altres deu lls.»

«Quant al fet dela demanda feta p. lo senyor camerer de deu lls. que la promesa darrerament feta de setanta lls. surte son effecte que lo consell no te tal parer de les dites lxx. lls. sesperen moltes e diverses despeses. E mes vol lo dit consell que a major servitut sie vist lo loch de la Abbadia e ort si suppliran lo loch per sementiri o no com primer deu esser vist lo loch que en anar en despeses»².

22 febrer 1498. «Fonch que com la provisio e facultat de conmutar lo sementiri sie aguda e lo senyor vulle que la casa se expedesque hoc aixi mateix com se agen apagar les lxx. lls. promeses pagar com se pagaran ya sis paguaran en comptas o se asseguraran a censal o no».

«Sobre les setante lls. promeses al Sor. per la mutació del sementiri les quals se han de pagar proptament o assegurar a censal mort als qui han venut la casa de la abadia ques fara deslibera lo dit consel que los senyors de Jurats parlen ab lo sor. sopicantlo quens do loch en haver algun temps per haver aquesta quantitat que sie remes als senyos de Jurats lo negociar e al darrer remey que los jurats tenguan facultat de poder assegurar».

² Llibre del Consell.

«Mes avant fonch determinat per lo honorable consell que la vila hage hun titol e bona seguretat dels spais de ort e abbadia on lo sementiri se deu construir e de asso es fasa bon contracte en tota indemnitat de la vila e ordonada una minuta del contracte al atvocat e per aquell sia reconegut e abilitat» (Ll. C.).

25 març 1498. «En lo qual consell sent present lo R. senyor Camerer lo qual amonesta e exorta lo dit consell que on lo nou sementiri se fa es fabrica no esta proporcionat ni pot estar a honor de nostre senyor Deu ni de la iglesia ni dels poblats en la vila si doncs la casa d'en Clerga nos ha e p. pobresa de animo ni per desaparitat de opinions no deu romandre que nos hage e que sa senyoria a son carrech pren que a instant la vila de deu en xv. lls. la casa se haura e aixi sa senyoria encomana lo dit consell com mes benignamnet puga».

«Quant al qui lo Reverent senyor ha proposat que dema diluns feta la proffeso e dita missa que los senyors de Jurats ab tots consellers vagen e vegem be e diligentment lo pati e la disposicio del loch que era abbadia e ort e miren be la part d'en Ciurana e la part d'en Gabriel Clerga e be mesurat e que tots viudament als qual lo consell dona plena potestat fassen son bon delliber e conclusio e de aquell delliber fassen relacio al dit senyor» (Ll. C.).

26 març 1498. «Fonch determenat sobre la pposicio feta ahir p. la fabrica del Sementiri com lo consell d'ahir determena que vuy vistos los spays d'en Siurana e vista la casa d'en Clergue que labores se ajustas lo consell e p. ço lo present consell ses ajustat lo qual determena que en nenguna manera en Guabriel Clergue no sie agraviat ni contre la voluntat de dit en Clergue la sua casa se hage on que la vila o pugue fer mes que vuy lo qui es a la abbadia i era de la vila que se enderroch es aplan e que apres sie pres aquella squeixada que en Clergue atorquava e la part d'en Siurana que sie presa altra squexada axi com ab lo dit Siurana concentra axi p. via de comi tambe com p. via de compra e que o rregiscassen los jurats ab las personas que ells elgiran. E que al senyor sie tornada resposta graciosament de la voluntat del honorable consell (L. C.).

29 març 1498. «Que com en lo darrer consell ses determenat que tots los spays que solien esser abbadia fer enderroquats e que p. la entrada del ort fos presa una squeixada de la part d'en Clergue e altra de la part de Ciurana e que fos raonable entrada. E com apres lo senyor Camerer hage fet pensament ab parer de alguns de que se prengue una part de Ciurana tirant ab hun biaix fins a hun miga de rajola de Bernat leveda».

«Que los senyors de Jurats ab sos prohomens vegem ocularment la part d'en Ciurana tant quant la vila ha mester e que lo qui alla sha vist elimitat allo se execute sens fer mes examen ara p. via de cambi com per via de compra» (Ll. C.).

15 setembre 1499. «Gabriel Clergua demana que la vila li fasa fonaments en les parets de casa sua qui afronte en lo fossar e li adoben les parets fins al primer sostre».

«Quant a la demanda de Guabriel Clergua que si es li es stat promes li sia ates» (Ll. C.).

El mateix any 1499 hom demanà i fou concedit de fer una capella dins el cementiri, a l'extrem de ponent, en el lloc que després veurem.

«Com sia demant dont consentiment en fer una capella que mestre Joan Borbones vol fer en lo sementiri nou si fera consentiment o no».

«Que sia donat consentiment ates que hi ha loch en aquella part e per los sors. de Jurats sera ben vist» (13 gener, Ll. C.).

Hi hagué costum de dir en aquesta capella la missa sabatina. Ja abans, en 1498 (26 agost), «mestre Johan demana loch on la scrivania ere, p. fabricuar una capella».

«A veure com nos venra lo cementiri; a bastar p. los poblats de la vila e si tal spay hi haura que lavores sen fara bona delliberacio» (Ll. C.).

18 desembre 1502. «P. en Gabriel Clerga es stat feta sopicacio al consell ques vulla mirar en lo dany q. ell ha rebut en casa sua e se esta a rebre a causa del fossar».

«Quant a la preposicio de Clergua que sen remete a la deslberacio sobre aso feta en altre consel, remetent ho a mestres e alguns promens» (Ll. C.).

En 16 agost de 1500, es diu «que lo official de Tarragona sen vol portar los taronges del fossar».

«Quant als taronges del fossar que moren lo official prest passensia que los arbres estan be en lo fossar»⁴.

30 de març de 1505, consta «Com lo fossar no esta en aquella regla que mester seria que los qui tenen foses com les tenen meses no troben les propies p. so el consell ho meta ab tal regla que cada-hu la hora les aura mester emprar no lo calega sercar si no que prontament les trobia».

«Que lo fossar es meta en aquela orde que milor estar fora a cone-

³ Llibre del Consell.

guda dels qui tendran lo carech. E foren elegits ensemps ab los senyors de Jurats los senyors an Bruch e el senyor Jo. Enveja» (Ll. C.).

El fossar fet en aquells anys estava situat, doncs, en el lloc conegut ara per Fossar Vell o carrer de Baldomer Galofre, més el que ocupen part de les cases del mateix carrer. L'entrada era enfront de l'actual porta del campanar, entre las cases de Pere Clergue (a) Bassó (després can Grases) i Ciurana (després câ Miró). La capella d'en Borbonès estava situada, segons Vilà, entre la porta del fossar i can Clergue. L'any 1732, a fi d'eixamplar el cementiri, foren ocupats els trossos de muralla i corredors d'entre les velles cases de Carnisser i Cardona. S'hi soterrà durant més de tres segles, o sia fins el 29 de maig de 1802, en què començà a utilitzar-se per a cementiri general la plaça de davant de l'ermita del Roser ⁴.

No obstant això, ja en 1581 deuria resultar insuficient, puix es parla de «sis faria un carner en lo fossar de la present vila de Reus perque lo fossar sen munte molt alt».

«Que se fasse un carner al fossar po. nos fassa fins al estiu que seran los dies grans» (16 novembre, Ll. C.).

Anys abans (1552), es donen «a Ffr. Belmunt p. adops de la pilana y portas del fossar xiy sous» (Cl. C.).

En 7 juliol 1577, En Francesc Borbonès, probable successor d'En Juan, mana en son testament que es diguin misses a la seva capella del fossar comú (C. P.).

LLIT DELS MORTS

El trasllat dels morts es feia amb senzills baiards o «llits dels morts»: «a Pau Borbones per tella per lo llit dels morts xvüj s.» (1551, C. Cl.); «a llo Puig pel llit dels morts 3 lls.», 1587 (C. Cl.). Es guardaven en una caseta a posta que enfrontava amb la muralla, segons Vilà ⁵ o tocant a l'entrada del Fossar (Bofarull, Anals).

Posteriorment, es destinà aquesta caseta a col·legi de minyons.

1558, «mossen Seval los a dit que si la vila ly volen vendre la casa del fossar on estan lo lit dels morts que donara la raho».

«Que per res nos vene la casa del fosar p. lo que te tenim necessitat pels minyons que aprenen de legir» (13 octubre, Ll. C.).

⁴ V. S. VILASECA, *Sobre els cementiris de Reus i sobre unes exhumacions fetes al del Roser*, «Revista del Centre de Lectura», Reus, II, 25 (1921), 43-48.

⁵ Papers que manifestan las memorias de la construcció del Cementiri de Reus construït lo any 1498... (A. M.).

La mateixa demanda es repetí més tard: «Que mossen Ffr. Savall prevere ha demanat si li establira la vila la caseta es en lo fossar ahont se tenen los llits dels morts».

«Que dita caset nos vene p. a res» (20 novembre, Ll. C.).

«Si aperie al honor. consell si veuriem la caseta del fosa pus tenim loch aquemedat per teni los lits dels morts».

«Que p. lo pnt. nos vene dita caseta» (3 octubre 1575, Ll. C.).

«Com la caseta del fossar esta descuberta y q. determenen si tindran p. be se vena al mes donant».

«Que la caseta del fossar nos vene p. los ambits del fossar esien poch» (30 novembre 1580, Ll. C.).

«En Ant. Savall demana si la vila volria vendre la caseta que es al sol del fossar q. ell pagaria lo preu».

«Que o miren los sors. de jurats y conselles» (24 desembre 1597, Ll. C.).

Fins en 1598 no fou, de totes maneres, venuda per la vila.

FOSSEN

En 2 juliol 1444, s'acorda «que el fossar de Riudoms vinga a la vila i se li donin quatre, cinch, o sis florins y se li fassa la franquesa acostumada» (fol. 8, Ll. c.).

En 1558. «Com en Gilet (hospitaler) no vol fer les fosses hoch encara diu que no servira a la vila atemps de morts p. so mire lo honrat consell lo faedor».

«Que los sors de Jurats ab alguns promens ho negosien del millor modo poran dexant ho ara discrecio» (13 febrer, Ll. C.).

En 1579. «Com la vila te molta necessitat de fossar p. so que en Casas foser p. avuy trau molt mall en son offissi q. determenen si tindrien p. be veure sis trobaria algun fossar q. fos tal com conve a la vila y dar li algun salari».

«Q. los sors. de Jurats fasian fer una crida q. si ningu se vol oposar pa fossar q. si oppose y q. si si hoposara persona q. aperegue als sors. de Jurats q. age de fer be son offissi que li donen tres lliures de salari ab una empero q. los cosos del spital sien cobrats i dit fossar de franch» (12 setembre, Ll. C.).

«Com han feta crida per trobar fossar bo y soffisient p. a fer les fossas y q. fins avuy se ha oposat p. dit nagosi en Sebastia, gendre de Guotxi, y diu si li daran lo carrech de fossar y apartament p. estar ell y sa muller».

«Que los sors. de Jurats donen lo carrech de fosser al dit en Sebastia y li donen asiento en al torra de la casa vella del Comu o en la botiga q. es davan la casa del porteller» (9 gener 1580, Ll. C.).

El salari que la vila donava al fosser era d'una lliura en 1580, de 30 sous (pagats per mitges anyades en 1581 i 82), de 20 sous en 1583, de 1 ll. i 10 sous en 1585 i 86, essent-ho En Mateu Gilet (C. Cl.).

ENTERRAMENTS FORA EL FOSSAR

Els documents que segueixen fan referència als enterraments i sepultures que es feien a l'església major o de Sant Pere i als convents de la vila, principalment al Monestir de Sta. Maria de Jesús, de Framenors, després de St. Francesc, i les pugnes que en resultaven:

Ja en 21 juliol 1495, recaigué sentència en la qüestió promoguda pels enterraments a Sant Francesc, donada pel Vicari general Joan Ximeneç en nom del Patriarca Gondçalv Fernández d'Herèdia, concedint «duos solidos pro quolibet presbiterorum intervenien in affosando cavadera defunctorum qui elegerunt sepulturam apud monasterium fratrorum de Iesu de dicte ville» (P. innumerat, A. M.).

14 octubre 1498. «En lo qual consel foren presents mosen Felip Rabasa prior e mosen Joan Ferrer prevere per parte de la comunitat dels preveres sobre lo interes del monestir dels frares menors... tant per lo interés de les sepultures quant de altres coses».

«Lo consell ho remet per vuyt a vuyt jorns a mellor deslliberar» (Ll. C.).

21 octubre 1498. «En lo qual consell foren mossen Rabasa prior e mosen Johan Ferrer prebere sobre les sepultures e exequies e altres coses que la vila e poblats de aquella tinga intres» (sense acord), (Ll. C.).

28 agost 1511. «Que com fins aci se agen fetes moltes sepultures dins la yglesia major sens aver feta alguna satisfacio o esmena a la dita yglesia o als abilaments de aquella, p. lo semblant demanen si al consel parra si degua proveyr hi quina provisio si fara».

«Quant a les sepultures de la yglesia q. sen age consel e q. sia fet seguons serem aconsellats empero q. primer ne sia parlat ab la comunitat del prevendes» (Ll. C.).

21 octubre 1511. «Quant a la diferencia o turbacio quis mou ose sper entre los senyors de preveres e los frares del monestir de Jesus sobre les sepultures o exequies e altres coses que la vila a la qual e poblats de aquella tingue interes que los senyors de Jurats hagen in-

formacio de les ciutats e viles de Cathalunya dels monestirs e sglesies parroquials com se regexen e que haguda aquella informacio que ells dits jurats ab los prohomens que elegiran formen alguna concordia e capitulacio concordablement salvant tots temps la libertat a la vila e a sos poblats. E si los huns o los altres d'ells no volran avenir a la voluntat de dits jurats e prohomens que ensemblant cas la vila se aderesque a la part obedient tornant o aconsell» (Ll. C.).

20 novembre 1594. «Com los confreres de la confraria de St. Antoni i sant Llop de la present vila volen fer un carner dins la iglesia davant la capella de St. Antoni y St. Llop y perso que miren si sufriran que fassan dit carner ho sin daran raho a mon.sor. Illm. donantli raho dels inconvenients q. la vila trobev p. los quals seria en perjudici p. algun temps de la salut del poble y altres».

«Que donen raho al illm. sor. Archabisbe posant li al davant los inconvenients p. los quals no conve dit carner se fasa y sino fos hoida la vila li apar se fasa dit carner ya los inconvenients q. la vila hi troba no seran bastants p. destorbar que nos fassan altrás contraris» (Ll. C.).

19 juliol 1598. «Dient com en lo temps se compra mas Calvó entra en dita compra un vas ho carner davant sta Susanna lo qual hera del sor. de mas Calvó, si tindran per be que sempre que muyra algun conseller que no assigne per si vas propri si tindran per be que sien enterrats en dit carner».

«Que sempre que algun conseller no assignara vas propri sia enterrat en dit carner si en dret se pora fer y en dit acte de compre nos sera consedit» (Ll. C.).

En l'esmentat carner havia estat dipositat el dia 31 d'octubre de 1578, procedent de la Parròquia de Vilaseca, el cos d'en Didac de Çacirera, senyor de mas Calvó, amb grans honors mortuoris en sufragi de l'ànima de dit pròcer. El vas dels de mas Calvó era al bell mig de l'Església. En 1879, en'enllosar la Parròquia, fou omplenat amb runa i tapat com les demés, però respectant els restes ⁶. En el testament de dona Violant (30 novembre 1474, C. P.), muller de Dalmau de Çacirera i mare d'Elisabeth i Felip Climent, mana al marit i a Ber-

⁶ *Antigüetat de la poblacio e iglesia de Reus que demostra que Sant Bernat fou batejat en sa Parroquia*, per JUAN PUIG i ALGER. «La Veu del Camp», Reus, II, n.º 54, i «La Veu de Montserrat», Vich. *Noticias historicas del fort casal de Mas Calvo*, per A. M. GIBERT OLIVÉ, Reus, 1891.

nat de Çacirera, pare d'aquest, que se la soterrí en l'Església de Reus i si no ho permeten, en la sepultura de sa mare, a Santes Creus ⁷.

Entre alguns singulars enterrats a St. Francesc, tenim, per exemple, na Clara, muller del metge Solà, la qual l'any 1521 deixà escrit en testament la seva darrera voluntat d'ésser soterrada en el Monestir: 2 desembre. «Ego Clara Solana uxor magnifici Petri Sola in medicina lecienciati ville de Reddis tarracon. dioces. gravi infirmitate detenta dequa mori timens inmev.. tamen pleno sensu sana integra memoria cum firma loquella... Eligo namque manusmissores et huius mei testi executores predictum Petrum Sola virum sive maritum meum et Joannem Sola apotecarius filium meum et dicti viri sive mariti mei quibus plenam dono potestatem bona mea dividendi et distribuendi... Eligo namque sepulturam corpori meo una cum habitum sancti Francisci in capella virginis Marie pretatis que constructa est intus monesterium beate Marie de Jesu fratrum minorum de observancia dicte ville accipio autem de bonis meis p.. mei anima et p.. habitu predicto decem libras barcinonenses de quibus fiant mea extrema unctio... sepultura novena.. et caput anni bene et honorifice secundum statum et conditionem mean volens et mandans que in quolibet officio predictorum interfur decem presbiteri et Indre sepulture volo corpus meum transeatur per parrochiam ecclesiam dicte ville et dum ibi fuerit omnes dicti decem presbiteri teneantur celebrare missam Et si dicte decem libre non sufficerint... etc.» (C. P.)⁸.

El cirurgià Joan Llanes, l'apotecari Miquel de Llescarro i el menescal Ferran de Leon elegiren, en 1589, 1583 i 1551, respectivament, sepultura per a llurs cossos, Jesús, el carner de Sta. Susanna i el fossal comú (C. P.).

El 10 gener 1533, fou soterrat a Jesús, interinament, sots encomanda, el bisbe d'Urgell, en Pere Jordan d'Urries ⁹.

En 1589, hi fou soterrada Sala, germana de mossèn Perot Roboster i mare de l'Ardiaca de l'Església de Sta. Maria de la Mar i Canonge de la Seu, el Sr. Francesc Sala ¹⁰.

⁷ «Memoria sia per los que vindran que lo derrer de octubre de 1578 foren traslladats los ossos de mo. Diego Sacirera sor. de mas Calvo, lo qual al temps mori fonch soterrat a Vilasequa...» (Llibre de Memories de la Vener. Comunitat dels Prevers dela Iglesia Parrochial dela Vila de Reus commensat en lo any 1490.)

⁸ V. Metges, cirurgians i apotecaris reusencs.

⁹ «Convent de Sta. Maria de Jesús de Reus», M. S. per C. VILÀ (en poder de don A. Anguera).

¹⁰ «Convent de Sta. Maria de Jesús de Reus», M. S. per C. VILÀ (en poder de don A. Anguera).

En una «Nota verídica dels Apellidos dels particulars, que tenen sepultura propria en lo Convent de Santa Maria de Jesus de la Vila de Reus» (quadern en foli, 10 p.), que posseïm, en què s'esmenten els noms de més de cent soterrats durant els ss. xvii i xviii i els llocs on ho foren, hi consta: «Detrás la Sacristía del Convent vell hi havia abundancia de nichos, en que ab frecuencia se enterraven cadaver de laichs, com molts vuy ne tenen memoria y consta del Llibre de partidas de enterros que uns eren signats ab les notas numerals arabigas, altres ab las romanas, y altrás ab certas señals que ni eran xifras ni lletras, com en dit Llibre se vehuen. Es regular que en estos ultims fossen de casas particulars; y resten que per sobre això les competents averiguacions. També se tenen algunes noticies de altres antigas sepulturas del Convent vell que per ara nos poden fer constar, porque la fundacio del Convent es del any 1488, y lo llibre Ver mes antich no administra noticias de aquell temps; pero consta que en any 1500 era molta la devocio que tenia lo poble, y se enterravan molts en nra. Iglesia y Convent ab lo St. Habit. Es de creure que ja en aquella epoca molts particulars hi tindrian sepultura. Per tant sera precis recorrer ab lo temps als mateixos particulars, y als Manuals dels Notaris de aquells temps, pera cerciorarse de las que hi hagues, y ferlas constar».